

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΤΑΞΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ 2678

(10 Αυγούστου 1921)

ΤΙΜΑΤΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟΥ ΔΡ. 4.65

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟΝ ΔΡ. 0.95

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΗΛΙΑ Ν. ΔΙΚΑΙΟΥ

5 - ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ - 5

1921

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΚΩΔΑΜΑΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΝ ΤΕΝΕΙ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΤΑ ΜΟΝΑ ΕΠΙ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ ΓΣΑ', ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΑ
ΔΥΝΑΜΕΙ ΤΟΥ ΑΠΟ 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1916 ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ
ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

Αρ. Βιο. 17752

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΗΛΙΑ Ν. ΔΙΚΑΙΟΥ

5—ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ—5

1917

PRINTED IN GREECE

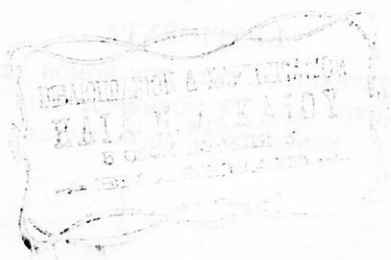
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΜΕΘΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΓΕΛΙΩΣΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Α

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν κάτωθι σφραγίδα.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΡΑΪΩΤΗΣ

ΕΡΕΥΝΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΩΡ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΡΑΪΩΤΗΣ

1977

ΔΗΜ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Α΄.

Ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ
ΕΞΑΠΤΕΙ ΤΟΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΕΡΩΤΑ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΤΑΞΙΣ Α΄.

ΘΟΥΡΪΟΝ

Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων!
Ἄνδρες, φίλοι τῶν κινδύνων,
Ἡ πατρίς σᾶς προσκαλεῖ,
Σάλπιγξ τῆς Ἐλευθερίας
Πανταχοῦ διαλαλεῖ!

Τὰ ὄπλα λάβωμεν,
Ἑλληνες, ἄγωμεν!
Τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν
Ἄς ῥεύσῃ πρὸ ποδῶν!

Ὁ Λυκοῦργος μᾶς φωνάζει
Ἐκ τοῦ τάφου καὶ προστάζει!
«Ἦτοι τὰν ἢ ἐπὶ τὰν!».
Εἶναι ἴδιον Ἑλλήνων
Τὸ ἐνδόξως τελευτᾶν.

Τὰ ὄπλα λάβωμεν,
 Ἕλληνες, ἄγωμεν !
 Τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν
 Ἄς ῥεύσῃ πρὸ ποδῶν !

Τρόπαια τοῦ Μαραθῶνος
 Δὲν ἠφάνισεν ὁ χρόνος.
 Αἰωνίως διαρκοῦν
 Καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων
 Πάντοτε διαλαλοῦν.

Τὰ ὄπλα λάβωμεν,
 Ἕλληνες, ἄγωμεν !
 Τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν
 Ἄς ῥεύσῃ πρὸ ποδῶν !

Οἱ προπάτορες φωνάζουν,
 Δούλοι ἄτιμοι προστάζουν
 Νὰ μὴ ζῶμεν εἰς τὴν γῆν.
 Ἦ ἐλεύθεροι στὸν κόσμον,
 Ἦ στὸν ἄδην μὲ τιμὴν !

Τὰ ὄπλα λάβωμεν,
 Ἕλληνες, ἄγωμεν !
 Τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν
 Ἄς ῥεύσῃ πρὸ ποδῶν.

Ῥήγας Φεραῖος.

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΟΡΑΗ

Ένας από τους συμπολίτας μου Χίους φίλους μ' έρω-
τούσε μίαν τῶν ἡμερῶν εύρισκόμενος εἰς Παρισίους, ἂν
ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη
παράξενος· πιθανὸν ὅτι παράξενον ἔκρινε κ' ἐκεῖνος τὴν
ἀπόκρισίν μου.

Ὅστις ἴστορεῖ τὸν ἴδιον βίον χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ
καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ζωῆς του μὲ
τόσην ἀκρίθειαν, ὥστε μῆτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μῆτε
τὰ δεύτερα νὰ σμικρύνῃ· ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασι, πρᾶγμα
δυσκολώτατον διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν.
Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου ὡς κάμῃ τὴν πείραν νὰ
χαράξῃ δύο μόνον στίχους τῆς βιογραφίας του καὶ θέλει
καταλάβει τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου ἄξια λόγου δὲν ἔχω νὰ ἀπα-
ριθμήσω· τὰ ἁμαρτημάτά μου ἤθελα μετὰ χαρᾶς δημο-
σιεύσει, ἂν ἔκρινα, ὅτι ἔμελλε νὰ διορθώσῃ κανένα ἢ δη-
μοσιεύσει. Γράφω λοιπὸν ἀπλᾶ τινὰ συμβάντα τῆς ζωῆς
μου· καὶ τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλή-
θειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων
οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἤξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν)
ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσιν.

Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748
ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κοραῆν, Χίον τὴν
πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ῥουσίαν, Σμυρναίαν.

Ἐκ τῶν τέκνων ἐμῶν καὶ ὁ τρίτος ἐτὶ νεώτερός μου ἀδελφός Ἄνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὄχι μόνον διότι ὅλον τὸ ἔθνος ἦτο τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαίδευτον (παρεκτὸς ὀλίγων στολισμένων μὲ ψευδοπαιδείαν πλεόν παρά μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνει ὀρφανός εἰς παντάπασιν τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβε ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφὴν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ῥύσιον, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἐτι νέος ὢν διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον, μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐνυμφεύθη χήραν τινὰ Ἀγκυρανὴν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικὸν ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του σπουδάζας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς υἱὸς τὰς τέσσαρας θυγατέρας του, Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγαλόπολιν Σμύρνην μόνον σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Ῥυσίου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι· παρά τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ὁμως) καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σοφωτέρα παρά τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Ἡ μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἱκανῶς τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρὸς μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσει νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἂν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις, αἱ ἐξῆς :

Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ στερημένος παιδείας, ἦτο στολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ νοῦν δξύτατον καὶ ἄλλα τῆς

φύσεως δωρήματα πολλά· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνη ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως καὶ ἐπυρώθη μετὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς ἀνεπλήρωσε τὴν ἔλλειψιν συχνάζων ὅπου εὔρισκε κανένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίσῃ τὴν δίψαν του μετὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοιαν, εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγὴ του εἰς τῶν κοινῶν τὴν διαίτησιν, ὅσῃν ἐσυγχώρουν εἰς τοὺς τυραννομένους οἱ τύραννοι. Ὁλη του ἡ ζωὴ ἔδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ μετὰ ζημίαν τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὁκτάκις ἢ δεκάκις ἐκλέχθη δημογέρων· δὲν ἐπέρασεν ἔτος εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἦτον ἡ δημογέρων ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ νοσοκομείου, ἢ πρωτομαγίστῳ τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, ὅσοι εἶχον διαχονοίας ἐμπορικᾶς, οἰκιακᾶς ἢ ἄλλας ὁποιασδήποτε διαφορᾶς εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ τὰς διαλύσῃ μετὴν ἐμπειρίαν του καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφορομένους μετὴν ἐμφυτον ῥητορείαν. Διὰ ταῦτά του τὰ προτερήματα τὸν εἶχεν ἐκλέξει γαμβρὸν ὁ μητρικὸς μου πάππος, παραβλέψας πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν, παρὰ τὸν πατέρα μου, ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβρούς.

Πυρωμένος ἀπὸ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἐὰν ὁ πάππος μου ἔζη ἀκόμη, εἰς ἐκείνον ἀδιστάκτως ἤθελεν ἐμπιστευθῆ τὴν φροντίδα· ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθὲν Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἄνδρα Χίον Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπῳλον, τὸ ὅποιον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ μο-

ναχόν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον ὠμοιάζαν ὅλους τοὺς ἄλλους διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἦγουν ἔδιδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχὴν συνωδευμένην μὲ βραβδισμόν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἄφθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὥστε ὁ ἀδελφός μου, μὴ υποφέρων πλέον, παραιτήθη τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἰσχυροποίησαν τὴν ἰδικήν μου ὑπομονήν· ἔρως παιδείας καὶ ἔρως τιμῆς. Ὁ ἔρως τῆς παιδείας δὲν ἦτον ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα ἠϋξανε καὶ ἔτρεφε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου Ἀδαμαντίου τοῦ Ῥυσίου, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦς μικρὸν παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κοραΐ, καὶ τρίτον τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε καὶ διδάσκοντος τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν εἰς Χίον ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἦθελα σιωπήσει καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἃν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου καὶ εἰς παράδειγμα πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν στέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφοῦ τὰς ὑπάνδρευσε προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθεμίαν μὲ οἶκον κατεσκευασμένον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενεν ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικούς, διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς μὲ ἐλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποίου πρόδρομος ἔγινεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβού-

μενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθουμένου του, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφινε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μέλλοντας ἀπογόνους του, τὸν ὅστις ἔμελλε πρῶτος νὰ ἀφήσῃ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον διδασκόμενος κὰν ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι μὲ ἐμὲ ἐξάδελφοι καὶ συσχολασταί μου δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία ἢ τύχη ὅμως ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ μὲ κατέστησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλὰ· ἦσαν ὅμως ἀρκετὰ νὰ μὲ φέρωσιν εἰς αἴσθησιν, πόσον ἦτον εὐτελής ἢ μὲ πολλοὺς βραδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου, γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον λογιώτατος ἢ καὶ σοφολογιώτατος εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ῥημάτων. Ἐφριξα ὅταν ἐκατάλαβα πόσα βογηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβάνω μὲ πληροφορίαν τοὺς ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἠγανάκτησα συλλογιζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρᾶς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὗρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἣτις μὲ ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὅπως τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου Ἄλλ' εἰς πόλιν, ἂν καὶ μεγάλοπολιν, ὅποια ἦτον ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς, καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὅποιαν ἔβλεπα πλέον ὡς μητριαν παρὰ ὡς μητέρα μου. Ἡ τόση ἐπιθυμία ἐξήπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα

τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἔβλαψα τὴν ὑγείαν μου. Ἐπὶ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα, καὶ τὸ ἔπτια ἀδιαλείπτως μέχρι τρῦ εἰκοστοῦ. Ἐπὶ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἐξηκοστόν. Μολοντοῦτο οὔτε ἡ νοσηρὰ κατάστασις οὔτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω δὲν μοῦ ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὔρηκα ἄνθρωπον διὰ νὰ μὲ διδάξῃ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπήντησα νὰ εὔρω διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλεόν δι' ἐμπορικὰς χρείας παρὰ μὲ σκοπὸν νὰ αὐξήσωσι τὴν γνῶσιν των· καὶ τῆς γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχα ἐλευθερωθῆ τῆς ἐλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ῥαβδισμούς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδασα, ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὔτ' εἶχα οὔτ' εὐκολον ἦτο νὰ δανεισθῶ εἰς ἀνάγνωσιν ἰταλικά ἢ γαλλικά βιβλία, ὅσον ὡς προσδοποίησιν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψαν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἐλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασσῶνος. Εὐρέθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς Ἀμστελόδαμον ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασσῶνα. Λέγω κατὰ τύχην, διότι τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὐρίσκετο,

καὶ πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἢ καλὴ ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος. Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσει ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστελῶδαμον, κατὰ καιρὸν, καὶ ἐλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν τοῦ χρήσιν. Ὅσακις ἤνοιγα τὸν Στράβωνα, ἐβασανιζόμην ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασωθῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἤλπιζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπὸ ὅσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην δυτικοὺς ἰσρωμένους καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησοῦϊτας· πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδράν, ὥστε ἐνόμιζαν καὶ νομίζουσι ἀκόμη σήμερον οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησοῦϊται τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς Γραικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλέον ἀξιόμισθον ἔργον, παρὰ νὰ κατηχήσωσι δέκα Τούρκους ἢ δέκα εἰδωλολάτρας. Τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν εἶχεν ὁ πάππος μου· πῶς ἦτο δυνατόν νὰ με παραδώσῃ εἰς χεῖρας Ἰησοῦϊτῶν ὁ Ἀδαμάντιος Ῥύσιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα δλόκληρον διὰ στίχων ἰαμβικῶν κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον Λατίνων Ἐρησκειᾶς Ἐλεγχος, εἰς 35 κεφάλαια, κ' ἐφρόντισε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμστελῶδαμον διὰ νὰ τὸ μοιράζῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον;

Ὅτι περιερχόμενος ἐζήτουν μὲ τὴν ἐπιθυμίαν, μοι.

τὸ ἐπρόσφερον ἀνεπίστως ἢ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω κ' ἐνθυμούμαι μ' εὐγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὗρηκα διδάσκαλον ἰκανὸν ὄχι μόνον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούσης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὀρμάς.

Ἰεράτευε τότε εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ προξένου τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, ὁ Βερνάρδος Κεῦνος. Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐζήτηι Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὁποῖαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἴσως ἐντελέστερον παρ' ἐμὲ καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστὸς Βερνάρδος ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδασκαλίας μου καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσῃ, ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο πλὴν νὰ μὲ ἀντιδιδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλέον ἀπὸ φιλόφρονον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδασκῆται παρὰ ἀπὸ χρεῖαν ἧς ἐμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας. Ὀλίγαι ἀληθῶς ἑβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προφέρῃ ὡς ἐπρόσφερα τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ἐξῆς μὲ πρόφασιν χρεῖας μ' ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἐμὲ εὐνοιά του ἠϋξήσε τόσον, ὥστε νὰ μὲ προσκαλῆ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ μὲ διδάσκῃ πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου καὶ νὰ μὲ δα-
 νείζῃ Δαπάνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφίνη μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὅσάκις ἠναγκάζετο νὰ δια-
 τρίβῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ἱστορήσω, ὅτι, πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνώσιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῶ ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἄλλ' ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τούρκον· καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ καὶ τὸνομα Τούρκος μ' ἐπροξένει σπασμοὺς ἀλλοκότους. Ἐμαθα ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε συγγένειαν μὲ τὴν ἑβραϊκὴν· ἔθεν ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω, κ' εὔρηκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἄλλ' ὅποιον διδάσκαλον! Ἐπαθάν καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι ὅτι ἐπάθαμεν καὶ ἡμεῖς· καθὼς, χάσαντες τὴν προγονικὴν γλῶσσαν, ἐκταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τινος καλὰ γραμματικὰ τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ καλὰ ἑβραϊκά των. Μολοντοῦτο ἐσπούδαζα τὴν ἑβραϊκὴν ὡς προοδοποίησιν τῆς ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὔρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὄχι Τούρκον. Ἡ χρεῖα νὰ πληρῶνω τὸν Ἑβραῖον διδάσκαλον μὲ ἠνάγκασε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764) καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ἄλλος πατήρ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἀκούων τὸν υἱὸν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον ἤθελε καλέσει ἰατρόν, νομίζων ὅτι παρεφρόνησεν ὁ υἱὸς του. Ἄλλ' ὁ χρηστὸς καὶ φρόνιμος πατήρ μου ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τὸν εἶπα ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.— Καλά! ἄρχισε λοιπόν, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο· πολλάκις ἐπεθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς, κατὰ τὴν

συνήθειαν τῶν νέων, ἐορτάσιμον ἔνδυμα νέον καὶ μ' ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστοῦγεννα· οὔτε διδάσκαλον οὔτε βιβλίον ὁμῶς ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν μ' ἀπέβαλε ποτέ.

Ὡς τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου ἤθελε μὲ ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἂν δὲν εὑρίσκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἄλλου φιλοστόργου διδασκάλου καὶ πατρός, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὁποῖον ἔλαβα πρὸ καιροῦ ἔρωτα νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴ ὄντες Ἕλληνες μηδὲ Ῥωμαῖοι, εἶχον βοηθήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς παιδείας, μὴ ὄντες Ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικά τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἀγνωστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατήρ μου ἐπῶλει μεταξωτά, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῖοι, καὶ ὄχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου, εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου. Ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχει ἐκεῖ ἀνθρωπον οἰκεῖον, καὶ ὄχι νὰ ἐμπορεῦεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρὸς μου ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἀμστελδάμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξί-

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Τάξις Α΄.

2

διον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμενην τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὡς ἐμπόδιον ν' ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μολοντοῦτο ἔκρινα τὸ ταξίδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἔμελλε ν' ἀφίνη καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θησαυρίσω ὅσῃν ἦτο δυνατόν, ἂν ὄχι ὅσῃν ἐδιψοῦσα, σοφίαν.

Ἐμβήκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικὸν καὶ μετὰ 26 ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευδῶθην εἰς Λιθόρνον καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκείθεν εἰς Ἀμστελδᾶμον, συνοδευόμενος μὲ πολλὰς ἐπιστολάς συστατικάς. Μία μόνη ἀπ' αὐτῆς μὲ ὠφέλησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον, ἄνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὐρισκομένων ἐκεῖ μινίστρον σοφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱὸν του καὶ ἀφοῦ ἐξήτασε τὰς μικράς μου γνώσεις μ' ἐρώτησεν, ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγω δις τῆς ἐξδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκρινεν ἀνγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὅποιον (ὡς ἔλεγεν) ἔπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθη, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν καὶ ἐδιδασκόμενην ἀπ' αὐτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου καὶ τὴν λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδασα εἰς βιβλίον Λογικῆς συντεταγμένον ἀπ' αὐτὴν τὴν σοφὴν του σύζυγον Καρολίαν, σύνταγμα ὀλότελα διάφορον ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εἶχα διδαχθῆ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης λογικὴν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ του σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοι· εὐδαίμονες ὁμως, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν

βιβλιοθήκην είχαν και ταμείον φυσικῆς ἱστορίας· και αἱ δύο τῆς ἐβδομάδος ἡμέραι, αἱ ζωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι και εἰς πολλῶν ἐπισήμων υἱοὺς και θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο ν' ἀκούσωσι τὴν διδασχὴν τῆς Καρολίνας και οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων και τοῦ προτέρου φίλου και διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου τὴν ἀρετὴν χρεωστῶ, ὄχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὀπισθόδηποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν· και ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον παρὰ ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδῶς και ἡ φιλοτιμία ν' ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τώρα και τὴν νεότητα τοῦ πατρός μου· πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆ, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀξιωθῆ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ῥυσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιοῦτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων ὄχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ και νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην και νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελδάμον διέτριψα ἕξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον και, κίθ' ὅσον μ' ἐσυγχώρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὰν ὄρεξιν νὰ μὴ ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννουμενὴν πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν φιλοχίην μου κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος ἐκατήντησεν, ἀφοῦ ἐγεύθη ἐὺνομουμένης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστρόφην μανιώδη. Τούρκος και θηρίον ἄγριον ἦσαν εἰς τὸν λογισμὸν μου λέξεις συνώνυμοι, και τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν και εἰς

τῶν μισοχρίστων φίλων τοῦ τυράννου τὸ λεξικὸν σημαίνει διάφορα πράγματα.

Μολοντοῦτο ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσει καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμστελόδαμον) διὰ νὰ ἴδω καὶ δεῦτερον τὸν θεῖόν μου (ἰδελφὸν τοῦ πατρὸς μου) Σωφρόνιον ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πασᾶν εἶχε καταφύγει εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιέννην ἐπέρασα εἰς Τεργέστην κ' ἐκείθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βοσκόμενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ σπουδάσω τὴν ἰατρικὴν. Ὁ σκοπὸς μου δὲν ἦτο νὰ κατασταθῶ ἰατρός· εἰς δύο μόνον πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν μου νὰ μὴ βλέπω Τούρκους ἢ, ἐὰν ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μεταξύ των ὡς ἰατρός, ἐπειδὴ τὸ θηριῶδες ἔθνος τοῦτο εἰς μόνους τοὺς ἰατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται κάποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευδῶθην ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ἣτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως σειομένης ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμῶν. Αἱ κοινὰ δυστυχία, ἐνωμένοι μὲ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικὸς μου οἶκος), μοῦ μετέβαλαν τὴν ἀποστροφὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατοικήσεως εἰς τόσῃν μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνεσα νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν παραφροσύνην. Καὶ ἐδῶ τὸνομα παραφροσύνη δὲν εἶναι ῥητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου βεβαιοῦμαι ὅτι ἤθελα ἀφεύκτως παραφρονήσει, χωρὶς τὰς καθημερινὰς πα-

ρήγορίας τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἦτον ἡ συχνότερα μου συναναστροφή εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, ὅσον διέτριψα ἀκόμη εἰς Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμα τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην μου. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσε νὰ μὲ μαλάξῃ καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθημέραν ὑγείας μου, μ' ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντέμνω τὰ μεταξὺ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιβόρνον, ἔπειτα εἰς Μασσαλίαν καὶ κατευδῶθην τελευταῖον εἰς Μοντπελλιέρων τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782, καὶ ὄχι τὸ 1787. Ἐκεῖ διέτριψα ἕξ ἔτη, καὶ ὄχι ὀκτώ, σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν, ὅσον μ' ἐσυγχωροῦσε σῶμα ἀσθενημένον ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τῆς σπουδῆς καὶ ἀπὸ τὸν σκῶληκα λογισμὸν ὅτι ἐμελλὰ τελευταῖον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τυραννομένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντπελλιέρων ἔμαθα τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἠκολούθησέ μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιοῦτους γονεῖς εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἄλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει ὅτι ἡ εἰς Μοντπελλιέρων διατριβὴ καὶ σπουδὴ μου ἔγινε μὲ χορηγίαν ἐτήσιον φρ. 2.000 τοῦ Βερνάρδου. Ὁ καλὸς μου οὗτος φίλος καὶ διδάσκαλος ἠθέλε μετὰ χαρᾶς δράμει εἰς βοήθειάν μου, ἂν ἡ χρηματικὴ του κατάστασις τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲν

ἔλειψεν ὅμως οὐτ' αὐτὸς οὐτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ παχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεὰς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνδοσφ' ἐζοῦσαν, καί, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῆς ἀνακτισθεῖσης γονικῆς μου οἰκίας καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου κόπους χορηγουμένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ γερμανικὸν εἰς τὸ γαλλικὸν μεταφρασις τῆς κατηχήσεως τοῦ Ῥώσου Πλάτωνος, τῆς Κλινικῆς Ἰατρικῆς τοῦ Σέλ, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1787 ἔτος εἰς Μοντπελλιέρον εὐρισκόμενος, καὶ ἄλλα τινὰ ἰατρικὰ συγγράμματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ ἐκδοθέντα ἔπειτα εἰς Παρισίους.

Ἄφου ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου, ἐπεθύμησα νὰ ἱστορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρισίους διὰ νὰ ἀποφύγω κἂν τὸ ὄνειδος τῶν ὄσοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλοτε τὰς παλαιάς. Ἦλθα λοιπὸν εἰς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνοδευόμενος μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς τῶν Προφессόρων μου, τῶν ὁποίων ἡ εἰς ἐμὲ εὐνοία καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Βρουσσονέτου, τοῦ Γριμῶ καὶ τοῦ Σαψάλ ἐχρημάτισεν ἔν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
 Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερῆ,
 Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
 Ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
 Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
 Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
 Χαῖρε, ὦ ! χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
 Πικραμένη, ἐντροπαλή,
 Κ' ἓνα στόμα ἑκαρτεροῦσες,
 Ἔλα πάλι, νὰ σοῦ πῆ.

Ἄργειε νᾶλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
 Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
 Γιατὶ τὰ σκιαζε ἡ φοβέρα
 Καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής ! Παρηγορία
 Μόνη σοῦ ἔμεινε νὰ λές
 Περσασμένα μεγαλεῖα
 Καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
 Φιλελεύθερη λαλιά !
 Ἐνα ἐκτύπαε τᾶλλο χέρι
 Ἄπὸ τὴν ἀπελπισιά !

Κ' ἔλεες· πόιε, ᾶ ! πότε βγάνω·
 Τὸ κεφάλι ἀπ' τς' ἐρμιές ;
 Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
 Κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
 Μέσ' στὰ κλάϊματα θολό,

ΤΕΤΡΑΚΟΣΙΟΙ ΙΕΡΟΛΟΧΙΤΑΙ
ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΠΙΠΤΟΥΣΙ
ΠΑΡΑ ΤΟ ΔΡΑΓΑΤΣΑΝΙΟΝ

Κ' εἰς τὸ ῥοῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
Πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

Μὲ τὰ ῥοῦχα αἱματωμένα
Ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
Νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
"Αλλά χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
"Ἐξανάλθες μοναχὴ·
Δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες
"Ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῆ.

"Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε στὰ στήθια
"Ἄλλ' ἀνάσασι καμμιά,
"Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
Καὶ σὲ γέλασε φοικτιά.

"Ἄλλοι, ὦϊμέ! στὴ συφορὰ σου,
"Ὅπου ἔχαίροντο πολὺ,
— Σῦρε νὰ βρῆς τὰ παιδιὰ σου
Σῦρε, ἔλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
Καὶ ὀλογλήγορα πατεῖ
"Ἡ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
Ποῦ τὴ δόξα σου ἐνθυμεῖ.

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
"Ἡ τρισάθλια κεφαλὴ.
Σὰν πτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει
Κ' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλαίβει
Κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμη,
Ποῦ ὑκατάπαυστα γυρεύει
Ἦ τὴ νίκη ἢ τὴ θανά.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
Χαῖρε, ὦ ! χαῖρε Ἐλευθεριά !

Διονύσιος Σολωμός.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΙ

Ἡ γλυκυτάτη ἀνοιξι
Μὲ τᾶνθια στολισμένη
Ῥοδοστεφανωμένη
τὴ γῆ γλυκοτηράει.

Κ' ἡ γῆ τὴ χλόη ἐντύνεται,
Τὰ δάση της ἰσκιώνουν,
Τὰ κρύα χιόνια λειώνουν,
Ὅ οὐρανὸς γελάει.

Τὰ λουλουδάκια βάφονται,
Τὰ πλάγια χρωματίζουν,
Κ' ἡδονικὲς φωτίζουν
Οἱ δροσερὲς αὐγές.

Στὸ ἀγκαθερὸ τριαντάφυλλο
Γλυκολαλάει τᾶηδόνη.

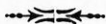
Τὸ ξένο γελιδόνι
Ταιριάζει τὴ φωλιά.

Στοὺς κάμπους πλούσια κι ἄκοπα
Σὲ πράσινα λιβάδια
Τὰ ζωντανὰ κοπάδια
Βελάζουν καὶ πηδᾶν.

Κι ὁ νιὸς βοσκὸς χαρούμενος
Φυσώντας τὴ φλογέρα
Γιομόζει τὸν ἄερα
Μὲ τραγουδιῶν φωνές.

Κάθε ψυχὴ εὐφραίνεται,
Τὴν ἀνοίξει γιορτάζει·
Ὁ Θύρησης σκυθροπάζει
Στὴ γενικὴ χαρά.

Ἰωάννης Βηλαρᾶς

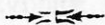

Ἡ ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(*Δημῶδες ᾄσμα*)

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ πουράνια,
Σημαίνει κ' ἡ ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
Μὲ τετρακόσια σήματα·τρα, μ' ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
Πῶχει τρακόσιες καλογρηῆς καὶ χίλιους καλογέρους·
Ψάλλει ζερβὰ ὁ Βασιλιάς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης·
Φωνὴ τοὺς ἦρε' ἀπὸ τὸ Θεὸ κι ἀπ' τὴν ἀγγέλου κρῖσι·

«Πᾶψτε, παππάδες, τὰ χαρτιὰ καὶ κλείστε τὰ βαγγέλια·
 Πῆραν τὴν Πόλι, πήρανε, πῆραν τὴν Σαλονίκη,
 Πῆραν καὶ τὴν Ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
 Πῆραν παιδιὰ ἀπ' τὸ δάσκαλο, κοράσι' ἀπ' τὸ γκεργκέφι,
 Πῆραν μαννάδες μὲ παιδιὰ, κυράδες μὲ τοὺς ἄντρες».

ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ

Μὲ καρᾶβι στὰ ταξίδια
 τὸ ναυτόπουλο γυρνᾷ
 καὶ στῆς θάλασσας τὰ φίδια
 τὰ μικρᾶτά του περνᾷ.

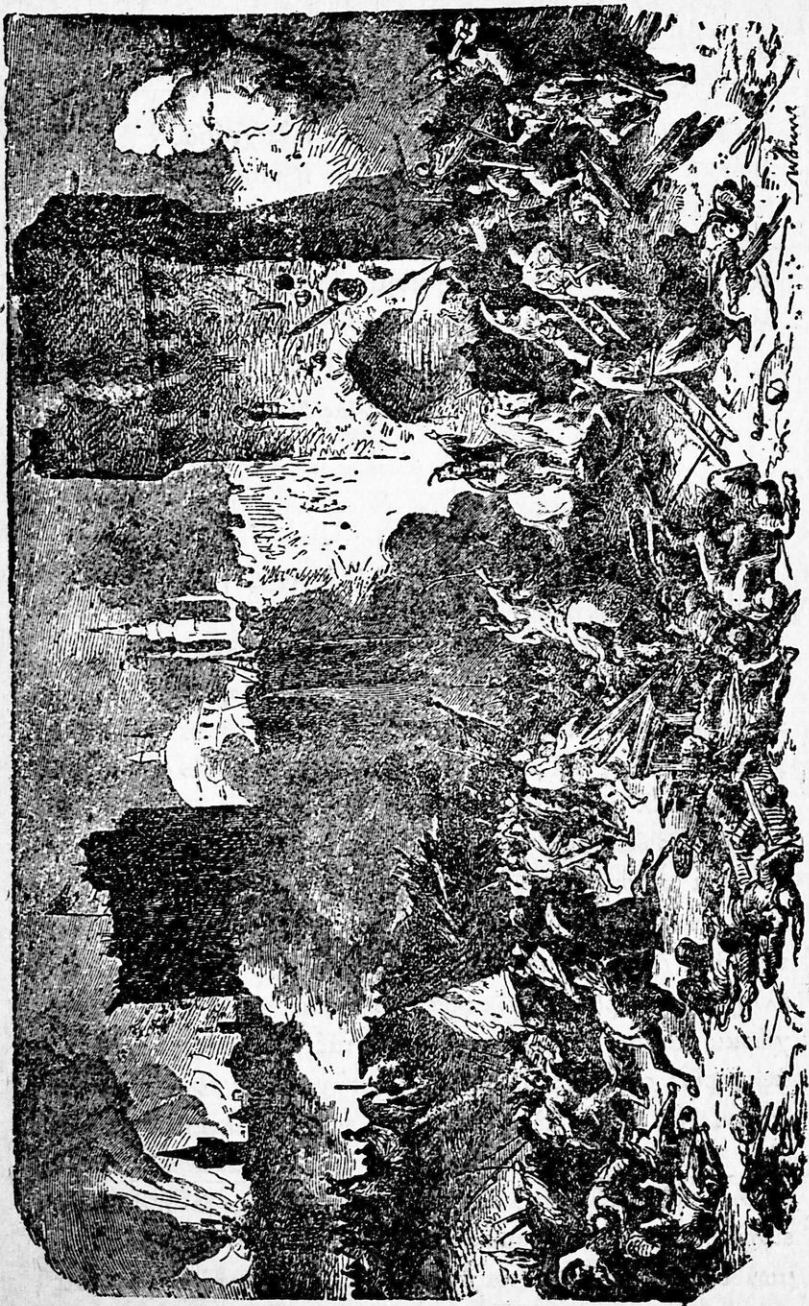
Ὁ βοριάς δὲν τὸ τρομάζει
 οὐτ' ἢ ἄπιστη νοτιά,
 οὔτε χιόν' οὔτε χαλάζι,
 οὔτε κύματα πλατιά.

Στὴ δουλειὰ πρωτὸ καὶ βράδυ
 μὲ τὸ στρόμπο στὸ πλευρὸ
 ξερὸ τρώγει παξιμάδι,
 πίνει ἀκάθαρτο νερό.

Πεταχτὸ σὰν τὸ ξεφτέρι
 ἀναβαίνει στὰ πανιά
 καὶ μὲ ῥόζους εἰς τὸ χέρι
 λύει, δένει τὰ σχοινιά.

Στοῦ κινδύνου τὴν τρομάρα
 τὸ φυλάγει μοναχῇ

Η ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τῆς μαννούλας του ἡ λαχτιάρα,
τῆς μαννούλας του ἡ εὐχή·

Ποῦ ἐλπίζει παλληκάρι
νὰ τὸν διῆ καμμιά φορά,
νὰ τὸν ποῦν μικρὸν Κανάρη
μέσ' στ' ἀθάνατα Ψαρά.

Ἡλίας Τανταλίδης

ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

Κατὰ τὰς ἄχρι τοῦδε ὑπαρχούσας εἰδήσεις, οἱ πρῶτοι γνωστοὶ ἀρματωλοὶ ἀναφέρονται περὶ τὰ τέλη τῆς ἐκκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Βονίτσος καὶ Δούρου Θεόδωρος Μπούας Γρίβας καὶ οἱ τῆς Ἡπείρου Πούλιος Δράκος καὶ Μαλάμος. Ἄλλ' οἱ μὲν ἀρματωλοὶ ἰδρύθησαν ἔτι πρότερον, πιθανῶς ἐπὶ Σουλεϊμάνη τοῦ μεγαλοπρεποῦς (1510-1566), οἱ δὲ κλέφται παρήχθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς κατακτήσεως. Ἡ μάχιμος ἀνατροφὴ, ἣν ἔλαβον οἱ κάτοικοι τῶν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ταινάρου ἐκτεινομένων ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας, παρήγαγεν ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὀλόκληρον ἀνδρῶν τάξιν, οἷτινες ἐκ πρώτης ἀφετηρίας οὐδέποτε ὑπέκυψαν τὸν αὐχένα εἰς τὸν ὀσμανικὸν ζυγόν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐνετικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἄλλοι προσήρχοντο εἰς αὐτὴν ὁσάκις ἢ Ἐνετία ἐκάλει τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ὄπλα. Ὅσάκις δὲ ἢ Ἐνετία εἰρήνευε πρὸς τοὺς Ὀσμανίδας, πολλοὶ μὲν ἐκ τῶν φιλοπολέμων ἐκείνων ἀνδρῶν παρέμενον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἢ ἐν ταῖς

χώραις αὐτῆς, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θέλουσι λάβει πάλιν ἀφορμὴν ν' ἀγωνισθῶσι σὺν αὐτῇ κατὰ τῶν Τούρκων, πολλοὶ ὁμως ἐξηκολούθουν οἰκοθεν ἀγωνιζόμενοι ἀπὸ τῶν δυσπροσίτων ὁρέων, ὅπου εἶχον τὰ σκηνώματα αὐτῶν. Ὑπάρχει δὲ δημοτικὸν ἄσμα κάλλιστα περιγράφον τὸν ῥόπον καθ' ὃν ἀδιακόπως ἐστρατολογεῖτο τὸ μέγα τοῦτο τῶν κλεφτῶν σῶμα.

«Μάννα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
Δὲν ἤμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασ' ἡ καρδιά μου.
Θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου, νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης.
Νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στὲς ψηλὲς ῥαχοῦλες,
Νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα,
Νᾶχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεβάτι.
Νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερνὸ λημέρι.
Θὰ φύγω, μάννα, καὶ μὴν κλαῖς, μόν' ὄδος μου τὴν εὐχὴ σου,
Κ' εὐχήσου με, μαννοῦλά μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω,
Καὶ φύτεψε τριανταφυλλιά καὶ μαῦρο καρνοφύλλι,
καὶ πότιξέ τα ζάχαρι καὶ πότιξέ τα μόσχο.
Καὶ ὅσο π' ἀνθίζουν, μάννα μου, καὶ βγάνουνε λουλούδια
Ὁ γιὸς σου δὲν ἀπέθανε καὶ πολεμάει τοὺς Τούρκους.
Κι ἂν ἔρθῃ μέρα θλιβερή, μέρα φαρμακωμένη,
Καὶ μαραθοῦν τὰ δυὸ μαζὶ καὶ πέσουν τὰ λουλούδια,
Τότε κ' ἐγὼ θὰ λαβωθῶ, τὰ μαῦρα νὰ φορέσης».
Δώδεκα χρόνοι πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,
Π' ἀνθίζαν τὰ τριαντάφυλλα καὶ ἀνθίζαν τὰ μπουμπούκια.
Καὶ μιὰν αὐγὴ ἀνοιξιάτικη, μιὰ πρώτη τοῦ Μαΐου,
Ποῦ κελαδοῦσαν τὰ πουλιὰ καὶ ὁ οὐρανὸς γελοῦσε,
Μὲ μιᾶς ἀστράφτει καὶ βροντᾶ καὶ γίνεται σκοτάδι,
Τὸ καρνοφύλλι ἐστέναξε, τριανταφυλλιά δακρύζει,
Μὲ μιᾶς ξεράθηκαν τὰ δυὸ κ' ἐπέσαν τὰ λουλούδια.
Μαζὶ μ' αὐτὰ σωριάσθηκε κ' ἡ δόλια του ἡ μαννοῦλα.

Οἱ ἀρχαιότεροι γνωστοὶ ἔπωσοῦν κλέφται ἀνεφάνησαν ἐν Πελοποννήσῳ. Ὅτε τῷ 1479 συνωμολογήθη μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων εἰρήνη, ὁ δὲ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐνετίας Πελοποννήσιος Κορκόδειλος Κλαδάς ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς Μάνης ὀρμώμενος, τί ἄλλο ἢ κλέφται ἦσαν οἱ πολυάριθμοι ἀποκεκηρυγμένοι ἄνδρες, οἱ τὸν αὐτοσχεδιασθέντα στρατὸν οὐγκροτήσαντες; Καὶ οἱ μὲν κλέφται τῆς Πελοποννήσου εἶχον πρόχειρον καταφύγιον τὰς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχομένας χώρας· οἱ δὲ τῆς Ῥούμελης καὶ μάλιστα τῶν ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν ἠναγκάσθησαν προΐοντος τοῦ χρόνου νὰ συγκροτήσωσιν ἴδια μεγάλα ἐπὶ τῶν ὄρέων ὀρμητήρια, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου, τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων. Ἐκεῖ εἶτε εὐρόντες τοὺς κατοίκους τῶν δυσπροσίτων ἐκείνων κωμῶν καὶ χωριῶν προθύμους νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτῶν, εἶτε καταναγκάσαντες αὐτοὺς εἰς τοῦτο, ἐσχημάτισαν στρατόπεδα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὀρμώμενοι κατήρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰς πόλεις, ἐλήστευον τοὺς ἀλλοθρήσκους κυριάρχας, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τοὺς ἐμοθρήσκους δούλους, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθησαν κλέφται. Ἡ κατάσταση αὕτη τῶν πραγμάτων διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ δεκάδας ἐνιαυτῶν, ὅτε τελευταῖον ἐπὶ Σουλεϊμάνη τοῦ μεγαλοπρεποῦς, ὡς φαίνεται, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐνόμισε συνετὸν νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτούς. Αἱ ζημίαι ὅσας ἔπασχον ἐκ τῶν πολεμίων τούτων αἱ ἐπαρχίαι ἀπέβαινον ὀσημέραι δεινότεραι. Καὶ πλὴν τούτων κατὰ τοὺς ἀδιακόπους πολέμους αὐτῆς πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις οἱ ἐσωτερικοὶ ἐκείνοι πολέμιοι συνεμάχουν πάντοτε μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν, ἡ δὲ συμμαχία αὕτη δὲν ἠδύνατο εἶμῃ νὰ εἶναι σφόδρα ἐπικίνδυνος. Ὅθεν ἡ ὀσμανικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τότε νὰ μιμηθῇ τὴν ἐνετικὴν, ἣτις εἶχεν εἰς τὴν ὑπηρε-

σταν αὐτῆς πολλοὺς ἐκ τῶν μαχίμων τούτων Ἑλλήνων, ὀνομάζουσα αὐτοὺς ἄρματωλοὺς, ὅπως ἔτι ἐπὶ φραγκοκρατίας ἐκαλοῦντο οἱ πολυαριθμοὶ ἐθελονταὶ οἱ ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτῆς τασσόμενοι. Τοῦτο δὲ τὸ παράδειγμα ἀκολουθοῦσα ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπέτρεψεν εἰς τὰς μαχίμους ἐκείνας ὀμάδας τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὴν περιστολὴν τῆς ληστείας, συγκροτήσασα ἐξ αὐτῶν σώματα, τὰ ὁποῖα δαπάναις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ συντηρούμενα καὶ ἐξ Ἑλλήνων μόνον συγκεείμενα ἐκαλοῦντο ἄρματωλοί, καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων ὄντα ἦσαν διανεμημένα εἰς τὰς διαφόρους τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας ἀπὸ τοῦ Ἀξιοῦ μέχρι τοῦ Ἰοθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικὰ ἄρματωλικὰ δὲν ὑπῆρξαν· ἴσως διότι ἐλογίσθη ἐπισηφαλὲς νὰ ἀναγνωρισθῶσι τοιαῦτα ἔνοπλα χριστιανικὰ σώματα ἐντὸς χώρας, ἣτις πλεονπάσης ἄλλης ἠμφισθητεῖτο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τούτοις τὸ μάχιμον πνεῦμα διετηρήθη ἰδίως ἐκ τῶν ἐνετικῶν ἄρματωλικῶν, τὰ ὁποῖα διήρκεσαν μετὰ τινων διαλειμμάτων μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος· διότι ὁ Καπετὰν Χρονᾶς ἀπὸ Χρυσοβίτση, ὁ Καπετὰν Θανάσης ἀπὸ Καρύταιναν καὶ ἄλλοι, περὶ ὧν ὀμιλεῖ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐν τῇ γνωστῇ αὐτοῦ διαλόγῳ πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἄρματωλοὶ τῆς τελευταίας ἐνετικῆς κυριαρχίας. Ἀπὸ δὲ τῆς καταλύσεως αὐτῆς μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως διετηρήθησαν αἱ πολεμικαὶ ἕξεις ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τῶν ἀνέκαθεν πολυαριθμῶν αὐτῆς κλεφτῶν, οἵτινες, ὀνομαστότατοι γενόμενοι ἐν τῇ παρελθούσῃ ἑκατονταετηρίδι καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἄλλοτε μὲν διῆγον εἰς τὰ ὄρη, ἄλλοτε εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία κτυπτόμενοι, ὅτε μὲν ἐσφίζοντο εἰς Ἐπτάνησον ἢ εἰς Ρούμελην, ὅτε δὲ διετέλουν εἰς τὴν

Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Τάξις Α'. 3

ὕπηρεσίαν τῶν προεστῶν ὡς σωματοφύλακες καὶ ἐκτελε-
 σταὶ τῶν διαταγῶν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἴσθμοῦ ὁ ἀριθμὸς
 τῶν ἀρματωλικῶν ἐτροπολογήθη κατὰ τοὺς διαφόρους και-
 ροὺς καὶ κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις. Περὶ τὰ τέλη τῆς
 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ μνημονεύ-
 σωμεν ἐν Ἠπειρῷ, ἐν τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυτικῇ Ἑλλάδι
 ἄκτῶ ἀρματωλικῶν, κατὰ δὲ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπανα-
 στάσεως ὑφίσταντο ἐν ὅλοις δέκα ἐπτὰ, ἐξ ὧν τρία κατὰ
 τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ἀξιῦ Μακεδονίαν, δέκα ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ
 καὶ τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι καὶ τέσσαρα ἐν Ἠπειρῷ, ἐν
 Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ. Ἐκάστου τῶν ἀρματωλικῶν τού-
 των προϊστάτο ἀρχηγὸς καλούμενος καπετᾶνος, ἔχων παρ'
 ἑαυτῷ βοηθὸν ἢ ὑπασπιστήν, τὸ πρωτοπαλλήκαρον, διότι
 οἱ στρατιῶται ὠνομάζοντο παλληκάρια. Καὶ ἡ μὲν τελευ-
 ταία αὕτη λέξις ὑπῆρχεν ἀρχαιοτάτῃ ἐν τῷ ἑλληνικῷ μέσῳ
 αἰῶνι· ἡ δὲ πρώτη ἦτο καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας ἰταλική.
 Τὸ ἔργον τοῦ καπετάνου δὲν ἦτο εὐκόλον· ἔπρεπε νὰ εὐχα-
 ριστῇ Χριστιανούς ἅμα καὶ Τούρκους, τὰ δὲ συμφέροντα
 ταῦτα πολλάκις δὲν συνεβιάζοντο. Ὑπάρχει δημῶδες ᾄσμα
 τοῦ Στουρνάρη, τὸ ὁποῖον ἀνατρέχον μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς
 18ης ἑκατονταετηρίδος (1710) παρίστησι δι' ὀλίγων μὲν
 ἀλλ' ἀκριβῶς τὴν δυσχέρειαν ταύτην.

» Βουνά μου ἀπ' τ' Ἀσπροπόταμο μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
 Τὰ χιόνια μὴν τὰ λειώσετε ὅσο νάλθοῦν καὶ τᾶλλα,
 Τ' εἶν' ὁ Στουρνάρης ἄρρωστος βαριά γιὰ ν' ἀποθάνῃ,
 Καὶ τοὺς γιατροὺς ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀποφασίσουν,
 Κ' ἀπὸ τὰ παλληκάρια του ἐκάλεσε τὸν πρῶτον.
 — Ἔλα, Κοντύλη, ἀδερφε καὶ πρῶτο παλληκάρι,
 Ἔλα κάθου στὰ γόνατα, ἔλα κάθου σιμά μου.

Σ' ἀφίνω διάτα τὸ παιδί, τὸ μικροχαϊδεμένο,
 Τ' εἶναι μικρὸ κι ἀνήξερο, τᾶροματα δὲ γνωρίζει·
 Νὰ μ' ἔχῃς ἔννοια τὰ χωριά καὶ τὸ καπετανλίκι.
 Γέροντες θέλουν χაΐδεμα κι ἀγάδες θέλουν ἄσπρα
 Κι ὁ καπετάνιος δόκιμους γιὰ νὰ τοὺς κυβερνήσῃ».

Ἐκ τοῦ ἄσματος τούτου συνάγεται πρὸς τούτοις, τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν ὑπάρχον, ὅτι τὰ καπετανᾶτα ἦσαν πολ-
 λάκις κληρονομικά. Οἱ Μπουκουβαλαῖοι, οἵτινες ἤρχον τῶν
 Ἄγραφων ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ἤρπασεν ἀπὸ
 αὐτῶν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὁ Καραϊσκάκης, ἦσαν ἀπόγο-
 νοὶ τοῦ Γιάννη Μπουκουδάλα, ἐκείνου ὅστις τοσοῦτον πολύ-
 κροτος ἀπέβη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος.
 Ὁ Νίκος Τσάρας ἦτο υἱὸς καὶ ἔγγονος καπεταναίων, ἰδίως
 δὲ υἱὸς τοῦ Τσάρα τοῦ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καπετανεύσαντος
 εἰς τὴν Ἐλασσόνα· ὁ παππᾶ Θύμιος ἦτο υἱὸς τοῦ οὐδὲν
 ἦττον περιωνύμου Βλαχάβα· ὁ Ὀδυσσεύς, υἱὸς τοῦ Ἄν-
 δρούτσου· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ Κοντογιανναῖοι, οἱ Σκυ-
 λοδημαῖοι καὶ ἄλλοι.

Ἐν τούτοις οὔτε ὅλοι οἱ κλέφται ἐσυνθηκολόγησαν καὶ
 ὑπετάχθησαν οὔτε ὅλοι οἱ ἄρματωλοὶ παρέμενον πιστοὶ εἰς
 τὴν ὁσμανικὴν κυβέρνησιν. Οἱ ἄρματωλοὶ οὐ μόνον μετεί-
 χον ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν
 πολλάκις περιήρχοντο εἰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν Τούρκων.
 Μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη φημίζεται ἐν Ἀκαρνανίᾳ τὸ
 ὄνομα τοῦ ἄρματωλοῦ Χρίστου Μηλιῶν, ὅστις ἀκμάσας
 περὶ τὰ τέλη τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐμβαλὼν εἰς τὴν
 Ἄρταν ἀπήγαγεν ἐκεῖθεν τὸν καθῆν καὶ δύο ἀγάδες ἐπὶ
 λύτροις. Ὁ Μουσελίμης τῆς ἐπαρχίας, συνεννοηθεὶς μετὰ
 τοῦ προεστοῦ Μαυρομμάτη καὶ τοῦ Δερβέναγα Μουχτάρη,
 ἀνέθηκε τὸ ἔργον τῆς δολοφονίας αὐτοῦ εἰς Σουλεϊμάνην

τινά, ὅστις, φίλος ἄλλοτε διατελέσας τοῦ Χριστοῦ, ἠδύνατο ἀνυπόπτως νὰ πλησιάσῃ αὐτόν. Ἄλλ' ὁ Σουλεϊμάνης ἀπαντήσας τῷ ὄντι τὸν Χριστόν εἰς Ἄλμυρόν, χωρίον μικρὸν τοῦ Βάλτου, ὠμολόγησεν αὐτῷ εἰλικρινῶς τίνα ἔλαβεν ἐντολήν. Καὶ τότε οἱ δύο ἄνδρες μονομαχήσαντες ἔπεσον ἀμφοτέρω παραδόξως.

«Τρία πουλάκια κάθονται στὴ θάλασσαν, στὸ λημέρι·
Ἐνα τηράει τὸν Ἄλμυρόν, τᾶλλο κατὰ τὸ Βάλτο,
Τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέει·
«Κύριε μου, τί ἐγένηκεν ὁ Χριστός ὁ Μηλιώνης;
Οὐδὲ στὸν Βάλτο φάνηκεν οὐδὲ στὴν κρύα βρύσι».
— Μᾶς εἶπαν, πέρα πέρασε κ' ἐπῆγε πρὸς τὴν Ἄρτα,
Κ' ἐπῆραν σκλάβο τὸν κατὴ μαζὶ μὲ δυὸ ἀγάδες·
Κι ὁ μουσελίμης τᾶκουσε, βαριά τοῦ κακοφάνη.
Τὸν Μαυρομάτην ἔκραξε καὶ τὸν Μουχτάρ Κλεισοῦρα·
Ἐσεῖς, ἂν θέλετε ψομί, ἂν θέλετε πρωτᾶτα,
Τὸ Χριστο νὰ σκοτώσετε τὸν καπετὰν Μηλιώνη.
Ἐτσι προστάζει ὁ βασιλιάς καὶ μῶστειλε φιομάνι.
Παρασκευὴ ξημέρωνε (ποτὲ νὰ μ' εἶχε φέξει),
Κι ὁ Σουλεϊμάνης στάλθηκε νὰ πάη νὰ τὸν εὔρη.
Στὸν Ἄλμυρόν τὸν ἔφθασε, κι ὡς φίλοι φιληθῆκαν.
Ὅλονυχτὶς ἐπίνανε, ὥστε νὰ ξημερώσῃ,
Κι ὅταν ἐφέξεν ἡ αὐγὴ, πέρασαν στὰ λημέρια.
Κι ὁ Σουλεϊμάνης φώναξε τοῦ Καπετὰν Μηλιώνη·
— Χριστο, σὲ θέλει ὁ βασιλιάς, σὲ θέλουν κ' οἱ ἀγάδες·
— Ὅσο ν' ὁ Χριστός ζωντανός, Τούρκους δὲν προσκυνάει.
Μὲ τὰ τουφέκια ἔτρεξαν ὁ ἓνας νὰ φάη τὸν ἄλλον.
Φωτιὰν ἐδώσαν στὴ φωτιά, πέφτουν κ' οἱ δυὸ στὸν τόπο».

Ὅσάκις λοιπὸν οἱ ἀρματωλοὶ οὕτως ἢ ἄλλως ἐπανίσταντο, φυσικῶς τῷ λόγῳ ἢ Ὑψηλῇ Πύλῃ καθήρει αὐτοὺς

καὶ ἠγωνίζετο ἐκ παντὸς τρόπου νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ. Ἐνίοτε ἐπετύγγανεν, ἐνίοτε ὅμως ὄχι, καὶ πολλάκις οἱ ἀρματωλοὶ ἀπέβαινον τοσοῦτον ἰσχυροὶ ὥστε ἠδύναντο ν' ἀνακτήσωσι τὰ ἀρματωλίκια αὐτῶν καὶ ἠνάγκαζον μάλιστα διὰ τῆς βίας τὴν κυβέρνησιν νὰ τοὺς ἀναγνώρισῃ πάλιν.

«Κάτω στοῦ Βάλτιου τὰ χωριά,
Ξηρόμερο καὶ Ἄγραφα,
Καὶ στὰ πέντε βιλαέτια
(Ἐβγάτε νὰ ἰδῆτ', ἀδέλφια!)
Ἐκ' εἶναι οἱ κλέφτες οἱ πολλοί,
Ὅλοι ντυμένοι στὸ φλωρί.
Κάθονται καὶ τρωῶν καὶ πίνουν
Καὶ τὴν Ἄρτα φοβερίζουν.
Πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ γραφή,
Βρίζουν τὰ γένεια τοῦ κατῆ.
Γράφουνε καὶ στὸ Κομπότη,
Προσκυνοῦν καὶ τὸ Δεσπότη.
Συλλογισθῆτέ το καλά,
Γιατὶ σᾶς καῖμε τὰ χωριά.
Γλήγορα τὰρματωλίκι,
Ὅτ' ἐρχόμαστε σὰ λύκοι».

Τίς ἦτο ὁ Καπετᾶνος, ὁ τοιοῦτοτρόπως ἀνακτήσας τὸ ἀρματωλίκιον αὐτοῦ, δὲν γνωρίζομεν, ἀλλ' ἐξ ἐτέρου ἄσματος ἠξεύρομεν πῶς ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας κατέλαβε τὸ ἀρματωλίκιον τῶν Ἀγρᾶφων :

Νᾶμουν μιὰ πετροπέρδικα στὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
Νὰ σκῶνομον τὰποταχύ, δυῶρες νὰ ξημερώσῃ,
Ν' ἀκούομενα τὸν πόλεμο πῶς πολεμοῦν οἱ κλέφτες,
Οἱ κλέφτες, οἱ ἀρματωλοὶ καὶ ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας.

Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ὁ Μπουκουβάλας κατετρόπωσε τὸν πάππον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἔπειτα συνάξας τὸν στρατὸν αὐτοῦ :

«Μέσ' στήν Ὁξυὰ ξημέρωσε τὰ βόλια νὰ μοιράσῃ
Κ' οἱ Ἀγραφιῶτες ἔστειλαν δέκα κοτσαμπασίδες,
Τοῦ φέραν τὸ μορασαλὲ σ' ὄλο τὸ βιλαέτι».

Ἄλλ' ὅλαι σχεδὸν αἱ περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων ἀρχηγῶν τῶν ἀρματωλικίων παραδόσεις παριστῶσιν αὐτοὺς ὡς κατακρατοῦντας διὰ τῆς βίας τὰ ἀρματωλίκια ἢ ἀναλαμβάνοντας αὐτὰ διὰ τῶν ὅπλων ἅμα ἐξωσθέντας. «Ὁ καπετὰν Ζήτρος ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα δὲν ἐφύλαξεν ἐνόσῳ ἔζη τὴν ἐπαρχίαν του ἐλευθέραν ἀπὸ τοὺς Τούρκους;», ἀνακράζει ὁ Περραιβός. «Ὁ καπετὰν Τόσκας δὲν ἐκαταδάμασε τοὺς ἐχθροὺς εἰς Γρεβενὰ μὲ τρομεροὺς πολέμους; Ὁ καπετὰν Καραλῆς δὲν τοὺς κατεδίωξεν ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰ ἐκράτει ἐλεύθερα; Ὁ καπετὰν Μπλαχάβας εἰς τὰ Χάσια δὲν ἐξωλόθρευσε τοὺς τυράννους; Ὁ καπετὰν Μακρυθανάσης καὶ ὁ καπετὰν Μακροπούλιος δὲν ἐπολέμησαν ὡς ἄλλοι Λεωνίδαὶ καὶ Θεμιστοκλεῖς καὶ ἐκράτουν τὰ χωριὰ τοῦ Κισσάβου ἀπάτητα; Ὁ καπετὰν Καρακίτσος εἰς τὸ Καρπενίσι δὲν κατέσφαξε πάντοτε τοὺς ἐχθροὺς ὡς τὰ ἄλογα ζῆα;». Ἡ ὁσμανικὴ κυβέρνησις, ποιουμένη τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἀνεγνώρισε πολλάκις τὰ τοιαῦτα ἀρματωλίκια· οἱ δὲ ἡμέτεροι ἐφαίνοντο πρόθυμοι ἐκ διαλειμμάτων νὰ ὑπηρετῶσιν αὐτήν, ἰδίως εἰς τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας. Μήπως δὲν εἶδομεν αὐτοὺς πρωταγωνιστήσαντας εἰς τοὺς μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πολέμους; Μήπως, ὅταν ὁ Ὁμέρ

Βριόνης ἐπολιόρησε τὸν πασᾶν τοῦ Μπερατιοῦ, δὲν συνέ-
πραξαν μετ' αὐτοῦ, ὡς λέγει τὸ ἄσμα :

« Καὶ τῶν Χριστιανῶν πολλὰ καπετανᾶτα
Ἐὶς Ἰσκος ἀπ' τὴν Λούνιτσαν, ὁ γιὸς τοῦ Γρίβα Γιώργου,
Ζόγκος ἀπ' τὸ Ξηρόμερον, ὁ Γιώργης Βαρνακιώτης,
Τοῦ Μπουκουβάλα τὰ παιδιὰ καὶ οἱ Σκυλοδημαῖοι,
Ἐὶς Διακος καὶ ὁ Πανουργιάς κ' οἱ δυὸ Κοντογιανναῖοι » ;

Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον ἢ Ἐψηλὴ Πύλη ὑπώπτευεν αὐτοὺς
πάντοτε καὶ πολλακίς ἐπεχείρει νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς διὰ τῆς
βίας ἐπιβληθέντας εἰς αὐτὴν ἀντάρτας. Ἐντεῦθεν δέ, καθὼς
οἱ κλέφται εἶχον γίνεαι ἀρματωλοί, οὕτως οἱ ἀρματωλοὶ
ἐγίνοντο πάλιν κλέφται, ἢ δὲ μετάβασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς
μῆς ἰδιότητος εἰς τὴν ἄλλην ἀπέβαινε τοσοῦτον συχνῆ
ὥστε τὰ ἐπωνύμια ἐκεῖνα κατήντησαν νὰ ἐκλαμβάνωνται
ἀδιαφόρως σχεδὸν τὸ ἓν ἀντὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἐκ παραλλή-
λου νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Εἰς τὰ δημῶδη
ἄσματα τοῦτο συμβαίνει συχνότατα.

Ἐὶς Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλώνουν·
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισσάβου·
Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσαβε κονιαροπατημένε !
Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο Ὀλυμπος, στὸν κόσμον ξακουσμένος !
Ἐχω σαράντα δυὸ κορφές, ἔξηντα δυὸ βρουσοῦλες.
Κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης,
Καὶ στὴν ψηλὴ μου τὴν κορφὴ αἰτὸς εἶν' καθισμένος,
Καὶ εἰς τὰ νύχια του κρατεῖ κεφάλι ἀνδρειωμένου.
— Κεφάλι μου, τί ἔκανες κ' εἶσαι κριματισμένος ;
— Φάγε, πουλί, τὰ νιάτά μου, φάγε καὶ τὴν ἀνδρεία μου,
Νὰ κάνης πῆχυν τὸ φτερό καὶ πιθαμὴ τὸ νύχι.
Στὸ Λοῦρο, στὸ Ξηρόμερο ἀρματωλὸς ἐστάθη,

Στὰ Χάσια καὶ στὸν Ὀλυμπο δώδεκα χρόνους κλέφτης,

Ἐξήντ' ἀγάδες σκότωσα κ' ἔκαψα τὰ χωριά τους·

Κι ὄσους στὸν τόπον ἄφησα καὶ Τούρκους κι Ἀρβανίτες

Εἶναι πολλοί, πουλάκι μου, καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν.

Τώρα ἦρθε κ' ἡ ἀράδα μου στὸν πόλεμο νὰ πέσω·.

Ἐὰν δὲ ἀνώνυμος ἐγένετο ὁ ἀρματωλὸς ἐκεῖνος ἄμα καὶ κλέφτης, τοῦ ὁποῦ ἢ κεφαλὴ τοσοῦτον ἀταράχως ἐδιηγείτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου τὰ τε κατορθώματά του καὶ τὸν θάνατον, ὀνομαστότατος ἀπέβη ὁ Νικόλαος Τζιοβάρας, ὅστις, κατὰ τὸν Περραιβόν, ὑπέταξε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἠπειρον «περπατώντας παρρησίᾳ μὲ τὰ φλάμπουρά του» κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος καὶ περὶ τοῦ ὁποῦ σφίζεται δημῶδες ἄσμα ἐξυμνοῦν αὐτὸν ὡς κλέφτην ἄμα καὶ ἀρματωλόν.

«— Λάλησε, κοῦκκε, κάλησε· λάλα, καϊμέν' ἀηδόνι,

Λαλαῖτε σ' ἀκροπέλαγος ποῦ πλέουν τὰ καράβια,

Ρωτᾶτε γιὰ τὸν Νικολό, τὸ Νικολό Τζιοβάρα,

Ποῦτον στὸ Λοῦρ' ἀρματωλός, στὸ Καρπενίσι κλέφτης·

Εἶχε φλάμπουρο κόκκινο, κόκκινο καὶ γαλάζιο,

Εἶχε Σταυρό, εἶχε Χριστό, εἶχε καὶ Παναγία.

— Ἐψές, προψές ἀκούσαμε τὰ βροντερὰ τουφέκια

Κ' εἶδαμε πῶς ἐβάρεσε τοὺς Τούρκους μέσ' στὸ Λοῦρο·

Κ' ἐπῆρε σκλάβους δεκοκτώ, κι αὐτὸν τὸν μουσελίμη.

Πῆρε μουλάρια δώδεκα μ' ἀσῆμι φορτωμένα,

Κ' ἐκεῖθε πέρα διάβηκε, πέρα κατὰ τὸ Βάλτο,

Πῆγε νὰ κἀνη τῆ Λαμπρῆ καὶ τὸ ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ.

Νὰ ψήση τὸ σφαχτάρι του, κόκκιν' αὐγὰ νὰ φάη

Καὶ νὰ χορέψουν τὰ παιδιὰ, νὰ ῥίξουν στὸ σημάδι».

Ἦτο λοιπὸν δύσκολον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ διακριθῇ ἀρματωλὸς ἀπὸ τὸν κλέφτην, τὰ δ' ὀλίγα ὅσα ἐνταῦθα δυ-

νάμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ βίου ὃν διῆγον οἱ μάχιμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἐφαρμόζονται εἰς ἀμφοτέρας αὐτῶν τὰς τάξεις. Διατρίβοντες εἰς χώρας ἀγόνους, ὀφείλοντες νὰ ὦσι πάντοτε ἔτοιμοι εἰς τὸ νὰ μεταβάλλωσι λημέρια καὶ μὴ δυνάμενοι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ καταλίπωσι τὰ ὄπλα ἄνευ κινδύνου τῆς ζωῆς αὐτῶν, οἱ κλέφται ἔζων ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τῆς ληστείας. Συνήθως ἐπέπιπτον πρὸς τοῦτο κατὰ τῶν Τούρκων, ἀρπάζοντες τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι ποίμνια τοῦ πασᾶ ἢ ἐμβάλλοντες ἀπροσδοκῆτως εἰς τὰ χωρία τῶν ἀγάδων καὶ τῶν μπεύδων καὶ πολλάκις ἀπάγοντες αὐτοὺς τούτους τοὺς μπεύδες καὶ τοὺς ἀγάδες ἢ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν, τοὺς ὀποίους δὲν ἀπέλυσον εἰμὴ ἐπὶ λύτροις. Ἄλλ' ἐνίοτε ἤναγκάζοντο νὰ ληστεύουν καὶ αὐτοὺς τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοθρήσκους ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἦσαν ὑπηρέται ἢ ἐνοικιασταὶ τῶν Τούρκων. Ἐὰν οἱ ἀρματωλοὶ ὅσοι διετέλουν εἰς εἰρηνικὰς πρὸς τὴν κυβέρνησιν σχέσεις περιεποιούντο τοὺς προεστοὺς ἐξ ἴσου σχεδὸν ὅσον καὶ τοὺς Τούρκους, καθάπερ εἶδομεν εἰς τὸ ἄσμα τοῦ Στουρνάρη, οἱ στασιάζοντες ἀρματωλοὶ δὲν ἐφείδοντο αὐτῶν, διότι ἐνίοτε οἱ προεστοὶ κατεδίωκον αὐτοὺς ἐπίσης ὅσον οἱ Τούρκοι, ὅπως εἶδομεν εἰς τὸ ἄσμα τοῦ Χρίστου Μηλιώνη καὶ ὅπως ἱστορεῖ τὸ ἄσμα τοῦ ἀρματωλοῦ τοῦ Καρπενισίου Λιβίνη. Ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ ὁ Λιβίνης παρίσταται λέγων :

«Σὲ σένα, Μῆτρό μου γαμπρέ, Σταθούλα ψυχογιέ μου,
Ἄφίνω τὴ γυναῖκά μου, τὸ δόλιο μου τὸ Γιῶργο,
Ποῦναι μικρὸς γιὰ φαμελιὰ κι ἀπ' ἄρματα δὲν ξέρει·
Καὶ σὰ διαβῆ τὰ δεκαννιά καὶ γίνῃ παλληκάρι,
Ἐλάτε νὰ ξεθάψετε τὰ δόλια τᾶρματά μου,
Ποῦ τὰ χωσα στὴν ἐκκλησιὰ μέσα στὸ ἅγιο βῆμα,
Νὰ μὴν τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ κι ὁ Τουρκο-Κωνσταντάκης».

Ἐνταῦθα πάλιν ὁ Τοῦρκο-Κωνσταντάκης, ὁ τοῦ Καρπενισίου προεστώς, ἀναφέρεται ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς ἀλλοθρήσκους τοῦ γένους πολεμίους. Ὅθεν πολλάκις οἱ κλέφται συνελάμβανον ἢ τοὺς προεστοὺς αὐτοὺς ἢ συγγενεῖς αὐτῶν.

«Ὁ Σκυλοδῆμος ἔτρωγε στὰ ἔλατ' ἀποκάτω
 Καὶ τὴν Εἰρήνη στὸ πλευρὸν εἶχε νὰ τὸν κεράση·
 — Κέρνα μ', Εἰρήνη εὐμορφη, κέρνα μ' ὅσο νὰ φέξη,
 Ὅσο νὰ ἔβγη ὁ αὐγερινός, νὰ πάγ' ἢ πούλια γιῶμα·
 Κι ἀπαὶ σὲ στέλνω σίτι σου μὲ δέκα παλληκάρια.
 — Δῆμο, δὲν εἶμαι δοῦλά σου, κρασὶ νὰ σὲ κεράσω·
 Ἐγὼ εἶμαι νύφη προεστῶν κι ἀρχόντων θυγατέρα».

Ἐκ τοῦ ἄσματος τούτου συνάγεται καὶ ἕτερόν τι χαρακτηριστικώτατον τοῦ τῶν κλεφτῶν βίου. Ἡ ὑπερηφάνεια, δι' ἧς ἡ γυνὴ ἐκείνη ἀποποιεῖται νὰ πληρώσῃ τὴν τοσοῦτον φυσικὴν πρόσκλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς συμμορίας τῆς ὁποίας εἶναι αἰχμάλωτος, ἐκδηλοῖ τὴν πεποίθησιν ἣν εἶχεν ὅτι αὐτὸς τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν θέλουσι σεβασθῆ ἀείποτε τὴν τιμὴν αὐτῆς. Τυφῶντι ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων οἱ κλέφται διεκρίθησαν ἀείποτε ἐπὶ τῇ εὐλαβείᾳ μεθ' ἧς προσεφέροντο πρὸς τὰς αἰχμαλώτους αὐτῶν, εἴτε ὠραῖαι ἦσαν εἴτε ἄσχημοι, εἴτε νέαι εἴτε γράϊαι, εἴτε χριστιαναὶ εἴτε ἀλλόθρησκοι· καὶ ἀναφέρεται παράδειγμα ἀρχηγοῦ συμμορίας φονευθέντος ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παλληκαριῶν, διότι προσέβαλε τὴν τιμὴν τουρκίδος γυναικός, ἣν ἐκράτει αἰχμάλωτον μέχρις οὗ ἔλθωσι τὰ λύτρα.

Μετὰ τοὺς προεστοὺς οἱ κλέφται ἰδίως ἐτέρποντο νὰ καθυποβάλλωσιν εἰς πληρωμὴν λύτρων τοὺς καλογήρους, πρὸς τοὺς ὁποίους οὐδεμίαν εἶχον ἰδιάζουσαν συμπάθειαν, καὶ τοὺς παππάδες, ὁσάκις συνέπιπτε νὰ εἶναι οὗτοι προεστοὶ τῶν χω-

ρίων καὶ τούτου ἔνεκα πολέμιοι ἔστιν ὅτε τῶν κλεφτῶν. Καθὼς εἶπομεν, ὀνομαστότατοι ἀπέβησαν οἱ τῆς Πελοποννήσου κλέφται καθ' ὅλην τὴν 18 ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης. Τοιοῦτοι ἐγένοντο ἰδίως ὁ Παναγιώταρος καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι, τοὺς ὁποίους ἐλάβομεν ἡδη ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν, οἱ Κοντοβουνήσιοι, καὶ οἱ Χοντρογιανναῖοι, τῶν ὁποίων οἱ τελευταῖοι ἀπόγονοι, ἀφοῦ ὑπηρέτησαν τὴν ἐπανάστασιν, ἔπειτα διὰ παραδόξου τροπῆς τῆς τύχης ἔπεσον ὑπὸ τὸ φάσγανον τῆς λαϊμητόμου πρὸ 40 περιπίου ἐνιαυτῶν· οἱ Σουλιῶται, ὧν εἰς συνέδεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς πρώτης ἐν Πελοποννήσῳ ἐχθροπραξίας τῆ 1821· τελευταῖον ὁ περιβόητος Ζαχαριάς, περὶ τοῦ ὁποίου σφίζεται ἄσμα ἱστοροῦν μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας πῶς ἐξεδικήθη τὸν παππᾶν τοῦ ἀγίου Πέτρου, ὅστις ὦν ἐνταυτῷ προστώς τοῦ χωρίου ἦτο ἄσπονδος τοῦ Ζαχαριᾶ ἐχθρὸς καὶ πολλοὺς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ μέχρι θανάτου κατεδίωξε.

«Τ' εἶν' τὸ κακὸ τοῦ γίνεται τοῦτο τὸ καλοκαῖρι ;
 Τρία χωριά μᾶς κλαίγονται, τρία κεφαλοχώρια·
 Μᾶς κλαίγεται κ' ἓνας παππᾶς ἀπὸ τὸν ἅγιο Πέτρον.
 Τί τῶκαμα . . . καὶ κλαίγεται ἀπ' ἐμένα ;
 Μῆνα τὰ βόδια τ' ἔσφαξα, μῆνα τὰ πρόβατά του ;
 Τὴν μιά του νύφη φίλησα, τὲς δύο του θυγατέρες,
 Τὸ να παιδί του σκότωσα, τᾶλλο τὸ πῆρα σκλάβο,
 Καὶ πεντακόσια δυὸ φλωριά γιὰ ξαγορὰν τοῦ πῆρα.
 Ὅλα λουφὲ τὰ μοίρασα, λουφὲ στὰ παλληγάρια·
 Κι ἀτός μου δὲν ἐκράτησα τίποτε γιὰ τὰμένα».

Ἄλλ' ἐκ τοῦ ἄσματος τούτου συνάγεται προσέτι ὅτι ὁ Ζαχαριάς ἦτο ἐκ τῶν ὀλίγων κλεφτῶν ὅσοι δὲν ἐσέβοντο τὰς γυναῖκας. Τοῦτο δὲ τὸ ἰδίωμα αὐτοῦ ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ ὄλων τῶν περὶ αὐτοῦ παραδόσεων καὶ ἐπικυ-

ροῦται ὑπὸ τοῦ θανάτου, διότι ἐπὶ τέλους ἐδολοφονήθη ὑπὸ ἑνὸς τῶν προυχόντων τῆς Μάνης ἕνεκα τοιαύτης τινὸς αἰτίας.

Τελευταῖον ἐν ἑλλείψει Τούρκων, καλογήρων καὶ προεστῶν οἱ κλέφται ἐφορολόγουν τὰ χωρία ἢ καὶ αὐτὰς τὰς πόλεις. Δὲν διῆγον ὅμως ἅπαντα τὸν βίον περὶ πολέμους καὶ ἄρπαγὰς καὶ λαφυραγωγίας· εἶχον ἡμέρας ἀνέσεως καὶ ἡμέρας οἰκογενειακῆς εὐτυχίας, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐπομένου ἄσματος τοῦ περιγράφοντος τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ τοῦ Ζήτρου :

«Ὁ Ζήτρος κάνει τὴ χαρὰ, χαρὰ γιὰ τὸν υἱό του,
Ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτᾶτα.
Τὸν Λάπα δὲν ἐκάλεσε, τὸ μαῦρο ψυχοπαῖδι.
Κι ὅλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κουδούνια.
Κι ὁ Λάπας πάγει ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸν ἀλάφι,
Στ' ἀσῆμι καὶ στὸ μάλαμμα καὶ τὸ μαργαριτάρι.
Κανένας δὲν τὸν λόγιασεν ἀπὸ τοὺς καλεστάδες·
Ἡ Ζήτραйна τὸν λόγιασεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
Πάλε ἢ μαύρη Ζήτραйна, ἢ μαύρη παραμάννα·
— «Καλῶς τὸν Λάπα πῶρχεται μ' ἀλάφι στολισμένο!
Στρῶσε τοῦ Λάπα στὸν ὄντᾶ, τοῦ Τρίτσα στὴν κρεβάτα,
Στρῶσε καὶ τῶν παλληκαριῶν ἀπ' ὅλα τὰ πρωτᾶτα».

Καὶ νῦν προκειμένου νὰ περιγράψω τὰ κατὰ τὸν ἰδιωτικὸν οὕτως εἰπεῖν βίον τῶν κλεφτῶν θέλω ἀκολουθήσει τὸν Φωριέλ, τὸν πραγματευσάμενον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς ἐποχὴν πλησιεστάτην πρὸς τὰ πράγματα. Βραδύτερον διὰ ποικίλους λόγους καὶ ἰδίως διὰ τὰ δεινὰ ὅσα ἐπήγαγεν εἰς τὸν τόπον ἢ παρωδία τῆς κλεφτουριάς, ἢ ἰδίως

λεγόμενη ληστεία, πολλαὶ σκιαὶ ἐπεκάλυψαν ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει τὴν χαριεστάτην τοῦ Γάλλου εἰκόνα. Ἄλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω ὅτι οἱ θεσμοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ κρίνωνται κατὰ τὰς ἐντυπώσεις ἃς ἐπροξένησαν εἰς τοὺς συγχρόνους, ὄχι κατὰ τὰς τροπολογηθείσας ὑπὸ μεταγενεστέρων περιστάσεων διαθέσεις. Οὐδὲν κοινὸν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν σημερινῶν κλεφτῶν καὶ ἤμπορεῖ τις νὰ θαυμάζη καὶ νὰ ἀγαπᾷ τοὺς πρώτους, χωρὶς νὰ καταστήσῃ ἥττον ἀποτροπαίους τοὺς δευτέρους.

Κατὰ τὰς ὥρας λοιπὸν τῆς ἀνέσεως οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐγυμνάζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρῆσιμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίβειαν πάντοτε μὲν ἀξιοσημείωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστήν. Ἐγυμνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον, αἱ δὲ παραδόσεις διηγοῦνται περὶ τῆς καθόλου εἰς ταῦτα δεξιότητος αὐτῶν πράγματα σχεδὸν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικοσάρας ἠδύνατο νὰ προτρέξῃ πρὸς ἵππον καὶ δι' ἐνὸς ἄλματος νὰ ὑπερπηδήσῃ ἐπὶ 7 ἵππων στοιχηθδὸν προτεταγμένων· περὶ δὲ τοῦ Ζαχαριᾶ φημίζεται ὅτι, ὅταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὦτα. Μὴ παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν αὐτῶν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις ἐμάχοντο ἐπὶ 3 ἡμέρας καὶ 3 νύκτας συνεχῶς χωρὶς νὰ πίνωσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι· καὶ πολλάκις, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων στερήσεων καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἰφνης ἀναλαβόντες τὴν ῥώμην αὐτῶν καὶ ἐφορμήσαντες καὶ νικήσαντες διήρχοντο τὰ χαρακώματα αὐτῶν σῶσι. Ἄλλη ἐξαισία αὐτῶν ἀρετῆ ἦτο ἡ ἐν ταῖς ὁδύναϊς καρτερία. Εἰδότες τίνα βασινοστήρια περιέμενον αὐτοὺς προετίμων πάντοτε νὰ σκοτω-

θῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἐνίοτε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινὸν τοῦ νὰ συλληφθῶσι καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετὰ ποίου φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουβλιζόμενοι καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόφερον λέξιν παρεκτὸς ἵνα ὑβρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν. Ἔνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων, μία τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν, ἃς ἐν τοῖς συμποσίοις αὐτῶν ἠϋχοντο πρὸς ἀλλήλους, ἦτο : **καλὸ μολύβι**. Καὶ οὐδὲν ἦττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. Ὅθεν ἡ σπουδαιότερα καὶ ἡ ἱερωτέρα παράκλησις, τὴν ὁποίαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κλέφτης ἠδύνατο νὰ ἀπευθύνη πρὸς τοὺς συναγωνιστάς του, ἦτο νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτήν, ἵνα μὴ κοπῆ καὶ ἀπαχθῆ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν κλεφτῶν, διότι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὅταν εἶδεν ἑαυτὸν περιζωσθέντα πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπέισθη ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρίας ἐλπὶς, ἀνεβόησε· «δὲν εἶναι κανεὶς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;». Πολλάκις τὰ δημῶδη ἄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις.

Σὰν δένδρο ἐρραγίσθηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει·
 Ψιλὴν φωνοῦλαν ἔβαλε σὰν παλληκάρ' ὁποῦ ἦταν·
 — «Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφὲ καὶ πολυαγαπημένε ;
 Γύρισε πίσω, πᾶρέ με, πᾶρέ μου τὸ κεφάλι,
 Νὰ μὴν τὸ πάρ' ἡ παγανὰ καὶ ὁ Ἰσοῦφ ἀράτης
 Καὶ μοῦ τὰ πάη στά Γιάννινα τοῦ Ἄλῃ πασᾶ τοῦ σκύλου».

Τὸ δ' εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατον, διεποικίλλετο παραδόξως. Ὁ κλέφτης λ. χ. ἐπεθύμει νὰ κηδεύετχι τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζόμενος. Τίς δὲν ἤξεύρει τὸν τάφον τοῦ Δήμου, τὸ ἄσμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντηχῆσαν εἰς ἔν τῶν θεάτρων τῶν Παρισίων τοσαύτας ἐπέσπασε χειροκροτήσεις καὶ τοσαύτας παρήγαγε συγκινήσεις;

«Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε, καὶ ὁ Δῆμος διατάζει·
—Σῦρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε,
Καὶ σύ, Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου.
Νὰ τάρματά μου φόρεσε, νὰ εἶσαι καπετᾶνος·
Καὶ σεῖς, παιδιὰ μου, πάρετε τὸ ἔρημο σπαθί μου·
Πράσινα κόψετε κλαδιά, στρωστέ μου νὰ καθίσω,
Καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήσῃ,
Νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα χω καμωμένα.
Τριᾶντα χρόνι' ἀρματωλὸς κ' εἴκοσιν ἔχω κλέφτης.
Καὶ τώρα μ' ἤρθε θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
Κάμετε τὸ κιβουρί μου πλατύ, ψηλὸ νὰ γένη.
Νὰ στέκ' ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω·
Κι ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξι ἀφήστε παραθύρι,
Τὰ χελιδόνια ν' ἀρχωνται, τὴν ἀνοιξι νὰ φέρουν,
Καὶ τ' ἀηδόνια τὸν καλὸ τὸν Μάϊ νὰ με μαθαίνουν».

Ἐν γένει δὲ οἱ κλέφται, καίπερ διάγοντες βίον τοσοῦτον ἄγριον καὶ τραχύν, σπανίως ἦσαν θηριώδεις καὶ αἱμοχαρεῖς. Ἐφόνευον μὲν ὄσους ἠδύνατο μουσουλμάνους Τούρκους ἢ Ἀλβανούς, μὴ φειδόμενοι ἐνίστε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν· ἐλαφυραγῶγον ἅμα ἐδίδετο περίστασις τοὺς πρώτους καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς δευτέρους,

ἀλλὰ ὦμοι καὶ ἀδυσώπητοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, δὲν ἦσαν. Δὲν ἐβασάνιζον λ. χ. οὐδὲ τοὺς Τούρκους αὐτούς, ἀλλ' ἤρκοῦντο νὰ τοὺς θανατώσωσιν. Αἱ περὶ τοῦ θεοῦ ἰδέαι αὐτῶν οὔτε ὑψηλαὶ ἦσαν οὔτε λεπταί, ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαβέστεραι τῶν δοξασιῶν καὶ ἔξεων τοῦ κοινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόνον ἠδύναντο νὰ ἀκούσωσιν εἰς ἐρημοκλήσιον τὴν θεϊάν λειτουργίαν, ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὄρεινοῦ ἱερέως. Ἄλλ' ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκοντο τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστοῦγεννα, ἐν δάσει, ἐν σπηλαίοις ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρεων, ποτὲ δὲν ἐλησμόνουν νὰ ἐορτάσωσιν ὅπως ἠδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς ἐκεῖνας ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ψάλλοντες ὅσα καὶ ὅπως ἤξευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὕμνων καὶ προσευχῶν. Εἰς οἰανδῆποτε ἀμυχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἂν εὐρίσκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέβαλλε χεῖρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερωμάτων ἢ σκευῶν τῶν ἐν τόπῳ ἱερῷ κατατεθειμένων. Ὁ δὲ γέρων Βλαχάβας ὁ πατὴρ τοῦ μετέπειτα τοσοῦτον κλεισθέντος καὶ τοσοῦτον οἰκτρῶς μαρτυρήσαντος Παπᾶ Θύμιου, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν πεζὸς εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ τὸ ὄπλον καὶ μὲ τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του, ἵνα ἀποθάνῃ, ὅπως γῆυχετο, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξοπίστησεν. Ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Ἀνδρουτσὸν ὅτι ἀσπαζόμενος μὲν τὸν ἰσλαμισμὸν θέλει ἀξιωθῆ τιμῶν ἐξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς εἰς τὸ ἴδιον θρησκειομα θέλει ἀποθάνει οἰκτρῶς εἰς τὸ κάτεργον, ὁ γενναῖος ἀθλητῆς ἀδιστακτικῶς ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον· καὶ ἄλλοι καπετᾶνοι εἰς ὁμοίους ἐκτεθέντες πειρασμοὺς ἔπραξαν ὅ,τι ἔπραξεν ἐκεῖνος. Μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν δὲν εἶχον ἱερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως. Πολλάκις τὰ παλληκάρια ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν,

ἀλλὰ προετίμων νὰ ἀποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις, ἐνῶ δύο συμμορίαὶ ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἡ μία ἠδύνατο νὰ φύγη, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συνάδελφον, ἀλλὰ ῥιπτόμενος κατὰ τῶν πολεμίων ἢ ἐσφύζετο μετ' αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτοῦ συγκατεστρέφετο.

Ἴσως οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ πλειότεροι τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν, δὲν εἶχον τὴν συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας· ἴσως ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων ἐλευνόμενοι μᾶλλον ὑπὸ σφοδροτάτου αὐτοματισμοῦ τῆς ἀτσιμικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἢ ἔχοντες τὸ ὑψηλότερον αἴσθημα τῆς ὅλης πατρίδος. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ἀφοῦ διετέλεσαν οἱ κυριώτεροι ἐπίκουροι ὄλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ὅσα οἱ πατέρες ἡμῶν διεξήγαγον ἐπὶ 400 ἔτη, αὐτοὶ πάλιν ἀπετέλεσαν τὸν κύριον περικλινὸν στρατὸν τοῦ τελευταίου ἀγῶνος, αὐτοὶ διεξήγαγον αὐτὸν καὶ αὐτοὶ ἀνεδείχθησαν οἱ πρωταθληταὶ αὐτοῦ. Τὸ μᾶχιμον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ὁ ἀναδιώσας λόγιος ἑλληνισμὸς ἐνεφύσησεν εἰς τὰς νέας γενεὰς τῶν πεπολιτισμένων τοῦ ἔθνους τάξεων, δὲν εἶχε μὲν ἀφορμὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἠξιώθη δὲ διαρκούσης αὐτῆς τῆς κυβερνητικῆς προνοίας τῆς ἀπαιτουμένης ἵνα ἀσκηθῆ ἀποχρώντως καὶ ἀποτελέσῃ τὸν τακτικὸν στρατὸν, ὅστις ἐπὶ τέλους ἔμελλε φυσικῶ τῷ λόγῳ ν' ἀναπληρώσῃ τὰ ὀρεσίβια ἐκεῖνα στίφη. Ἀπὸ τοῦ Δραγατσανίου μέχρι τοῦ Χαϊδαρίου ὁ τακτικὸς στρατὸς θύματα μόνον προσήνεγκεν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ Βαλτετσίου μέχρι τῆς Ῥάχωδας ὅλα τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν διεπράχθησαν.

Τίς δ' Ἑλληνὴν δὲν συνεκινήθη ἀπαγγέλλων, ἄδων ἢ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Τάξις Α'.

ἀκούων τὰ δημῶδη ἄσματα ὅσα παρήγαγεν ὁ βίος καὶ οἱ ἄθλοι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ ὧν παρέθηκά τινα ἀνωτέρω, νομίζων ὅτι δὲν ἡδυνάμην κάλλιον νὰ ἱστορήσω τὰ κατὰ τοὺς προμάχους αὐτοὺς τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ; Τινὰ τῶν ἀσμάτων τούτων ἐποιήθησαν ὑπὸ κλεφτῶν αὐτουργῶν ὄντων ἢ μαρτύρων τῶν γεγονότων ὅσα ἐξυμνοῦσι· τὰ πλεῖστα ὅμως ἦσαν ἔργα τυφλῶν ῥαψωδῶν, οἵτινες ἄλλοτε διερχόμενοι τὰς πόλεις, τὰς κώμας καὶ τὰ χωρία, μάλιστα ἐπὶ τῶν ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, ἕτερπον τὸν λαὸν ἄδοντες τὰ προϊόντα τῆς ἀφελοῦς ἐκείνης μούσης καὶ ἔζων ἐκ τῆς αὐθορμητοῦ ἀμοιβῆς, ἣν τούτου ἕνεκα ἐλάμβανον. Οἱ ῥαψωδοὶ οὗτοι, οἵτινες παρεῖχον ἡμῖν ἄλλοτε ἔννοιάν τινα τοῦ τί ἦσαν ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων οἱ ἔμοταγεῖς αὐτῶν ἄνθρωποι, οἱ δημιουργοὶ καὶ φύλακες διατελέσαντες τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, τὴν σήμερον ἐκλείπουσιν ὁσημέραι ὑπενδίδοντες εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ἑτεροφύλων ἀοιδῶν καὶ ἑτεροφύλου μούσης, εἰς τὴν ἀκατάσχετον ἐπίδρασιν τοῦ ἐκ τῆς Ἑσπερίας κατακλύζοντος ἡμᾶς βίου, τοῦ ἀφανίσαντος καὶ μέλλοντος ἔτι νὰ ἀφανίσῃ πολλὰ ἔχνη τῆς πρὸς τοὺς ἀρχαίους προπάτορας οἰκειότητος ἡμῶν. Ἄλλὰ πρὸ δλίγων ἔτι δεκάδων ἑνιαυτῶν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς οὐδεμίαν εἶχεν ἡδονὴν καὶ παραμυθίαν μερίζονα τοῦ ἄδειν τὰ ἰδιοφυῆ ἐκείνα προϊόντα τῆς ἰθαγενοῦς ποιήσεως καὶ τοῦ ἀκροᾶσθαι αὐτῶν. Καὶ ὅταν λέγωμεν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὰ πλήθη· τὰ ἄσματα ἐκείνα ἀντήχουν πολλάκις εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρίστων τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν, τὸ δὲ παράδοξον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέγαρα τῶν κρατούντων. Ὁ Μανουὴλ Τομπάζης διηγεῖται, αὐτόπτης τοῦ πράγματος γενόμενος, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος ἠναγκάσθη ποτὲ ἐξ ἐναντίων ἀνέμων νὰ καταπλεύσῃ εἰς Πύλον, ὅπου εὔρεν ἡγικυροβολημένον τὸν

φίλον του Νικόλαον Λάμπρον ἐκ Σπετσῶν. Ἀμφότεροι οἰκειωθέντες πρὸς τὸν ἀγῶν τοῦ τόπου προσεκλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς γεῦμα καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐχαρίας εἶπεν ὁ ὁσμανίδης τοπάρχης τὸν Λάμπρον νὰ τραγουδήσῃ· ὁ δέ, ζητήσας τὸ μουσικὸν ὄργανον, ἤρχισε :

«Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ
Καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
Διψᾷ κι ὁ δόλιος Ζαχαριᾶς
Γιὰ τούρκικα κεφάλια».

Διεκόπη μόνον μετὰ τὴν πρώτην ταύτην στροφὴν ἵνα εἴπῃ πρὸς τὸν ξενίζοντα δεσπότην· «Μὴ σοῦ κακοφανῆ, ἀγῶ μου· τὸ τραγουδι τὸ λέγει». — Δὲν πειράζει, ἀπήντησε μειδιῶν ὁ ὁσμανίδης, δὲν πειράζει, βεῖζη Νικόλα, ἐξακολούθει».

Ὅλοι οἱ ῥαψῳδοὶ δὲν ἦσαν ποιηταί. Οἱ πλείστοι ἀπλῶς συνέλεγον, ἀπεμνημόνευον καὶ ἐπανελάμβανον ἔργα παρ' ἄλλων συνταχθέντα. Οὐκ ὀλίγοι ἔμωσ, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ μάλιστα ἀξιομνημόνευτοι, προσέθετον εἰς ταῦτα καὶ ἕτερα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ποιηθέντα. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα ἦσαν ἄτεχνα καὶ ἀνεπιτήδευτα. Ἀλλά, καθὼς πολλάκις παρατηρήθη, ἐξ ὅλων τῶν μιμητικῶν τῆς φύσεως τεχνῶν ἡ ποίησις ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι δι' αὐτῆς ἡ φύσις μόνη, ὅσον ἀκαλλιέργητος καὶ ἂν εἶναι, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, τοῦλάχιστον δόσκις ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν εἶναι πολὺπλοκος καὶ πόρρω κείμενος. Ὅσον ἀπλαστοὶ καὶ ἀκαλλώπιστοι καὶ ἂν εἶναι οἱ τύποι αὐτῆς, δύνανται νὰ ἐκδηλώσωσι πράγματα ἀληθῆ, αἰσθήματα ἀφελῆ, ἐννοίας ὠραίας. Ἐμποροῦμεν μάλιστα νὰ εἴπωμεν, λέγει ὀρθότατα ὁ Φωριέλ, ὅτι

ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἐλλείψει τῆς τέχνης, ἢ τῇ ἐλλίπει τῆς τέχνης χρήσει, ὅτι ἐν τῇ ἀντιθέσει ταύτῃ καὶ τῇ δυσαναλογίᾳ μεταξὺ τῆς ἀτελείας τοῦ ὄργανου καὶ τῆς τελειότητος τοῦ ἀποτελέσματος ἔγκειται ἡ κυριωτάτη χάρις τῶν τοιούτων συνθέσεων. Δι' αὐτῆς μετέχουσι μέχρι τινὸς τοῦ χαρακτηρισμοῦ καὶ τοῦ προνομίου τῶν ἔργων τῆς φύσεως καὶ παραγούσιν ἐντύπωσιν παρεμφερῆ τῆς ἐντυπώσεως ἣν αἰσθανόμεθα θεωροῦντες τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, ἢ τὸ ὕψος τοῦ ὄρους, ἢ ζωγραφικὸν βράχων σύμπλεγμα ἢ μέγα τι καὶ γηραιὸν δάσος, διότι, ἐπιφέρει ὁ Γάλλος ἐκεῖνος, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀκριβέστερον ἐμελέτησε, κατενόησε καὶ ἐξετίμησε τὴν δημώδη ἡμῶν ποίησιν, ἡ ἀπλαστος τοῦ ἀνθρώπου μεγαλοφυΐα εἶναι καὶ αὐτὴ ἐν τῶν φαινομένων, ἐν τῶν προϊόντων τῆς φύσεως. Ἡ πρώτη, ἡ θεμελιώδης τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων ἀσμάτων ἀρετὴ εἶναι ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ὡσεὶ διὰ τινος μετεμψυχώσεως περιέλαβον ἐν ἑαυτοῖς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ φρονήματα τῶν ἡρώων οὓς ἐξυμνοῦσι. Μεταξὺ τῆς ψυχῆς τοῦ κλέφτου καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ τσαυτὴ ὑπάρχει ἀναλογία καὶ ἁρμονία ὥστε νομίζεις ὅτι ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ ὡς κλέφτης καὶ ὁ κλέφτης νὰ ᾄσῃ ὡς ποιητὴς καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ δυσκολώτατον νὰ κρίνῃ τις ἂν ἐν τοῖς στίχοις τῶν βραψωδῶν ἢ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπάρχει πλείοτερον μῖσος κατὰ τοῦ Τούρκου, πλείοτερος ἔρωσ τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἔτερον προτέρημα τῶν ἀσμάτων εἶναι ὅτι αἰσθάνεσαι ἀμέσως ποῦ ἐποιήθησαν, αἰσθάνεσαι ὅτι ἐνεπνεύσθησαν εἰς τὰ ὄρη. Ἀλλὰ τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὅποια δὲν καλύπτουσι πάγοι αἰῶνιοι καὶ τῶν ὀρεινῶν αἱ κορυφαὶ μικρὸν ὑπερέχουσι τὸ ὕψος ἐκεῖνο ὅπου ἡ γῆ αἰσθάνεται ἀκόμη τὸ γλυκὺ τοῦ ἡλίου θάλαπος καὶ παράγει ἀκόμη χλόην καὶ ἄνθη. Ἡ εἰς τὴν ὑπάρχωσιν τινὰ, ὀλίγα

τινὰ ποιηθέντα εἰς τόπους πεδινούς καὶ ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς θαλάσσης, ἐκ πρώτης ὄψεως διακρίνονται τῶν ἄλλων διὰ τοῦ μαλακωτέρου αὐτῶν ἤθους καὶ αἰσθήματος. Τὸ ἡρωϊκὸν μέρος ἐπέχει δεύτερον ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἄσμασι λόγον καὶ ἀναφέρεται ἐν παρόδῳ· πρωταγωνιστεῖ δὲ ἡ ἀπαλή ὑπὲρ τῶν ἡρώων φιλοστοργία τῶν μητέρων αὐτῶν καὶ τῶν συζύγων. Στενωτάτῃ λοιπὸν ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς ἐκείνοις ἄσμασι μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ, τοῦ κλέπτου καὶ τοῦ ὄρους συγγένεια, τὴν ὁποῖαν οὐδεμία μίμησις, ὅσον τεχνικὴ καὶ ἂν εἶναι, δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ. Τοῦτου δ' ἕνεκα τὰ ἀρχαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐν ταῦτῳ καθ' ὅλου εἰπεῖν καὶ τὰ κάλλιστα λόγῳ ἰδιοτυπίας καὶ φυσικῆς τῶν πραγμάτων παραστάσεως. Ἡ διαφορὰ αὕτη προέκυψε προδήλως ἐκ τούτου, ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπεχείρησαν καὶ ἄλλοι νὰ ὑμνήσωσι τοὺς ἥρωας ἡμῶν, λογιώτεροι μὲν τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ραψωδῶν αὐτῶν, ὀλιγώτερον δὲ πρὸς τὸν βίον αὐτῶν ἐξωκειωμένοι. Ἄλλ' ἐκ τούτων πάντων, ἐὰν ἐξαιρέσῃς ἓνα ἢ δύο ὄντως μετουσιωθέντας κατὰ τοὺς ἥρωας οὓς ἐξυμνοῦσιν, οἱ λοιποὶ ὀλιγώτερον ἠῶδοκίμησαν. Δὲν λέγω ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν στεροῦνται χάριτος καὶ γοητείας· ἐπιτηδεῖα τῶν ἀνθέων ἀπομίμησις δύναται πολλάκις νὰ τέρψῃ τὸν ὀφθαλμόν, ἀλλὰ μόνον τὰ γνήσια ἄνθη μεθύσκουσι διὰ τῆς εὐωδίας αὐτῶν καὶ μόνον τὰ ὀρειτροφα τῶν ὀρεισιβίων ἡμῶν ἡρώων ἄσματα ἀποπνέουσι τὴν ἰσχυρὰν ἐκείνην τοῦ ὕμου ὁσμήν, δι' ἧς διπλασιάζεται ἡ ἐντύπωσις τῶν ποιητικῶν αὐτῶν καλλονῶν.

Ἐνταῦθα καταστρέφω τὸν λόγον περὶ τῆς τύχης καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καθ' ἣν ἐποχὴν διετέλει ὀλόκληρον σχεδὸν ὑπὸ τὴν ὁσμανικὴν κυριαρχίαν νομίζω ὅτι οὔτε τὰ παθήματα αὐτοῦ ἐδείνωσα οὔτε τοὺς ἀγῶνας, οὓς κατέβαλεν ἵνα παρασκευάσῃ ἑαυτῷ μέλλον ἀγαθώτερον,

ἐμεγαλοποίησα. Ἀκριβῶς δὲ σταθμίζων τὰ πράγματα ἐν πάσῃ συνειδήσει δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνων εἰς ὁμοίας ἢ παρεμφερεῖς περιελθὼν συμφορὰς ἀνέδειξεν ἢ πλείονα καρτερίαν ἢ πλείονα δραστηριότητα. Ἐὰν πολλοὶ δελεασθέντες ὑπὸ τῶν δώρων τοῦ νικητοῦ ἐξισλαμίσθησαν ἢ ἐξερρωσίσθησαν, ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους ὁμὰς ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῆς, εἰς τὰς παραδόσεις αὐτῆς, εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς, εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς. Καὶ ἐνῶ ἄφ' ἑνὸς ἐπανίστατο κατὰ τοῦ δεσπότη, ἄφ' ἑτέρου παρεισέδυνεν εἰς τὰ συμβούλια αὐτοῦ· ἐνῶ ἄφ' ἑνὸς ὠργάνιζε καὶ ἐνήσκει ἐπὶ τῶν ὁρέων μὲν τὸν περσικόν, ἐν τῷ πελάγει δὲ τὸν ναυτικόν αὐτοῦ στρατόν, ἄφ' ἑτέρου ἐρρύθμιζεν εἰς τὰ πεδία καὶ εἰς τὰς νήσους τὸν εἰρηναῖον κοινοτικὸν βίον· ἐνῶ ἄφ' ἑνὸς ἠγωνίζετο ἐκ παντὸς τρόπου νὰ αὐξήσῃ ὅσον οἶόν τε τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἄφ' ἑτέρου ἐπεμελεῖτο τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν. Καὶ διήγαγεν οὕτω βιοῦν, ταλαιπωρούμενον μὲν καὶ βασανιζόμενον, ἐργαζόμενον δὲ ἐν ταύτῳ καὶ ἀγωνιζόμενον, 400 ἔτη, μέχρις οὗ, ὅταν ἐνόμισεν ὅτι ἀρκούντως ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς εἰρκτηῆς ἐν τῇ ἡτῷ ἐγκεκλεισμένον, ἐπεχείρησε νὰ καταρρίψῃ τὰ τείχη αὐτῆς καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν. Ἐὰν ἐκάστη ἱστορικὴ περίοδος κρίνεται κατὰ τὰ πράγματα ἅτινα ἐδημιούργησεν, ἀδιστακτικῶς λέγομεν ὅτι, ὅπως νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα ἔτι παρ' ἡμῖν, τὸ ἔθνος ἀνεδείχθη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς δουλείας ὑπέρτερον ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐφεξῆς· διότι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας ἐδημιουργήθησαν αἱ πολεμικαί, αἱ ἀστικαὶ καὶ αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν διεξήχθη ὅπωςδῆποτε ἡ ἐπανάστασις, ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις δὲν διέπλασεν ἔτι νέας δυ-

νάμεις ἐπιτηδείας νὰ συμπληρώσωσι καὶ ἀσφαλίσωσι τὸ ἔργον αὐτῆς.

Κ. Παπαρηγόπουλος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Εἶχε πέσει τὸ Μεσολόγγιον, εὐγενῆς ἀπαρχὴ τῆς ἐλευθερίας, καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ αὐτοῦ πρόμαχοι, ὅσοι διέφυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἐχθρούς, οἰκτρὰ θύματα τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ταλαιπωρίας, εἶχον συρρεύσει εἰς χιλιάδας εἰς Ναύπλιον καὶ ἐζήτουν παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των ξηρὸν ἄρτον διὰ νὰ τραφῶσι καὶ πυρῖτιν διὰ νὰ πολεμήσωσιν. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις ἦν ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ, τὸ ταμεῖον κενὸν καὶ δεινὴ τῶν πραγμάτων ἡ θέσις. Τὸ Μεσολόγγιον πυρποληθὲν ἐφάνη λάμπαν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἡ ἐπικηδεῖα δᾶς τοῦ ἀγῶνός της, ἡ Στερεά, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ προμαχῶνος τούτου, ἠσθάνθη τὰς δυνάμεις της παραλυθείσας ἐνώπιον τοῦ φρονηματισθέντος ἐχθροῦ, ἡ Πελοπόννησος ἐδηοῦτο, ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως, ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου καὶ ὁ κίνδυνος ἦν περὶ τῶν ὄλων. Γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις ἐπέκειτο, ἂν δὲν ἐξεπέμπετο στρατὸς ἀναχαιτίσων τοὺς πολεμίους καὶ ἐμψυχώσων τοὺς προμάχους τῆς ἐλευθερίας. Κατηφῆς καὶ περίτρομος συνέρρευσε ὁ λαὸς τῆς Ναυπλίας εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως καὶ συνήλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ οἱ πειναλέοι στρατιῶται, ἀπειλητικοὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα, οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ. Τότε ὁ Γεννάδιος, προκύψας τοῦ ὄχλου, ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ῥίζαν

τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πλατείας ὑψουμένης πλατάνου καὶ ἐκεῖθεν φλογερὸν τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸ πλῆθος πλανῶν, μετὰ φωνῆς στεντορείου καὶ μετ' εὐγλωττίας παντοδυναμοῦ, διότι ἦτο τῆς καρδίας ἡ εὐγλωττία· « Ἡ πατρίς, ἀνέκραξε, καταστρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Ἀπαιτεῖται βοήθεια σύντονος· πρέπει οἱ ἄνδρες αὐτοί, οὔτινες ἔφαγον πυρῖτιν καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας καὶ ἤδη ἄργοι καὶ λιμώττοντες μᾶς περιστοιχίζουσι, νὰ σπεύσωσιν ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι, καὶ πόροι ἐλλείπουσιν. Ἄλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ὡς ἄνδρες ἐλεύθεροι, πόρους εὐρίσκομεν. Ἴδου ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. Ἄς μὲ μιμηθῆ ὅστις θέλει! ».

Καὶ ἐπικροτοῦντος τοῦ πλῆθους ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ ἰσχνὸν διδασκαλικὸν του βαλλάντιον... « Ἄλλ' ὄχι, ἐπανελάθε μετ' ὀλίγον· ἡ συνεισφορά αὕτη εἶναι οὐτιδανή! Ὁβολὸν ἄλλον δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἀλλ' ἔχω ἐμαυτὸν, καὶ ἰδοὺ τὸν πωλῶ! Τίς θέλει διδάσκαλον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διὰ τὰ παιδιά του; Ἄς καταβάλλῃ ἐνταῦθα τὸ τίμημα! ». Αἱ γενναῖαι αὗται λέξεις ἐξῆψαν ἀκάθεκτον ἐνθουσιασμὸν καὶ πάντες μετὰ δακρύων ἔσπευδον προσφέροντες οἱ μὲν χρήματα, οἱ δέ, οὐδ' αὐτῶν ἐξαιρουμένων τῶν ὑπὸ πενίας καὶ πείνης κατατρυχομένων στρατιωτῶν, ὅ τι ἕκαστος ἢ ὄπλον ἢ τίμημα εἶχε τίμιον· ὥστε ἐν μικρῷ χρόνῳ συνελέγη ποσότης ἐπαρκῆς πρὸς θεραπείαν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθωσι καὶ τῇ ἐπαύριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου προσελθοῦσαι καὶ αἱ κυραὶ, νὰ προσφέρωσι τὸ κατὰ προαίρεσιν καὶ αὐταί.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου ὁ Γεννάδιος περιέμενε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀλλ' ἡ λειτουργία ἀπέλυσε, καὶ αἱ κυραὶ, ἴσως πτοηθεῖσαι τὴν συρροὴν τῶν ξένων στρατιω-

τῶν, δὲν ἐφάνησαν, ἢ ὀλίγοι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὴν κλήσιν. Τότε τὸ αἰμά του αἰσθανθεῖς ὑπὸ γενναίας ἀγανακτικῆς ἀναβράζον καὶ ἀναβλέψας πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, « Δυστυχῆ παιδία, ἀνέκραξε μὲ φωνὴν κλονήσασαν τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας· δυστυχῆ παιδία· σὰς ἐγκατέλιπον αἱ μητέρες σας! Ἐξεύρουσιν ὅτι ὁ Ὄθωμανὸς σφάζει καὶ ἀνδραποδίζει, ὅτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σὰς εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦσι, φειδωλευόμεναι ὀλίγου χρυσοῦ. Ἄλλος προστάτης δὲν σὰς μένει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακαλέσητε! ». Καὶ τὰ παιδία, μὴ τολμήσαντα νὰ παρακούσωσι τὴν ἐπιτακτικὴν ἐκείνην φωνήν, ἐγονάτισαν ὅλα. Ἀποκαλύψας δ' ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν του καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑψώσας πρὸς οὐρανόν, « Ὑψιστε Θεέ, ἀνεφώνησε, Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθῶν καὶ τῶν μὴ ἐχόντων καταφυγὴν, μὴ ἐγκαταλίπῃς καὶ Σὺ τὰ παιδία ταῦτα, τὰ προσπίπτοντά Σοι. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ἄνθρωποι τὰ παρήτησαν· ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἣς πάντες ἐξανέστησαν, ἦν παρορῶσιν, ἦν προδίδουσιν αὐτὰ τῆς τὰ τέκνα. Δός, παρὰ τὰς βουλάς τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιλάμψῃ ἐπ' αὐτῆς πάσης ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ τελειωθῇ ἢ Σὺ δύναμις, τὰ δὲ παιδία ταῦτα, πολῖται ἐλεύθεροι, νὰ τὴν ὑπηρετήσωσι ποτε ἐν πίστει καὶ εὐκρινείᾳ, πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ πρὸς δόξαν σου αἰωνίαν! Ἡ ἄν, ὁ πάνσοφος Σὺ, γινώσκῃς ὅτι πέπτωται, εἰς ἀγενῆ τραφέντα αἰσθήματα, εἰς ἰδιοτέλειαν αὐξηθέντα καὶ φιλαρχίαν, νὰ γίνωσι ποτε αὐτὰ δεινῶν τῆ πατρίδι παραίτια, παράδος τα μᾶλλον εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδος καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὶν ἰδῶ ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν δουρικὴν ἡμέραν καὶ ταπεινώσιν! ».

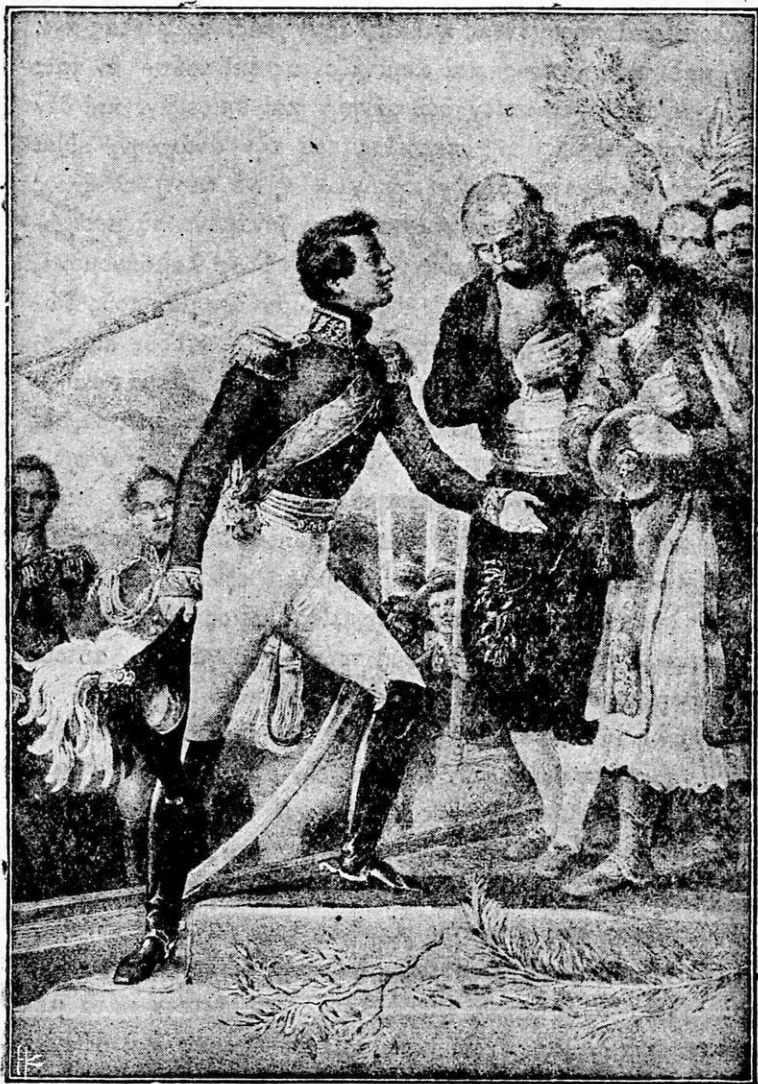
Καὶ ταῦτα εὐξάμενος ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφείς τὸν λαὸν καταπεπληγμένον καὶ δακρυρροῦντα, καὶ αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν βραγδαίστεραι ἢ τὴν χθές, καὶ αἱ κυραὶ ἔπεμπον μετὰ πάσης προθυμίας οὐ μόνον χρημάτων ποσότητος, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τῶν τοὺς νυμφικοὺς δακτυλίους καὶ αὐτοὺς τοὺς κόσμους τῶν κεφαλῶν τῶν. Τοιοῦτο ἦν τότε τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, ἐξ οὗ ἐβλάστησεν ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία· ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ἡ τοῦ εὐγενοῦς τούτου πατριώτου ἐπιρροή εἰς τὸ ἐξάπτειν καὶ ἀναπτύσσειν αὐτὸ εἰς ἔργα ἀφοσιώσεως, ὥστε δι' αὐτῆς οὐ μόνον τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτὴν ἔσωσε, πόρους ἀνευρῶν πρὸς περιθάλψιν χιλιάδων στρατιωτῶν, οὓς αἱ πρὶν κακουχίαι καὶ αἱ παραχρῆμα στερήσεις ἐδύναντο νὰ περιαγάγῃσιν εἰς τι ἀπογνώσεως τόλμημα, ἀλλὰ δυνάμεθα θαρρούντως καὶ τὸν ἀνώτατον ἔπαινον σωτήρος τῆς ὅλης πατρίδος εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ τῷ ἀπονεύμωμεν, διότι διὰ τῶν αὐτῶν πόρων ἐξωπλίσθη καὶ ἐξεπέμφθη ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκην στρατὸς ἐπανορθώσας τὸν σχεδὸν ἤδη ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα καὶ ἐπαναγαγὼν τὴν νίκην ὑπὸ τὰς τεταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαίας. Ὅπως ὁμοίως ἡ πλήρης ἡ ἐκστρατεία, ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη μορφώσεως καὶ ἵππικοῦ τάγματος, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νέου δημοτικοῦ θριάμβου τοῦ Γενναδίου.

Ἐπὸ κηρύκων συγκληθεὶς συνῆλθεν αὐθις ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν πλάτανον, ἀνυπόμονος ν' ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητὸν ῥήτορά του γενναῖόν τι καὶ ὠφέλιμον συμβουλευόντα. Οὗτος δέ, ἀφοῦ ἐξέθηκε τῶν κοινῶν πραγμάτων τὸν κίνδυνον καὶ τὴν θέσιν, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως ἵππικοῦ, «Ἀλλὰ ποῦ, εἶπε, θέλομεν εὔρει τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω

πολλούς, καὶ προύχοντας καὶ ὄπλαρχηγούς, τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους καὶ κομπάζοντας ἐπὶ τούτῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς. Ὅστις ἔχει ἵππον διὰ τρυφήν καὶ ἐπίδειξιν, καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τῆς πατρίδος του τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται αὐτῆς προύχων ἢ νὰ φέρῃ τὸ ξίφος τοῦ ἀρχηγοῦ. Διὰ τῶν ἵππων τούτων δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἱππικόν· τοὺς λαμβάνομεν; — «Τοὺς λαμβάνομεν», ἀνέκραξε μιᾶ φωνῇ ὁ λαός. — «Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσωσι, τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας;» — «Τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας», ἀπεκρίθησαν χιλιάδες στομάτων. — «Ἄγετε λοιπόν», διέταξεν ὁ κινῶν τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὡς ἡ λαίλαψ κινεῖ τὰ κύματα. Ἀλλά, πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ δεινὴ ἐντολή, τριακόσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἶχον κομισθῇ εἰς τὴν πλατεῖαν ἐξ ἐκουσίας συνεισφορᾶς. Τότε καλέσας ἐκ τοῦ πλήθους ὀνομαστὶ τὸν Χατζῆ Μιχάλην, «Σὺ, τῷ εἶπεν ὁ Γεννάδιος, εἶσαι ἄξιος νὰ διευθύνῃς τὸ ἱππικόν. Λάβε τοὺς ἵππους τούτους, ὀργάνισον αὐτοὺς καὶ ἀναχώρησον ὅσον τάχος».

Οὕτως ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῶν ἐσχάτων κινδύνων, οἵτινες ἀναδεικνύουσι τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὁ Γεννάδιος διὰ τῆς ἀτρομήτου παρρησίας, ἦν τῷ ἐνέπνεεν ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, καὶ διὰ τῆς λάθρου του εὐγλωττίας, ἣτις ἐξεχεῖτο ἐκ καθαρᾶς πηγῆς, τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἐναρέτου καρδίας του, κατέστη δύναμις, ἣτις, στρατηγούς ἐγκαθίστα, τὸν λαὸν δι' ἐνὸς λόγου ἤγε καὶ ἔφερε, τῷ στρατῷ ἐπεβάλλετο, ἀντετάττετο κατὰ μέτωπον τοῖς ὄπλαρχηγοῖς καὶ τοῖς προύχουσι, καὶ ὑφ' αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτὴν τὴν τότε ἀνίσχυρον καὶ κλονιζομένην κυβέρνησιν.

A. P. Ραγκαβῆς.

Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ ΕΙΣ ΝΑΥΠΑΛΙΟΝ

Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ ΕΙΣ ΝΑΥΠΛΙΟΝ

Ἡ 23ῃ Ἰανουαρίου 1833 ὑπῆρξεν ἡμέρα ἐπίσημος διὰ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα, ἢ διὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ πρώτου αὐτῆς Βασιλέως τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς στέφουσα καὶ ἐξασφαλίζουσα, καὶ στάδιον αὐτῇ πρὸς ἀνάπτυξιν διανοίγουσα.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Ναυπλίας ἐκάλυπτον τὴν στενωπὸν καὶ τοὺς βράχους τῆς Ἀρβανιτιᾶς (*), ἵνα ἴδωσι καταπλέουσαν τὴν ναυτικὴν μοῖραν, ἣτις ἐκόμιζε τὸ τιμαλφές τῆς πατρίδος κειμήλιον, τὸν Βασιλέα συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας. Οἱ ἐξυδερκέστεροι εἰς τὸν ὀρίζοντα καὶ περὶ τὰς Σπέτσας διέκρινον ἤδη τὸ Ἀγγλικὸν δίκροτον «Μαδαγασκάρ», κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Λίπυς καὶ φέρον ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἰστοῦ τὴν βασιλικὴν σημαίαν, παρακολουθούμενον δ' ὑπὸ πλοίων τῶν ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ γενικὸς ἐνθουσιασμὸς ὄρια δὲν ἐγνώριζε, καὶ αὐτόν, ὡς ἦν ἐπόμενον, καὶ ἐγὼ συνεμερίζομην βλέπων ἐκπληρούμενον τὸ χρυσοῦν ὄνειρον, εἰς ὃ ἀπὸ βρέφους μὲ εἶχεν ἀναθρέψει ὁ πατήρ μου, καὶ ἐρρέμβάζον περὶ μέλλοντος εἰς ὃ ἡ εὐνομία θὰ παρεσκευάζε τὴν Ἑλλάδα.

Καταπλεύσας εἰς τὸν λιμένα ἐπὶ δύο ὥρας ἔμεινεν ὁ Βασιλεὺς ἐντὸς τοῦ πλοίου χωρὶς μετ' οὐδενὸς νὰ κοινωνήσῃ, μέχρις οὗ παρασκευασθῶσι τὰ τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς Μόνον δ' ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ἔπεμψεν ἐπιστολὰς πρὸς τὴν ἀντιβασιλείαν διὰ τοῦ τότε παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν Κφ Σπ. Τρικούπη ἐργαζομένου κ. Ν. Δραγοῦμη·

(*) Τοποθεσία βραχῶδης πρὸς Μ. τοῦ Ναυπλίου, βλέπουσα πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον.

ἐξήλθε δὲ καὶ ἅπαξ ὁ Βασιλεὺς καὶ διερχόμενος ἐγὼ πρὸ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς θαλάσσης κατὰ τύχην τὸν ἀπήντησα καὶ νέον εὐειδῆ, μειδιῶντα, τὸ βλέμμα ἔχοντα ἀστράπττον ἐκ χαρᾶς καὶ ἐλπίδος, τὸν ἀνεγνώρισα, διότι παιδίον τὸν εἶχον ἰδεῖ ἐν Μονάχῳ.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τῶν πλοίων μετ' ἐκπλήξεως ἤκουσε πᾶν τὸ Ναύπλιον ὅτι ὁ Κωνστ. Σχινᾶς ἐμηνύθη νὰ μεταβῆ εἰς τὸ βασιλικὸν πλοῖον. Τοῦτο ἦτο τιμὴ μοναδική, ὁ δὲ Σχινᾶς, πτωχὸς συγγενῆς καὶ σύνοικος τοῦ Ὑψηλάντου, φίλος ἡμῶν ἐπιστήθιος, ἦν σχεδὸν τότε ἄγνωστος καὶ οὐδεμίαν ἔχων τότε πολιτικὴν σημασίαν. Ἄλλὰ λίαν διακεκριμένως σπουδάσας ἐν Βερολίνῳ εἶχε συστηθῆ ὑπὸ τοῦ ἐκτιμῶντος αὐτὸν σοφοῦ Σαδινῶ * εἰς τὸν Μάουερ, ἐν τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας, ὅστις καὶ μετεκαλέσατο αὐτόν, ὃ οὐκ ὀλίγας ζηλοτυπίας ἐξήγγειρε.

Λαμπρὰ δ' ἀνέτειλεν ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Ἰανουαρίου καὶ αὐτόχρομα θερινή. Πᾶς κάτοικος τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς περιχώρου δυνάμενος μόνον νὰ κινήσῃ τοὺς πόδας του μετέβη ἀπὸ πρωῒας εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Μιαούλη ὑπὸ τὴν Τίρυνθα, ἡμίσειαν ὥραν πρὸς βορρᾶν ἀπέχουσαν τῆς πόλεως, ἔνθα εἶχον παρασκευασθῆ οἱ ἀπόβαθμοι διὰ τὸν πρῶτον Βασιλέα, τὸν ἐξ Εὐρώπης εἰς ἀναβιώσαν τὴν Ἑλλάδα τὰ φῶτα φέροντα καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αὐτονομίας τῆς. Ἐκεῖ βαδίζων καὶ ἐγὼ ἀνελογιζόμεν ὅτι ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς θέσεως ταύτης εἰς τὴν Λερναίαν ἀκτὴν ἔκειντο οἱ ἀπόβαθμοι τοῦ Δαναοῦ, τοῦ κομίσαντος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Ἀνατολῆς τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ.

(*) Διάσημος νομοδιδάσκαλος καὶ καθηγητής.

Εὐφημίαι ὑψώθησαν μέχρι οὐρανοῦ, ἅμα τὸ πλήθος εἶδε καλυφθέντα ὑπὸ σημαίων τὰ ξένα πλοῖα καὶ ἀπὸ τῶν πλευρῶν αὐτῶν, ὑπὸ ῥαγδαίας ἐκπυροσροτήσεις τῶν πυροβόλων, ἐκσπασθείσας τὰς βασιλικὰς λέμβους. Διέβησαν δ' αὐταὶ διὰ μακρᾶς σειρᾶς ἀκατίων, ἐκατέρωθεν παρατεταγμένων, ἅτινα ἐπίσης εἶχον ἀναπετάσει τὰς σημαίας τιν εἰς τὴν πρωϊνὴν αὔραν, καὶ τὸ θέαμα τῆς ἑορτασίμου ἐκείνης παρατάξεως ἐντὸς τοῦ γραφικωτάτου ἀργολικοῦ κόλπου, ὑπὸ τὸ χρυσοῦν φῶς τοῦ χειμερινοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡλίου ἀνταν κλώμενον εἰς ἀτάραχον καὶ ἀκτινοβολοῦσαν τὴν θάλασσαν, ἦν ἀπερίγραπτον καὶ ζῆ εἰσέτι εἰς τὴν ἐνθούμησίν μου ὡς μαγικὸν ὄνειρον.

Εἰς τὴν ἀποβάθραν ἐτέλεσε δοξολογίαν καὶ προσεφώνησε τὸν Βασιλέα Κύριλλος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου, πρωτεύων τότε τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχιερέων, καὶ μετ' αὐτὸν ἐξεφώνησε λόγον ὁ Τρικούπης, πρόεδρος τοῦ Ὑπουργείου. Μετὰ ταῦτα δέ, ἀναβάς ὁ Βασιλεὺς ὠραῖον ἵππον καὶ θαυμαζόμενος διὰ τὴν χάριν μεθ' ἧς ἵππευε, μετέβη, προπεμπόμενος ὑπὸ μυρίων ζητωκραυγῶν καὶ ὑπὸ κανονισολισμῶν τῶν φρουρίων, καιόντων τὴν τελευταίαν τῶν πυρῆτιν, εἰς τὴν προσωρινὴν αὐτοῦ πρωτεύουσαν, εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ὁ Βασιλεὺς, ὡς εἰσέτι ἀνήλικος, συνωδεύετο ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας, εἰς ἣν ἀπέκειτο ἡ διοίκησις· τὴν δ' ἐπίσημον παράστασιν ἀντεποιεῖτο καὶ εἶχεν ὁ πρόεδρος αὐτῆς, κόμης Ἄρμανσπέργγης, ἐξασκῶν αὐτὴν μετ' οὐ μικρᾶς ἐπιδείξεως. Ὁλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφιξίν του ἔδωκε μέγαν χορὸν, δηλαδὴ ὅσον μέγαν ἐπεδέχετο τὸ Ναύπλιον τότε, καὶ ἡ κυρία Τρικούπη (ἀδελφὴ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου), ὡς σύζυγος τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ καὶ ἰδίως προϊσταμένου τοῦ ὑπουρ-

γείου εἰς ὃ εἰργαζόμεν, ἐπισκεφθεῖσα τὴν μητέρα μου, τῇ εἶπεν ὅτι ἦν ἐπιτετραμμένη παρὰ τῆς Κομήσεως Ἄρμανσπέργ νὰ ζητήσῃ νὰ τὴν συνοδεύσωσιν αἱ ἀδελφαί μου εἰς τὸν χορόν. Ἡ κ. Ἄρμανσπέργ ἐν τούτοις δὲν μᾶς εἶχε τιμήσει δι' ἐπισκέφειώς της, πιθανῶς διότι ὁ μὲν πατήρ μου ἦν ἄνευ πολιτικῆς θέσεως, ἡ δ' ἦν ἐγὼ κατεῖχον δὲν εἶχε τὴν δέουσαν ἐπισημότητα. Ἄλλ' ἡ μήτηρ μου ἀπεκρίθη ὅτι, εἰ καὶ μετὰ χαρᾶς θὰ ἐνεπιστετεύετο τὰς ἀδελφάς μου ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὴν Κυρίαν Τρικούπη, εἰς συναναστροφὴν ὅμως οὐδέποτε τὰς ἐπέτρεψε νὰ ἀπέλθωσι χωρὶς ἢ ἰδία νὰ τὰς συνοδεύσῃ, οὐδὲ τῇ ἦν δυνατὸν νὰ τὰς συνοδεύσῃ εἰς οἰκίαν κυρίας ἦν δὲν εἶχε τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζῃ. Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἡ Κόμησσα Ἄρμανσπέργ ἐπεσκέφθη τὴν μητέρα μου καὶ τὴν προσεκάλεσεν εἰς τὸν χορόν της.

A. P. *Ραγκαβῆς*

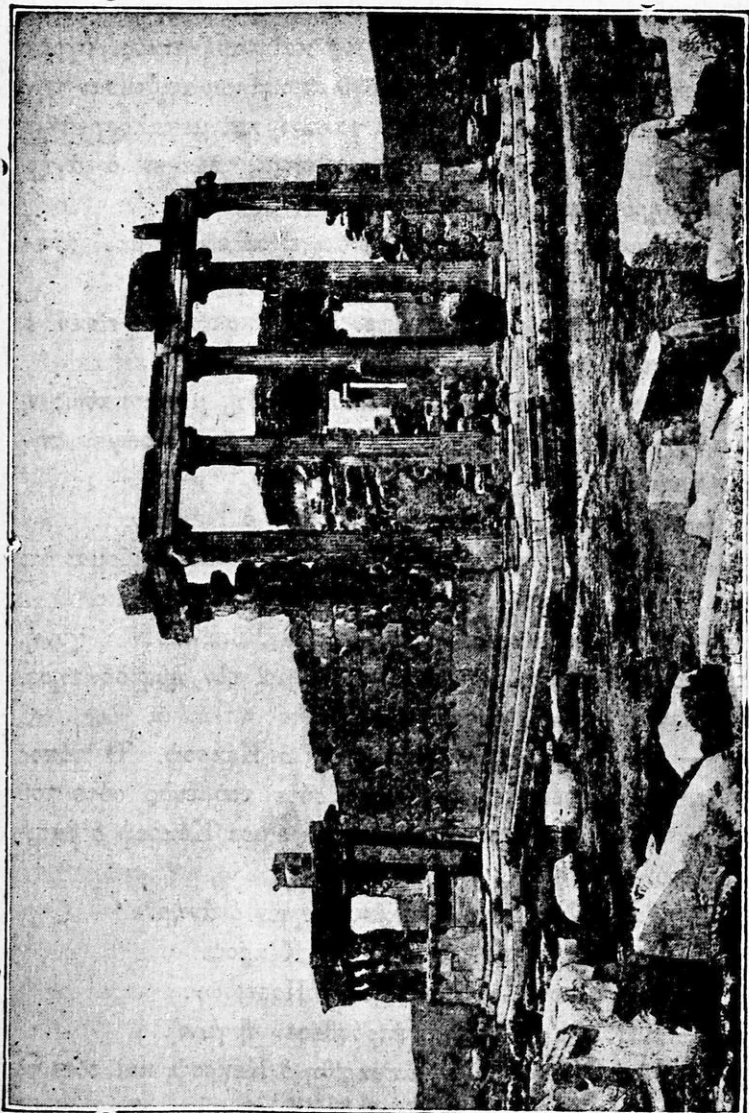

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΡΕΧΘΕΙΟΥ

Ἐν μιᾷ τῶν ὠραίων ἀττικῶν ἡμερῶν, ἐνῶ λαμπρὸς ἠγγείρετο ὁ ἥλιος ὑπὲρ τὸν Ὑμηττὸν καὶ χρυσοῦς ἐχρίσθη ὁ ἀντιπέραν Πάρνης, σκεπτικὸς ἐκάθητο ὁ Κέκροψ εἰς τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως ξέων τὸν ἀντίχειρα διὰ τοῦ λιχάνου του, ὅπερ, ὡς γνωστὸν, βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ καταβαίνωσιν αἱ ἰδέαι, καὶ περὶ αὐτὸν ἴσταντο αἱ τρεῖς θυγατέρες του, ἄδουσαι καὶ ποικίλλουσαι τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς.

Αἰφνης πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως ἠκούσθησαν φωναὶ ὀπωσοῦν θορυβῶδεις, ὡς ἀνθρώπων φιλονικούντων, καὶ διὰ μιᾶς ἡ Ἀγραυλος καὶ ἡ Ἔρση ἀνεπήδησαν ἐρυθριῶσαι σφοδρῶς.

— Ὅχι! δὲν εἶναι ἐκεῖνος, εἶπον καὶ αἱ δύο συγχρόνως,

ΤΟ ΕΡΕΧΘΕΙΟΝ

ἰδοῦσαι ὅτι οἱ προσερχόμενοι καὶ οὕτω μεγαλοφώνως ἐμιλοῦντες ἦσαν εἰς ἀνὴρ εὐρωστος καὶ ἀθλητικός, ὑγρὸν ἔχων τὸ βλέμμα, μακρὸν τὸν πώγωνα καὶ κυματίζουσαν τὴν κόμην, καὶ μία γυνὴ εὐσχημος, γαλκνή καὶ μεγαλοπρεπής.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἐδικός μου εἶναι, ἔλεγεν ὁ ἀνὴρ μετὰ ζωνρότητος.

— Παντάπασι, ἀπατάσαι, διότι εἶναι ἐδικός μου, ἀπεκρίνετο ἡ γυνὴ μεθ' ὑπεροφίας.

— Οὐδεὶς ἀκόμη μοι εἶπεν ὅτι ἀπατῶμαι, εἶπεν ὁ ἀνὴρ ὀργιζόμενος.

— Ἄντι νὰ παροξυνώμεθα, ἀπεκρίθη μετριοπαθῶς ἡ γυνή, ἰδοὺ ἐδῶ πρόχειρος δικαστής· ἄς τῷ ἐκθέσωμεν τὴν ἔριν ἡμῶν.

— Περὶ τίνος πρόκειται; ἠρώτησεν ὁ Κέκροψ.

— Ὁ τόπος οὗτος, ἀπεκρίθη ὁ ἀνὴρ, δυσχυρίζομαι ὅτι εἶναι ἐδικόν μου κτῆμα, καὶ ἔχω ἀπείρους ἀποδείξεις.

— Καὶ ἐγὼ κηρύττω ἐξ ἐναντίας, ὑπέλαβεν ἡ γυνή, ὅτι εἶναι ἐδικός μου, καὶ οὐδεὶς ποτε μοι τὸν ἡμφισβήτησε. Θέλομεν νὰ κρίνης μεταξὺ ἡμῶν.

— Καὶ ἔκρινα ἤδη, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ. Ὁ τόπος οὗτος, ἂν ἐπιτρέπητε, δὲν εἶναι οὔτε τοῦ ἑνὸς οὔτε τοῦ ἄλλου, ἀλλ' εἶναι ἐδικός μου, διότι εἶμαι Κέκροψ ὁ βασιλεὺς του.

— Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει, ἀπήντησεν ὁ ἀνὴρ.

— Πῶς δὲν ἐμποδίζει; εἶπεν ὁ Κέκροψ.

— Δὲν ἐμποδίζει, διότι εἶμαι ὁ Ποσειδῶν.

— Καὶ ἐγὼ ἡ Ἀθηναῖα, ἐπρόσθεσεν ἡ γυνή.

— Ἄ! τότε ἀλλάζει, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, καὶ τότε τὸ μόνον ὃ δύναμαι νὰ εἰπῶ εἶναι ὅτι ἡ γῆ αὕτη εἶναι ἐδική

σας και οὐχὶ ἐδική μου. Ἄλλὰ τίνος ἐκ τῶν δύο, πῶς θέλετε νὰ τὸ κρίνω ἐγὼ ὁ θνητὸς;

— Ἐγὼ τὴν ζωννύω εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καί, ἂν θέλω νὰ τὴν σφίγξω, τὴν καταστρέφω, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν.

— Ἐγὼ προστατεύω καὶ σφίζω τοὺς κατοίκους της, καὶ ἡ πόλις αὕτη εἶν' ἐδική μου ἐπώνυμος, εἶπεν ἡ Ἀθηνᾶ.

— Δηλαδὴ ἐδική μου, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Κέκροψ.

— Ἐδική σου σήμερον, ὑπέλαβεν ἡ θεὰ, ἀναγνοῦσα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ νοός του. Κεκροπία καλεῖται ἐνόσφ σύγκειται ἐκ τινων εὐτελῶν καλυβῶν, ἐρριμμένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τραχέος σκοπέλου. Ἄλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθῆναι θέλει ἰδεῖ φθάνουσαν τὴν δόξαν της μέχρι τῶν ἀστέρων, θέλει ζῆσει μέχρις ἐσχάτων αἰῶνων καὶ θέλει ἀναδειχθῆ εἰς εὐπρέπειαν λαμπροτέρα πάσης χώρας τῆς γῆς.

— Εἰς τὰ ὑγρά νῶτά μου τῆ φέρω θησαυροὺς ἀπὸ περάτων τῆς γῆς, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, καὶ τῆ παρασκευάζω τὰς ὁδοὺς τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος της.

— Ἐγὼ, ὑπέλαβεν ἡ Ἀθηνᾶ, τῆ δίδω τὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὴν σύνεσιν εἰς τὰς βουλὰς, ἣτις σφίζει καὶ μεγαλύνει τὰς πόλεις.

— Καὶ ὅμως, εἶπεν ὀργιζόμενος ὁ Ποσειδῶν, τὴν χώραν ἦν καυχᾶσαι ὅτι προστατεύεις ἀφίνεις ἔρμαιον εἰς τὰς ληστρικὰς εἰσβολὰς τῶν Ἀόνων ἐκ Βοιωτίας.

— Δὲν τὴν βλάπτουσιν, ἀπεκρίθη πικρῶς ἡ Ἀθηνᾶ, ὅσον οἱ βάρβαροι τῆς Καρίας, οὓς ἀποθέτεις εἰς τοὺς λιμένας της.

— Βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ἀφοῦ ἔξεσεν ὀλίγον τὸν ἀντίχειρα διὰ τοῦ λιχανοῦ του, βλέπω ὅτι αἱ ὑποσχέσεις σας, μεγάλαι, ὑπερβολικαὶ ἐκατέρωθεν, ἰσοζυγοῦσι περίπου. Ἐπίσης ἐξισοῦνται καὶ ὅσα κακὰ ἐπιφέρετε ἢ ἐπι-

τρέπετε εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Ἐπὶ τῶν παρόντων κακῶν δὲν δύναμαι νὰ στηρίξω τὴν πρόκρισίν μου· ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πῶς νὰ ἐπιφέρω κρίσιν ἐγὼ ὁ ἐφήμερος, ἐγὼ ὁ μὴ ἔχων τὴν προφητικὴν χάριν τοῦ μέλλοντος; Εἰμὶ ἀπλοῦς ἄνθρωπος καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιος εὐγνωμοσύνης λογίζεται οὐχὶ ὁ πολλὰ ὑποσχόμενος, ἀλλ' ὁ ἀληθῶς εὐεργετῶν. Ἄν τοῦτο ἰσχύη καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον, πράξατέ τι ἐμπρὸς μου ὑπὲρ τούτου τοῦ τόπου, καὶ εἰς τὴν μεγαλυτέραν εὐποιᾶν δοθήσεται τὸ μεγαλύτερον γέρας.

Ἄμφοτεροι οἱ θεοὶ ἔνευσαν τότε, ὡς ἂν ἔλεγαν·

— Μὰ τὸν Δία, δι' ἄνθρωπον ἀνόητα δὲν ὀμιλεῖ.

— Μάλιστα, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν· καὶ ἰδοῦ!

Καὶ διὰ τῆς τριαίνης του ἐπληξε βιαίως τὸν ξηρὸν βράχον. Ὁ δὲ βράχος ἐσειέσθη σφοδρῶς καὶ ἐσχίσθη δίχα, καὶ ἡ τριαινα ἐβυθίσθη μέχρι τῶν σπλάγχμων τῆς γῆς, καὶ ἠνέφξε φρέαρ πλησθὲν ὕδατος, ὅπερ ἐβόα διὰ τῆς μεγάλης φωνῆς τῆς θαλάσσης.

— Ἰδοῦ! ἐπανελάβεν ὁ Ποσειδῶν, δίδωμι τὸ ὕδωρ εἰς τὴν αὐχμηρὰν Ἀττικὴν, δίδωμι τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πετρώδους ἀκτῆς. Ἡ πυρὰ τοῦ ἡλίου ἤθελεν ἀποξηράνει πᾶσαν τὴν ζωτικὴν τῆς ἐκμάδα, ἤθελεν ἀπορροφήσει τὰ σπάνια νάματα τῶν ρυάκων τῆς, ἀπομαρᾶνει ρίζηδὸν τὰ φυτὰ τῆς, καὶ μεταβάλλει τὴν γῆν τῆς εἰς φλέγουσαν κόνιν. Τὸ φρέαρ τοῦτο τὴν ἔσωσε! Τεχνητὸς ρύαξ θέλει ἀνασύρεσθαι ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς καὶ θέλει διαχέει δρόσον καὶ ζωὴν ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μεταβάλλει τὴν ἔρημον εἰς εὐθαλῆ καὶ εὐφορον κῆπον.

Προσέτι δέ, ὅταν μαστίξῃ τὸ Αἰγαῖον ὁ νότος, θέλει κυματεῖ καὶ τὸ φρεάτιον τοῦτο ὕδωρ εἰς ἔνδειξιν ὅτι δωροῦμαι δι' αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν θάλασσαν, ἥτις θέλει εἰσθαι

τοῦ πλούτου των ἢ πηγῆ, τῶν θριάμβων των τὸ πεδίον, καὶ θέλει περιφέρει τὰς τροπαιούχους σημαίας των ὅπου περιφέρει τὰ κύματά της.

— Αὐτά, εἶπεν ὁ Κέκροψ, δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα· ἀλλ' ὁ δικαστής, ἵνα κρίνῃ ἀμερολήπτως, πρέπει ν' ἀκούσῃ τὰ μέρη ἀμφοτέρω.

Αὕτη ἦτο πλαγία πρόσκλησις εἰς τὴν Ἀθηναῖν ὅπως καὶ αὐτὴ ἐμιλήσῃ.

Τότε ἡ Ἀθηναῖα ἐκτύπησεν ἐπίσης τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ποδός της, καὶ ἀμέσως ἀνεφύη εἰς πηχυαῖος θαλλὸς ἐλαίας(*), ὅστις ταχέως βλαστάνων ηὔξησεν εἰς εὐθαλὲς καὶ πολύκαρπον δένδρον. Ὁ Κέκροψ ἐτέρπετο ἐπὶ τῇ θεᾷ αὐτοῦ· καὶ ηὔφραινετο δροσιζόμενος ὑπὸ τὴν σκιάν του. Ἡ δ' Ἀθηναῖα, κόψασα, τῷ προσέφερεν ἓνα τῶν πρασίνων καρπῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Κέκροψ, προσαγαγὼν αὐτὸν εἰς τὸ στόμα του, διέστρεψε τὸ πρόσωπον σιωπῶν. Ἐν τούτοις οἱ καρποὶ, ὠριμάσαντες ἀπὸ πρασίνων ἔγιναν μέλανες, καὶ ἡ Ἀθηναῖα ἔδωκε καὶ ἐκ δευτέρου καρπὸν εἰς τὸν Κέκροπα, ὅστις ἀπογευσάμενος τὸν εὖρεν ἡδὺν εἰς βρῶσιν, καὶ ἡ πλάστιγξ τῆς κρίσεώς του, ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, πρὸς ὃν εἶχεν ἐντελῶς κλίνει, ἤρχισεν ἤδη ἀδιοράτως νὰ τρέπῃται κατ' ἐναντίαν διεύθυνσιν.

— Ἄν τὸ ὕδωρ γονιμοποιῇ τὴν γῆν, εἶπεν ἡ Ἀθηναῖα, ἴδου τῆς γονιμότητος αὐτῆς τὸ ἄριστον προῖόν. Αὐτὸ ἐνδύον καὶ πεδιάδας καὶ ὄρη θέλει μεταβάλλει τὴν ἔρημον τῆς Ἀττικῆς εἰς χαριέστατον κῆπον. Αὐτοῦ ὁ καρπὸς ἔσται τῶν κατοίκων αὐτῆς τροφή προσφιλῆς. Ὁ δ' ὀπὸς (***) αὐτοῦ οὐ μόνον ἔσται τῶν τεχνῶν βοηθός, ἀλλ' ἀφανεῖς ἐγκλειῶν

(*) Μέγας κλώνος ἐλαίας.

(**) Ὁ χυμός, δηλ. τὸ ἔλαιον.

τάς τοῦ ἡλίου ἀκτίνας δωρήσεται ἐπὶ τῆς γῆς τὸ οὐράνιον φῶς, καὶ παρατενεῖ ἐν τῇ νυκτὶ τὴν ἡμέραν. Ἄλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῷ δένδρῳ τούτῳ δωροῦμαι ὑμῖν τὸ ὑπέρτατον τῶν ἀγαθῶν, τὴν εἰρήνην, τῆς φρονήσεως θυγατέρα. Αὕτη εἶναι τῶν ἀνθρώπων ἡ μεγαλουργὸς εὐεργέτις, αὕτη ἡ πλουτοδότις θεά, αὕτη ἡ τῶν ἐθνῶν ἐμπεδοῦσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐημερίαν ριζοῦσα. Οἱ ἀνδρικοὶ ἀγῶνες, ὁ πόλεμος καὶ αἱ νῆκαι, ἅς οὐχ ἤττον θαλλὸς τῆς ἐλαίας μου θέλει ἀμείβει, τότε συμβάλλονται εἰς τῶν ἀνθρώπων τὴν εὐτυχίαν, ὅταν μόνον προπαρασκευάζωσι τὴν εἰρήνην. Ἄλλως φυτεύουσι χωρὶς νὰ θερίζωσι, καταστρέφουσι χωρὶς νὰ οἰκοδομῶσιν. Εὐτυχὴς ὁ λαὸς ὁ ἀσπασάμενος τὴν εἰρήνην καὶ νικῶν οὐχὶ ἵνα νικήσῃ, ἀλλ' ἵνα διατηρήσῃ τὸν θησαυρὸν αὐτῆς. Πᾶσα ἡμέρα αὐτοῦ ἡμέρα εὐδαιμονίας, πᾶν βῆμα αὐτοῦ τὸν προάγει εἰς εὐπορίαν, πᾶς βῶλος αὐτοῦ μεταβάλλεται εἰς χρυσόν.

Ὁ Κέκροψ τότε ἀπεκρίθη·

— Ἀμφότερα τὰ δῶρα ὑμῶν εἰσι θεῖα καὶ ἀνεκτίμητα. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐμὴν ἀσθενῆ ἀνθρωπίνην κρίσιν ἀνετέθη ἡ δεινὴ αἴρεσις μεταξὺ τῶν δύο, ἐπικαλοῦμαι μὲν ἀμφοτέρους ἰλέους εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν κυριότητα αὐτῆς ἀνατίθημι εἰς τὸν ἐπαγγελλόμενον ὄχι τοὺς κεραυνοὺς τῶν πολέμων καὶ τὴν ἐκ τούτων μεγάλην ἀλλὰ στιγμιαίαν λαμπρότητα· τὴν παραχωρῶ εἰς τὸν χορηγοῦντα ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἡμέρον ἀλλὰ καὶ διαρκὲς αὐτῆς φῶς.

Ἄμα δὲ ταῦτα εἶπεν, ὁ Ποσειδῶν ἀνεπήδησε θυμωθεὶς καὶ ἐπάταξε τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τῆς τριαίνης του (*), ἧς τὰ ἴχνη τῶν ὀδόντων φαίνονται μέχρι τοῦδε ἐπὶ

(*) Τὸ ἔμβλημα τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνος.

βράχου. Μετὰ ταῦτα δ' ἐβυθίσθη βιαίως εἰς τὸ Αἰγαῖον, καὶ τὰ ἀφρίζοντα αὐτοῦ κύματα ἀνεπήδησαν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ δὲ Ἀθηναῖα, ἡρέμα διὰ τῆς χειρὸς καὶ εὐμενῶς νεύσασα πρὸς τὸν Κέκροπα, ἀπέβλεψε μετὰ ταῦτα πρὸς τὰς θυγατέρας αὐτοῦ, καὶ αἰφνιδίως τις στοχασμὸς ἐφάνη ἀναφύεις ἐντὸς τῆς σοφῆς κεφαλῆς της. Μακρὸν δὲ καὶ σκεπτικὸν ἐπ' αὐτὰς προσήλωσε βλέμμα καὶ ἔπειτα ἀπέπτυε εἰς τοὺς ἀέρας, φῶς καὶ ἀρώματα διαχύσασα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν.

— Πόσον γλυκεῖς καὶ ἡγεμονικοὶ οἱ γλαυκοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς θεᾶς, εἶπεν ἡ Πάνδρσος, ἡ μία τῶν θυγατέρων τοῦ Κέκροπος. Τὸ βλέμμα της ὡς βέλος μοὶ διεπέρασε τὴν καρδίαν καὶ ὡς φλόξ μοὶ ἀνῆψε τὸ αἷμα.

— Πόσον δὲν ὁμοιάζει τὴν ὠραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ θεὰν τὸ δύσμορφον αὐτὸ ξόανόν της, εἶπεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ἔρση, δεικνύουσα τὸ ξύλινον ἄγαλμα, εἰς οὗ τὸ αὐτοσχέδιον βᾶθρον ἐκάθητο.

— Δὲν ἠξεύρω, εἶπεν ἡ τρίτη ἀδελφὴ Ἀγραυλος, ἀνᾶξιζει νὰ κοπιᾶζωμεν κεντῶσαι δι' αὐτὸ πέπλον. Ἐγὼ δὲν κεντῶ πλέον· προτιμῶ νὰ κρεμάσω στέμματα εἰς τὸ δόρυ τοῦ Ἄρεως.

— Καὶ ἐγὼ, εἶπεν ἡ Ἔρση, νὰ καλλιεργήσω τὰς μυρσίνας, ἃς ἐφύτευσα περὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ.‡

— Ἄφετε, πιστεύσατέ μοι, τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἄρην, εἶπεν ἡ Πάνδρσος. Μὴ ἀσέθειαν πρὸς τὸ ἱερὸν ἄγαλμα. Ὁ πατὴρ μας εἶπεν ὅτι τοιοῦτον ὁποῖον εἶναι ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

— Ἀληθῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσε, πάτερ ; ἠρώτησαν αἱ δύο κόραι.

— Ὅταν ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εὐρίσκωμεν τὴν καταγωγὴν του, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ὑπεκφεύγων τὴν ἐρώτησιν, πρέπει

νά πιστεύσωμεν ὡς πεμφθὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διπετεὲς
νά τὸ ὀνομάζωμεν.

Καὶ ἀπῆλθεν, ὅπως, καλέσας οἰκοδόμους, περιτειχίση
εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον τὰ ἱερὰ καὶ δρατὰ τῆς ἡμέρας ἐκεί-
νης μνημόσυνα, παρὰ τὰ ξόανα τῆς Ἀθηναῖς καὶ τοῦ Ἑρ-
μοῦ, τὴν θάλασσαν ἢ τὸ φρέαρ τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τοῦ
ἔχουος τῆς τριαίνης αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηναῖς.

— Μὴ παραμελήτε, ἀδελφαί, τὴν εὐσεβῆ ἡμῶν ἐργα-
σίαν, ἐπανέλαβε παραινοῦσα ἡ Πάνδροσος. Τὰ Ἀθήναια
μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἐπιστῆ· πρέπει ὁ πέπλος νὰ εἶναι
ἕτοιμος.

Β'.

Ἄλλ' ἐνῶ αἱ δύο κόραι ἤρχοντο νὰ καθίσωσι παρὰ τὴν
ἀδελφὴν των, αἴφνης ἔστησαν ἀμφοτέραι καὶ ἐφάνησαν
ἀκροώμεναι, καὶ ἔπειτα ὡς δύο νέαι ἔλαφοι ὠρμησαν ὁμοῦ
τρέχουσαι πρὸς τὴν πύλην τῆς Ἀκροπόλεως, δι' ἧς εἰσῆρ-
χοντο δύο νέοι ἐξόχου ὠραιότητος, ὁ μὲν ῥωμαλέος καὶ
ἀνδρικός, τὴν ὄψιν ἔχων καταπληκτικὴν, τὸ βλέμμα εὐγε-
νὲς καὶ σπινθηροδόλον, καὶ τὸ βᾶδισμα στιβαρόν· ὁ δὲ νεα-
νικός, τρυφερὸς καὶ κοῦφος, ὥστε ἐφαίνετο πετῶν ὅταν ἐπε-
ριπάττει. Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ Ἄρης, ὁ δὲ δευτέρος ὁ Ἑρμῆς*.

Τὴν δ' ἐπαύριον ὁ Κέκροψ εἶχεν ἤδη περατώσει τὸν
περίβολόν του, οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ θυγατέρες του τὸν πέπλον
τῆς Ἀθηναῖς, διότι, ἂν ἡ Πάνδροσος ἔβλεπεν ἐμπρὸς τῆς
μόνον τὸ ἔργον τῆς, αἱ ἄλλαι· δύο, μεταξὺ ἐργαζόμεναι,
ἔβλεπον τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἄρην.

(*) Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, ὁ δευτέρος ὁ ἄγγελος,
ὁ φέρων μηνύματα τῶν θεῶν.

— Δὲν μοι λέγετε, ἀδελφαί, εἶπεν ἀφελῶς ἡ Πάνδροσος, καθημένη μετ' αὐτῶν καὶ κεντῶσα εἰς τὴν σκιὰν τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, ποίαν εὐχαρίστησιν εὐρίσκετε εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν δύο ἐκείνων ξένων, ὥστε δι' αὐτοὺς ν' ἀμελήτε τὴν ἱεράν ἐργασίαν σας; Ποῦ ὑπάγετε μετ' αὐτῶν, τί λέγετε καὶ τί κάμνετε, ὅταν ἔρχονται; Ἔχω πολλὴν περιέργειαν νὰ τὸ μάθω.

— Ὡ ἀδελφή, εἶναι κάκιστον πράγμα ἡ περιέργεια, εἶπεν ἡ Ἔρση, καὶ σὲ συμβουλεύω πολὺ νὰ τὴν ἀπομάθῃς.

— Δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐννοήσω, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος, πῶς εὐρίσκονται περίεργοι ἄνθρωποι! Εἶναι δι' ἐμὲ ἀνεξήγητον πάθος. Τί τοῖς μέλει διὰ τῶν ἄλλων τὰ μυστικά; Διατί δὲν περιορίζονται εἰς τὰ ἐδικά των;

— Ὅταν δὲν θέλετε, ἀδελφαί, νὰ μ' εἰπῆτε ὅ τι σᾶς ἐρωτῶ, εἶπεν ἡ Πάνδροσος μετὰ πολλῆς ἀφελείας, ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐπιμένω. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι εἶμαι περίεργος.

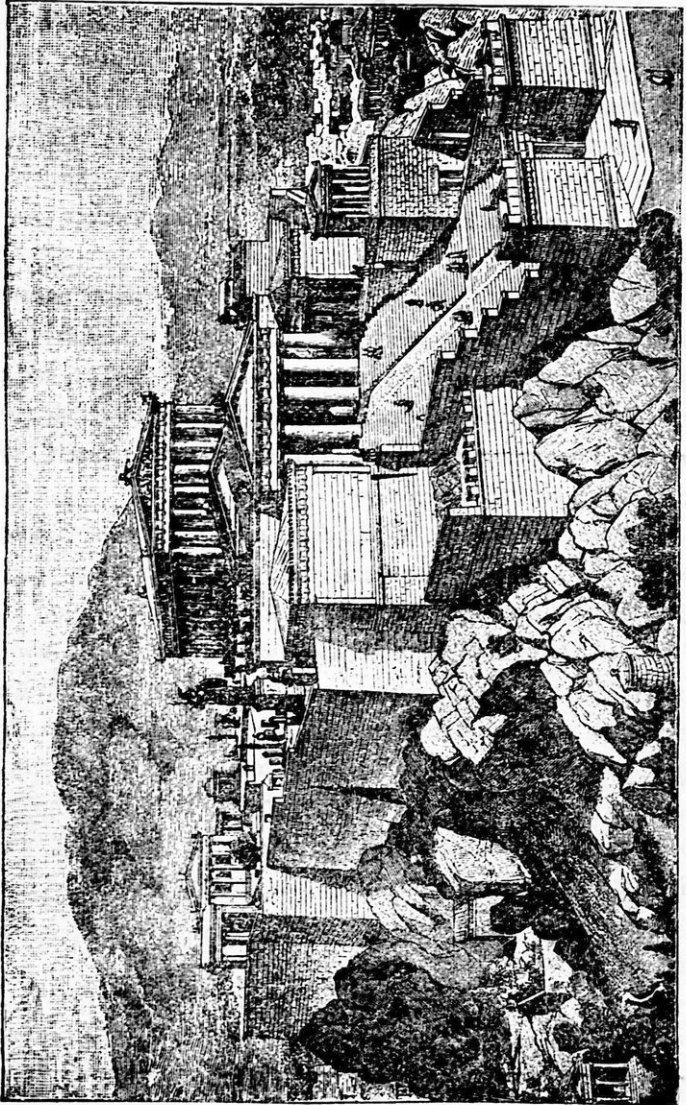
Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἐλέγοντο, ἀνέλαμψεν αἴφνης ὁ οὐρανὸς καὶ αὔρα μυροβόλος περιεχύθη περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκ φωτεινῆς δὲ νεφέλης ἐπεφάνη εἰς τὰς τρεμοῦσας κόρας ἡ Ἀθηνᾶ, γνῶριμος ἐκ τῶν αἰθρίων γλαυκῶν ὀφθαλμῶν τῆς, ἐκ τοῦ ἔγχους καὶ ἐκ τῆς ἀσπίδος τῆς καὶ ἐκ τοῦ ποδήρους χιτῶνός τῆς, ἐφ' οὗ ἀπαισιῶς ἐμόρφαζεν ἡ τερατώδης κεφαλὴ τῆς Γοργόνας. Στᾶσα δ' ἐμπρὸς τῶν νεανίδων·

— Σᾶς εἶδα χθές, εὐσεβεῖς καὶ ἐπιμελεῖς, εἶπε· σᾶς φέρω ἐν δεῖγμα τῆς ἐμπιστοσύνης μου.

Λαβοῦσα δὲ μικρὸν κιβώτιον ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τῆς·

— Σᾶς παραδίδω, ἐπρόσθεσε, τὴν παρακαταθήκην αὐτήν. Φυλάξατέ το ἐπιμελῶς καὶ προσέξατε μὴ τύχη καὶ ἀνοιχθῆ.

Εἶπε· καὶ εἰπούσα ἀπέπτυ.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (ΩΣ ΕΪΧΕ ΤΟ ΠΑΛΑΙ)

Αἱ δὲ κόραι ἔμειναν ἀκίνητοι, ἄφωνοι καὶ σχεδὸν ἄπνοες.

Ἄλλὰ κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ συνέρχωνται.

— Ἡ Ἀθηναῖ! εἶπεν ἡ Πάνδροσος.

— Ἡ Ἀθηναῖ! ἡ Ἀθηναῖ! ἐπανέλαβον αἱ ἄλλαι δύο.

Ἐπειτα δὲ τὰ βλέμματα καὶ τῶν τριῶν ἐστράφησαν πρὸς τὸ κιβώτιον.

— Ἄλλὰ τὸ κιβώτιον τοῦτο! εἶπεν ἡ Ἀγραυλος. Τί ἄρα νὰ εἶναι; τί περιλαμβάνει;

— Τί παράδοξον μυστήριον! εἶπεν ἡ Ἔρση.

— Ἰερὰ παρακαταθήκη, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· ἡ θεὰ μᾶς τὴν ἐνεπιστεύθη· πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν μετὰ φόβου καὶ πίστεως.

— ὦ! ἀναμφιβόλως, ἐπανέλαβεν ἡ Ἔρση, πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν. Ἄλλὰ τί ἄρα γε περιέχει;

— Ἴσως ἄγνωστον τινα θησαυρόν, εἶπεν ἡ Ἀγραυλος, μετ' ἀστράπτοντος βλέμματος· ἴσως πολυτίμους λίθους συλλεγέντας εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰς κορυφὰς ἢ τὰς φάραγγας.

— Ἴσως νέκταρ ἢ ἀμβροσίαν, ἐπρόσθεσεν ἡ Ἔρση. Ἴσως τι οὐράνιον προῖδον ἄγνωστον εἰς τὴν γῆν.

— Ἡ φάρμακόν τι δίδον τὴν ἀθανασίαν, εἶπεν ἡ Ἔρση. ὦ! ἂν μένον ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν!

— Ἀπαγε! εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἡ Ἀθηναῖ ἀπηγόρευσε ν' ἀνοιχθῆ τὸ κιβώτιον.

— Ἀπαγε! ἀναμφιβόλως! ἀπεκρίθη ἡ Ἔρση. Βεβαίως ἡ Ἀθηναῖ εἶπε νὰ μὴ ἀνοιχθῆ· ἀλλ' ἤθελον τόσον νὰ ἠξεύρω τί περιέχει!

— ὦ! Μίαν μόνον γωνίαν ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ διεγείρωμεν, εἶπεν ἡ Ἀγραυλος.

— Φυλαχθήτε, ἀδελφαί, φυλαχθήτε, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἐνθυμηθήτε τῆς θεᾶς τὸν λόγον.

— Τῆς θεᾶς τὸν λόγον τὸν ἐνθυμούμεθα, τίς τὸν λησμονεῖ ὑπέλαβεν ἡ Ἔρση. Ἄλλ' ἐν μόνον βλέμμα δύναται τόσον νὰ βλάψη ;

— Ἀφῆτε τοῦτο, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· νικήσατε τὴν περιέργειάν σας· αἰδέσθητε τὴν θεάν· φοβήθητε τὴν ὀργὴν τῆς.

Αἱ κόραι ὑπήκουσαν καὶ ἤρχισαν νὰ κεντῶσι σιωπηλῶς. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτά·

— Ἄγραυλε! εἶπεν ἡ Ἔρση.

— Ἔρση! ἀπεκρίθη αὐτή.

— Μόνον ἐν βλέμμα, εἶπεν ἐκείνη.

— Ἐν μόνον βλέμμα, ἀπεκρίθη ἡ Ἄγραυλος, τί θὰ βλάψη; Ἰδέ, τὸ πῶμα ὑποχωρεῖ. Ὀλίγον ἂν τὸ ὠθήσω, ἀνοίγει.

— Ὀλίγον μόνον, εἶπεν ἡ Ἔρση, καὶ τὸ κλείομεν πάλιν ἀμέσως.

— Πρὸς Ἀθηνᾶς, σᾶς παρακαλῶ ἀδελφαί· σᾶς ἐξορκίζω νὰ μὴ πράξητε τοῦτο, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος.

— Ἄλλ' ἀμέσως θὰ τὸ κλείσωμεν πάλιν, ἐπανέλαβεν ἡ Ἄγραυλος κρατοῦσα ἤδη εἰς τὰς χεῖρας τὸ πῶμα. Ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι ἤδη εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ πατρὸς τῆς· οὔτε θὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι τὸ ἠγγίσαμεν. Νὰ τὸ ἀνοίξω ;

— Μή, μή! εἶπεν ἡ Πάνδροσος.

— Ἄνοιξον, ἀνοιξον, εἶπεν ἡ Ἔρση.

— Τὸ ἀνοίγω λοιπὸν, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος.

— ὦ! ἐγὼ [φεύγω καὶ ἀποστρέφω τὸ πρόσωπον, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος, ἐγερθεῖσα καὶ δρομαίως μακρυνομένη.

— "Ανοιξον, ἀνοιξον ἐπανέλαβεν ἡ Ἔρση. Ἐν μόνον βλέμματα καὶ ἀμέσως τὸ κλείεις.

Καὶ ἡ Ἄγραυλος διὰ ταχείας κινήσεως τῆς χειρὸς ἠνέωξε τὸ πῶμα.

— Ἄ! ἀνεφώνησαν καὶ αἱ δύο συγχρόνως καὶ κατέρριψαν πάλιν τὸ πῶμα μείνασαι ὡς ἀπολελιθωμένοι, εἶδτε εἰς τὸ κιβώτιον, ἀντὶ πολυτίμων κόσμων καὶ θησαυρῶν, εἶδον κείμενον... βρέφος. Ἐνῶ δὲ αὐταὶ ἀνεφώνουν ἐκπληγτόμεναι, κορώνη ἠγέρθη ἐκ τῶν κλάδων τῆς ἱερᾶς ἐλαίας καὶ ὄξειαν κραυγὴν ἀφείσα διέσχισε πρὸς βορρᾶν τὸν ἀέρα.

Γ'.

Ἐν τούτοις δ' ἡ Ἀθηνᾶ, ἀφοῦ παραδοῦσα αὐταῖς τὸ κιβώτιον ἐπέβη τοῦ νέφους τῆς πάλιν, ἀπ' αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἄνωθεν ἐπὶ τὴν μέλλουσαν πόλιν τῆς μετὰ στοργῆς καὶ μερίμνης, καὶ εἶδεν αὐτὴν καταλλήλως κειμένην διὰ τὸ προωρισμένον αὐτῆς μεγαλεῖον, καὶ τὸ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως ὡς βασιλικὸν στέμμα ἐπιστέφον αὐτήν, καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸν Ὑμηττόν, πρὸς νότον δὲ τὸ Μουσεῖον, πρὸς δυσμὰς δὲ τὸν Ἄρειον Πάγον, περιβάλλοντας αὐτήν ὡς φυσικὰ ὀχυρώματα. Ἀλλὰ πρὸς βορρᾶν τὴν εἶδεν ἄφρακτον μέχρι τοῦ ἀπέχοντος Βριλησσοῦ, καὶ ἐλυπήθη. Ὁρμησεν ἐπομένως πρὸς τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ἔκοψεν ἐν τεμάχιον αὐτοῦ διὰ τῆς αἰχμῆς τῆς λόγχης τῆς, ὅπως τὸ θέσει προτείχισμα κατὰ τὴν ἀσθενῆ θέσιν, καὶ ἀφοῦ τὸ ἔπαλλεν εἰς τὴν παλάμην τῆς, τὸ ἐφορτώθη εἰς τὸν ὤμόν τῆς καὶ ἀπέπτῃ πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν τὴν ἀπήνητησεν ἡ λάλος κορώνη, ἣτις εἶχεν ἀναπτῆ ἀπὸ τῆς ἐλαίας, καὶ τὴν προσεῖπεν ὡς ἔπεται·

— Κρά κρά ! Κυρά Ἀθηνᾶ, Κυρά Ἀθηνᾶ !

— Τί θέλεις, κορώνη μου, καὶ μ' ἀναχαιτίζεις; Ὑπάγω νὰ φράξω τὴν καλὴν μου πόλιν, νὰ ἔχη βράχους ὡς ἐπάλξεις καὶ ὡς πυργώματα ὄρη.

— Κρά κρά, εἶπεν ἡ κορώνη. Ὅχυρώνεις καὶ φράτεις, καὶ αἱ κόραι ἠνέψξαν τὸ κιβώτιον, καὶ ὁ ἥλιος εἶδε τὸ βρέφος καὶ ἐξεπλάγη.

— Κακὴ κορώνη, κακῶν ἄγγελε ! μὴ φθάσης νὰ πάτῃσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ποτὲ πλέον. Τὸ κιβώτιον, τὸ κιβώτιον ! ἀνέκραξεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἠνέψξεν εὐρέως τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ στόμα καὶ τὰς χεῖρας, λησμονοῦσα τὸ ἄχθος τῆς, ὅπερ πεσὸν ἔμεινε δι' αἰώνων κείμενον κατὰ γῆς, καὶ ὠνομάσθη Λυκαθηττὸς ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ μὲν κορώνη, τῆς θεᾶς τρομάζουσα τὴν ἀράν, ἔκτοτε οὐδέποτε πλέον ἐπέθη τῆς Ἀκροπόλεως· ἡ δὲ θεὰ ἔπτη εὐθὺ πρὸς αὐτὴν καὶ ἀοράτως, ἀλλ' ὄρωσα αὐτὴ, εἶδε τὰς δύο κόρας κυπτούσας ὑπὲρ τὴν λάρνακα καὶ πολυπραγμονούσας περὶ τὸ βρέφος.

— Ἐπάρatoi σεῖς καὶ ἡ ἄπιστος περιέργειά σας ! Κακαὶ κακῶς ἀπόλοιθε ! ἔκραξεν ἡ θεὰ, καὶ ἡ κραυγὴ τῆς ἀντήχησεν ὡς βροντὴ εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Βριλησσοῦ καὶ τοῦ Πάρνηθος, καὶ ἔνευσε φοβερὰ, καὶ ἐσείσθη ἡ γῆ, καὶ ἐσείσθησαν τῶν δυστυχῶν νεανίδων αἱ φρένες καὶ αἱ καρδίαι.

— Ἐρση, Ἐρση ! τί εἶναι τὸ βαθὺ τοῦτο σκότος; ἐφώναξεν ἀναπηδῶσα ἡ Ἄγρραυλος. Διατί ὡς φλεγομένη πίσσα διαρρέει ὁ οὐρανός; διατί τὰ ὄρη παλαίουν ὡς μαινόμενα; διατί ἡ γῆ συστρέφεται στροβιλίζουσα;

— Ἄκουσον, ἀνέκραξεν ἡ Ἐρση, ἡ θάλασσα βοᾷ ὡς ἐκ μυρίων στομάτων καὶ κορυθαντιῶσα τινάσσεται· ὁ οὐρανός

ἐρράγη καὶ προχέει ὑλακτοῦντας τοὺς καταρράκτας του, καὶ ὁ βορρᾶς συρίζει συναυλίας μετὰ τοῦ νότου ! ἡ φύσις ὅλη μυκάται ὡς σφαγιαζομένη.

— "Ω ! πῶς οἱ οὐρανοὶ ἠνεψύχθησαν ! εἶπεν ἡ Ἄγραυλος. Ποῖον φῶς, χιλιοπλάσιον τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας, διεχύθη ἐπὶ τῆς γῆς ! Ἴδέ, ἰδὲ τὰ χαρίεντα δάση· ἰδέ, ἰδὲ τοὺς λειμῶνας. Ἴδέ, ἰδὲ τὰ ἄνθη, τοὺς βύακας καὶ τοὺς λόφους ! "Ω ! πῶς ἡ γῆ σχίζεται ! Φῶς ἐκχεῖται ἐκ τῆς χαινούσης πληγῆς τῆς. Αἰ Ἐρινύες ! Ἔρση ! φρίκη ! ἐξέρχονται ! ὄχι ! δὲν εἶναι αἰ Ἐρινύες ! εἶναι ὁ Ἄρης ! ὁ ἀνδρεῖός μου Ἄρης ! Πάλλει τὴν φοβερὰν λόγχην του καὶ με καλεῖ εἰς χορόν.

— "Ω ! ποῖος ἤχος πλήττει τὴν ἀκοήν μου ! ἔλεγε συγχρόνως ἡ Ἔρση. Ποῖα ἐπουράνιος μουσικὴ διαχεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ! Ἄκουσον, ἄκουσον τὰς μυρίας κιθάρας, ἄκουσον τοὺς χιλιοστόμους αὐλοὺς, ἄκουσον τὰ χίλια μέλη συγχεόμενα εἰς μέλος. Ἄλλὰ πῶς ; προχωροῦσιν αἰ Ἐρινύες τρίζουσαι τοὺς ὀδόντας καὶ ὑλακτοῦσαι ὡς πειναλέαι λύκαιναι ! "Οχι ! δὲν εἶναι αἰ Ἐρινύες, εἶναι ὁ καλός μου Ἑρμῆς, γλυκὺ μειδιῶν, τὴν τρίχορδον χελώνην του κρούων καὶ προσκαλῶν με εἰς τὸν χορόν !

Καὶ συγχρόνως ἀνέκρουσαν ἀμφότεραι ἄσμα ἀνέκφραστον καὶ ἀνήκουστον, οὔτε ὀλοφυρμὸν οὔτε ἀλαλαγμόν, ἀλλ' ἀμφοτέρων μετέχον καὶ ἐκπλήττον τὴν ἠχὴν τῶν πέριξ σπηλαίων. Κρατούμεναι δὲ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν ἤρχισαν ἀλλόκοτον ὄρχησιν, συνισταμένην εἰς ἄλματα καὶ στρόφας παραφόρους, ὧν ἐκάστη τὰς ἐπληθιάζεν εἰς τοῦ κρημνοῦ τὸ ἄφρακτον χεῖλος.

Ἐπιστᾶσαι δὲ εἰς αὐτὸ ἐξέτειναν ἀμφότεραι μειδιῶσαι τὰς χεῖρας, καί·

— Ἐλθέ, ὦ φίλιτατε Ἄρη, ἐλθέ, ὦ Ἑρμῆ, προφέρουσαι, ἐπήδησαν ἔμπρός, καὶ κατὰ τῶν βράχων ῥιφθεῖσαι μετὰ μεγάλης κραυγῆς κακῶς συνετρίβησαν.

Τελευταία ἦν ἡ πρώτη ποινὴ τῆς πρώτης γυναικείας περιεργείας ἐν Ἀθήναις.

Δ'.

Τὴν λύπην τῆς Πανδρόσου διὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ἀφίνομεν τὸν ἀναγνώστην νὰ συμπεράνη, καὶ τόσον μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν τὴν ἠξεύρομεν. Πιθανὸν δὲ φαίνεται ὅτι ἀπέδωκεν εἰς τὰς θανούσας αὐτῆς ἀδελφὰς τὰ τελευταῖα καθήκοντα, ἐνταφιάσασα αὐτὰς εἰς τὸ σπήλαιον παρ' ἃ ἐκρημνίσθησαν, ὡς ἐνεταφίασε καὶ τὸν πατέρα τῆς, ὅταν μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν, εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος, παρὰ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς· τὸ δὲ βρέφος, τῆς θεᾶς τὸν τροφίμον, ἀναθρέψασα ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἑρεχθέα ἢ Ἐριχθόνιον.

Τὸ βρέφος τοῦτο γῆρξῃσεν ἐπὶ τῶν βασιλείων Κραναοῦ καὶ Ἀμφικτύονος· καὶ μετὰ ταῦτα ἔγινε καὶ αὐτὸ βασιλεὺς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο χωλὸς εἰς βαθμὸν ὥστε ἠναγκάσθη, ὅπως μετακινήται, νὰ ἐφεύρη μηχανὴν ἣν ἐκάλεσεν ἄμαξαν, ἴσως διὰ τοῦτο, μὴ δυνάμενος νὰ μεταβαίνη ὅσον ἤθελε συνεχῶς εἰς τὸν τόπον, ὃν καθιέρωσε τῆς προστάτιδος αὐτοῦ ἡ νίκη, ὑποδόμησεν ἐν αὐτῷ τούτῳ τὸν οἶκόν του, τὸν μὲν ἕνα τοῖχον στηρίζων ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς δὲ τὸν ἄλλον περιλαβὼν τὸ φρέαρ καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τῆς τριάντης τὰ ἴχνη καὶ τὸν τάφον τοῦ Κέκροπος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τὸ διυπετὲς ξόανον.

Ἄλλ' ὁ Ποσειδῶν, ὅσον θεὸς καὶ ἄν εἶναι, ἠξεύρομεν ὅτι εἶναι φύσει ὀργίλος. Ἄμα λοιπὸν ἠττηθεὶς ἐδυθίσθη, ὡς εἴ-

πομεν εἰς τὸν Ὠκεανόν, πνέων τρικυμίαν καὶ θύελλαν, καὶ εὐτυχία ὅτι τότε ἀκόμη δὲν διέτρεχον τὰς θαλάσσας στόλοι, ἄλλως θὰ κατεποντίζοντο αὐτανδροί. Ἄφου δ' ἔμεινε χωνεύων τὸν θυμὸν τοῦ τεσσαράκοντα περιήπου στιγμάς, ὡς ἡμεῖς οἱ ὠκύμοροι ὀνομάζομεν ἔτη, ἀνῆλθε διὰ σίφωνος εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Δία, ἐκδίκησιν μελετῶν.

— Τί ἔχει ὁ ἀγαθὸς μου ἀδελφὸς καὶ πνευστιᾶ ὡς τὰς φύσας τοῦ Ἡφαίστου εἰς τῆς Αἴτνης τὰ ἐργαστάσια; ἠρώτησεν ὁ Ζεὺς.

— Εἰς αὐθάδης... εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, ἀποπνιγόμενος ὑπὸ τοῦ θυμοῦ του, — δὲν ἐξήτασα ἂν Αἰγύπτιος ἢ ἂν Πελασγός... διότι φαίνεται τὴν φύσιν διπλοῦς... ὁ βασιλεύς... ὁ οἰκιστής... ὁ δὲν ἠξεύρω τί τοῦ βράχου ἐκείνου, ὃν ὠνόμασε Κεκροπίαν... ὁ Κέκροψ τέλος...

— Αἰ! τί ὁ Κέκροψ; ἠρώτησεν ὁ Ζεὺς, γελῶν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν ἐξαψιν.

Ἄλλὰ τὸ τί ἦτο δύσκολον νὰ εἰπῇ ὁ Ποσειδῶν· διότι πῶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν Κέκροπα ὅτι αἰρεθεὶς δικαστὴς ἀπεφάσισε κατὰ συνείδησιν, καὶ πῶς νὰ τὸ παραστήσῃ ὡς ἔγκλημα εἰς τὸν Δία, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐδικαίωσε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ; Ἀνάγκη λοιπὸν ἀντὶ τῆς ἀφορμῆς νὰ εὐρεθῇ πρόφασις:

— Ἄλλ' ὁ Κέκροψ, ὑπέλαθεν ὁ παντεπόπτης Ζεὺς, πρὸ πολλῶν στιγμῶν, ἢ ἐτῶν, ὡς λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀνῆκει ἤδη εἰς τὸν ἀδελφὸν Πλούτωνα, καὶ ἀντ' αὐτοῦ βασιλεύει ἤδη ἐν Ἀθήναις ὁ θετὸς υἱὸς αὐτοῦ Ἐρεχθεύς.

Ἴδου ἐτοιμία ἢ πρόφασις· καὶ πρὸς τούτοις ἢ ἐκδίκησις κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως περιελάμβανεν οὐ μόνον τὸν δικα-

στήν ἀλλὰ καὶ τὸν ἀντίζηλον, διότι ὁ Ἐρεχθεὺς ἦτο θετὸς ἀμφοτέρων.

— Ναί, περὶ τοῦ Ἐρεχθέως ἤθελον νὰ εἰπῶ, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Ποσειδῶν. Ἠξεύρεις τί ἔπραξεν; Ὁ αὐθάδης αὐτὸς ἐπολέμει τοὺς γείτονάς του Ἐλευσινίους· καὶ ἐπειδὴ ὁ υἱὸς μου Εὐμολπος ἦλθεν ἐκ Θράκης εἰς βοήθειάν των, ἐτόλμησε καὶ μοὶ τὸν ἐφόνευσεν! Ἀκούεις, πάτερ ἀνδρῶν τε θεῶν τε; Τὸν υἱόν μου! Ὁ Ἐρεχθεὺς μοὶ ἐφόνευσε τὸν υἱόν μου!

— Ἀτρέμας ἔχε (*), ἀγαπητέ, εἶπεν ὁ Ζεὺς μετ' ἀμμιμήτου ἡρεμίας. Δι' ἓνα τῶν θνητῶν τούτων σκολήκων ὀργίζεσαι; Νὰ κινήσω μόνον τὸν βραχίονά μου καταστρέφω ὅλας τὰς γενεὰς αὐτῶν.

— Κίνησον λοιπὸν, εἶπεν ὁ φιλέκδικος Ποσειδῶν.

— Οὐ φροντίς, Ἐνοσίχθων, ἀπεκρίθη ὁ Ζεὺς· καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ὀπλοθήκης τῆς Αἴτνης ἓνα του κεραυνὸν καὶ χαζμῶμενος τὸν ἀφῆκε νὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐρεχθέως.

— Ἴδού, φίλτατε, τῷ εἶπεν. Ὑπαγε ν' ἀναπαυθῆς. Ἄν ὁ ζέφυρος σ' ἔστρωσε μαλακὴν τὴν κοίτην σου, ἄπλωσον τὸν ἓνα βραχίονα εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὴν Εἰρηναίαν (**), καὶ βέγγε τὸν ῥόχθον τοῦ Ὠκεανοῦ.

Ὁ Ἐρεχθεὺς λοιπὸν ἔπεσεν ἐμβρόντητος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐνεταφίασαν ἐντὸς τοῦ περιδόλου τῆς οἰκίας του.

Ἄλλ' ἐκεῖ ἐξ ἄλλης γωνίας τοῦ Ὀλύμπου ἠκούσθη-

(*) Ἡσύχασε!

(**) Ὁ Ἀτλαντικὸς καὶ ὁ Εἰρηνικὸς Ὠκεανός.

σαν μεγάλοι φωναί, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ εἰσώρμησεν ἐρωτῶσα τίς ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τῆς.

— Εὐφύμει, παρθένε, ἠθέλησε νὰ εἰπῇ ὁ Ζεὺς. Ἀλλὰ ἐκείνη εἰς ἀστεῖσμούς δὲν ἦτο ποσῶς διατεθειμένη, καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνουσ τῆς ἔνευε φοβερός, ἐνῶ ἀφ' ἐτέρου ὁ Ποσειδῶν ἠγριοῦτο. Δοιδορῖαι ἤρχισαν ἐκατέρωθεν νὰ διαφεύγωσι τὰ θεῖα στόματα, καὶ ἡ Ἔρις ἤρχιζε νὰ ἐπικροτῇ τρίζουσα τοὺς ὀδόντας, ὅτι ὁ θρίαμβος ἤθελεν ἀνανεωθῆ ἐνώπιον τοῦ Διὸς.

Τοῦτον αὐτὸς τὸν κίνδυνον αἰσθανόμενος,

— Ὅ τι ἔγινεν ἔγινεν, εἶπε. Τώρα εἰρήνην, παρακαλῶ. Ὁ ἀγαπητὸς σου Ἐρεχθεὺς ἀπέθανε, φίλη Τριτογένεια· ἄς τιμᾶται ὡς ἥρωσ καὶ ἄς μείνῃ ὁ οἶκός του ἕσαει σεβόμενος ὡς ἐδικός σου ναός, ὅπου καὶ μετὰ σοῦ νὰ λατρεύηται καὶ ἡ πιστὴ σου Πάνδροσος, ἢ ἠξεύρουσα νὰ μὴ πολυπραγμονῇ εἰς τὰ σκάνδαλα. Καὶ σὺ προσέτι, ἀδελφέ,— προσέθηκεν ἔπειτα βλέπων τοῦ Ποσειδῶνος τὴν ὀργὴν ἐτοιμὴν νὰ ἐκραγῇ — ἔχε καὶ σὺ τὸ μέρος σου εἰς τὸν οἶκον τοῦτον. Ὅπου σᾶς διήρесе θεῖα ἀντιζηλία, ἄς σᾶς ἐνώσῃ ἀνθρωπίνῃ λατρεία. Ἄς θύωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βωμοῦ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν Ἐρεχθέα ἀναίμακτα θύματα, διότι ἱκανὸν αἷμα μεταξὺ σας ἐχῦθη.

Μετὰ τὴν ἐτυμηγορίαν λοιπὸν ταύτην, ἥτις, ὡς πᾶσαι τῶν ὑπερτάτων ἀρχόντων αἱ ἐτυμηγορίαι, ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν ἀυλικῶν τοῦ Ὀλύμπου, ὡς δεῖγμα ὑπερτάτης δικαστικῆς ἀγχινοίας, καὶ ἐπανέφερον εἰς τὴν πόλιν τὴν ἁρμονίαν, οἱ Ἀθηναῖοι καθιέρωσαν τὸν οἶκον τοῦ Ἐρεχθέως ἢ τὸ Ἐρέχθειον, εἰς ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς καὶ διασκευάσαντες αὐτὸν ἀναλόγως ἐτέλουν ἐν αὐτῷ τῆς θεᾶς τὴν λατρείαν.

Ε'.

Μετά τινας δὲ ἑκατονταετηρίδας ἐπελθὼν ὁ Πέρσης κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀσεβῶς συλήσας τοὺς ναοὺς αὐτῆς ἐπυρπόλησε καὶ τὸ Ἐρέχθειον μετ' αὐτῆς τῆς ἐλαίας πρὸς μεγίστην θλίψιν τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἢ χαρὰ αὐτῶν καὶ ὅποια ἢ ἐκπληξίς, ὅταν μετὰ μίαν ἡμέραν ἀνελθόντες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ διαταγὴν τοῦ τυράννου ὅπως θύσωσιν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ εὖρον εἰς τὴν ἱερὰν ἐλαίαν ποδιαῖον θαλλὸν βλαστήσαντα ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐπὶ τοῦ κεκαυμένου στελέχους!

Μετὰ βαθείας εὐλαθείας ἐδέχθησαν ὅλοι τὸ θαῦμα καὶ διὰ τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδραγαθημάτων ἔσωσαν τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλευθερίαν, ἐμνήσθησαν τῆς προστάτιδος αὐτῶν θεᾶς καὶ οὐ μόνον τῇ ἀνήγειραν τὸν μεγαλοπρεπῆ Παρθενῶνα, ἀλλ' ἀνωκοδόμησαν ἐν Ὀλυμπιάδι 92α καὶ 93η τὸ Ἐρέχθειον μετὰ λαμπρότητος καὶ εὐπρεπέας ἀπεριγράπτου, τὸν πολυτελεῆ εἰς αὐτὸν ἐφαρμόσαντες Ἴώνιον ρυθμὸν, περιστήσαντες τρεῖς στοάς, ὧν τὴν μίαν ἀντὶ κίωνων στηρίζουσι παρθένοι γλυπταί, τὰ γλαφυρὰ κιονόκρανα εἰς ἐπιχάλκους ἔλικας κάμψαντες, τὰς βάσεις διὰ κομφῶν πλοκάμων περικοσμήσαντες, τὸν λίθον εἰς ὁμοιότητα λεπτῶν ποικίλαντες ἀνθεμίων καὶ πᾶν τὸ οἰκοδόμημα διὰ γραφῆς καὶ γλυφῆς πλουσίως καθωραΐσαντες. Διήρσαν δὲ τὸν ὄλον ναὸν δίχα, τὸ μὲν αὐτοῦ, τὸν τάφον περιέχον τοῦ Ἐρέχθῆος, τῇ Παλλάδι καθιερώσαντες καὶ τὸ φρέαρ καὶ τὸν τοῦ Κέκροπος τάφον καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἀθηναῖς ξόανον εἰς τὴν Πάνδροσον ἀναθέντες. Ἀρχιτέκτονες δὲ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου ἀριστουργήματος ἦσαν ὁ Ἀρχίλοχος καὶ ὁ Φιλοκλής.

Μόλις δ' εἶχε περατωθῆ ὁ ναός, καὶ μετὰ ἓν ἔτος (ἐν Ὀλυμπ. 93η) ἐξερράγη πυρκαϊὰ ἐν αὐτῷ· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὀλίγον τὸν ἔβλαψε, πιθανῶς μόνον τῆς στέγης τὴν ξυλικήν.

Αἰῶνες παρήλθον ἔκτοτε, ἐφ' ὧν ὁ ναὸς οὗτος ἦν τῶν Ἀθηναίων τὸ ἐγκαύχημα καὶ ἡ ἐγγύησις τῆς προστασίας τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος· ἀλλ' ἦλθον καὶ αἰῶνες καθ' οὓς ἀπέθανον ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. Τότε αἱ Ἀθηναῖοι μετασχηματίσασαι ἀφιέρωσαν τὸν κομψὸν ναὸν εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν τῶν χριστιανῶν. Ὅταν ὅμως ἐπέστη χρόνος καθ' ὃν καὶ αἱ Ἀθηναῖοι ἀπέθανον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τότε τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς οἰκοδομῆς, τὸ περιλαβὸν καὶ στεγάσαν δύο ἄλληλοδιαδόχους θρησκείας, κατερρύη (*) καὶ αὐτὸ λίθος πρὸς λίθον, καὶ τέλος ἡ μὲν πρόστασις τῶν σεμνῶν Καρυατίδων ἐβεβηλώθη εἰς κατοίκημα τοῦ Ὀθωμανοῦ φρουράρχου, ὁ δὲ σιγκὸς τοῦ ναοῦ ἐγένετο ἀποθήκη πυρίτιδος, ἣτις ἀναφθεῖσά ποτε, κατασυνέτριψε τὰς θαυμασίας γλυφὰς εἰς κόνιν, καὶ τὴν οἰκοδομήν πᾶσαν κατέρριψεν εἰς ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων.

Γ'.

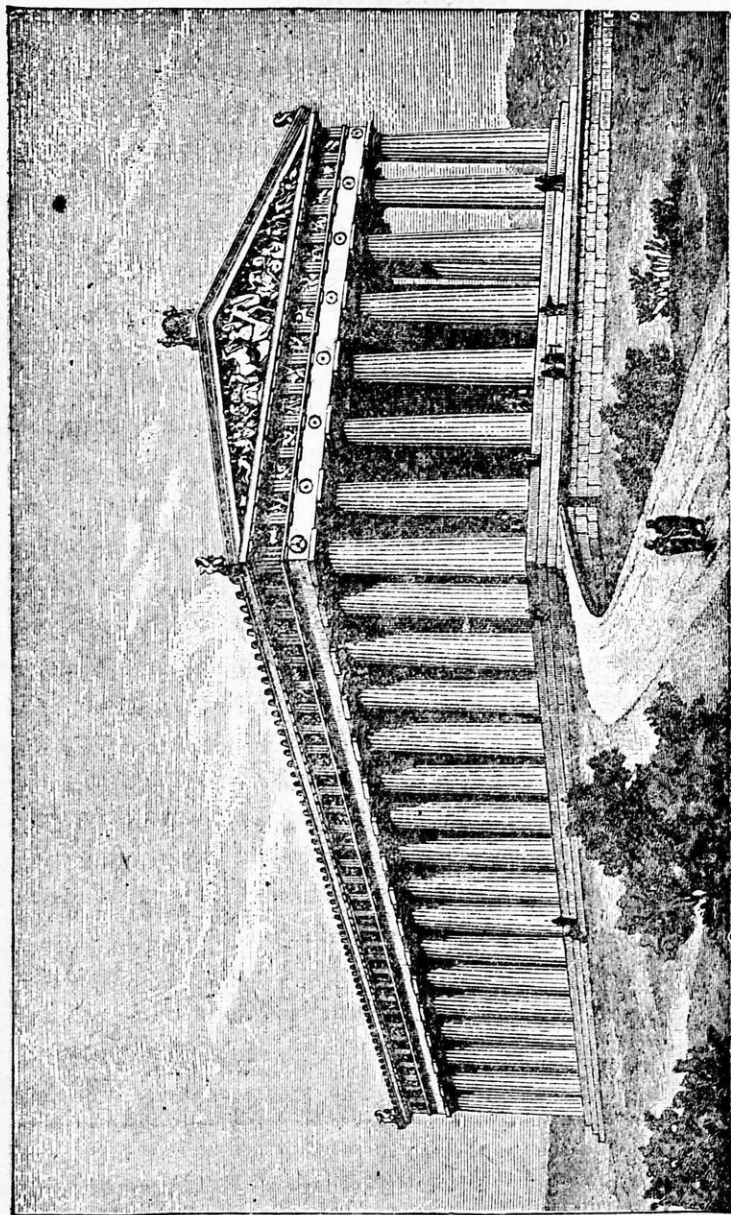
Ἄλλ' οὐχὶ πᾶσαν ἡ πρόστασις τοῦ μεγάλου πυλῶνος διατηρήθη ἀκεραία, ὡς ἂν ἔμενον ἐπίτηδες, ὅπως συνδέσῃ τὸ τέλος μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ ναοῦ τούτου, ὅπως παιᾶνες ἐλευθερίας καὶ θριάμβων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγιασῶσι τοῦ τελευταίου λίθου τὴν πτώσιν, ὡς θριάμβων καὶ ἐλευθερίας παιᾶνες ἐδόξασαν τὴν θέσιν τῶν θεμελίων αὐτοῦ.

Ἡ νύξ ἦτο, ὡς πᾶσαι σχεδὸν αἱ νύκτες τῶν Ἀθηναίων,

(*) Κατέρρευσε.

εὔδιος καὶ διάστερος. Ὁ ἀτρόμητος Γούρας, φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀποσεισάσῃς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἐκάθητο σύννους εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ Παρθενῶνος· ἀλλ' ἀντὶ νὰ προσέχη εἰς τὸν σιδηροῦν κύκλον τῶν ἐχθρικῶν ὄπλων, ἅτινα ἐζώννυσον τὸν ἱερὸν λόφον, ἢ εἰς τὸν ἀνδρείον καὶ καρτερικὸν λόχον τῶν προμάχων αὐτοῦ, προσήλου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναποσπάστως εἰς τὴν μόνην ἐναπολειπομένην στοᾶν τοῦ λαμπροῦ ἐρείπιου. Ἀνελογίζετο ἄρα τὰς διαφορὰς τύχας τοῦ σεβασμίου οἰκοδομήματος τούτου καὶ προσανέβαινε διὰ τῆς μνήμης του τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ βαρβαρότης τὸν ἐξωλόθρευσε μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς οἱ θεοὶ τὸν καθίδρυσον, ἢ ἐν τῇ μέσῃ τῆς ταραχῆς τῶν ὄπλων καὶ τῶν κινδύνων προσέφερον εἰς τοῦ ἐρείπιου τὴν μελαγχολικὴν καλλονὴν τὸν αὐτόματον φόρον τοῦ θαυμασμοῦ του ;

Οὐχί. Ὁ δρεσίτροφος πολεμιστῆς μικρὸν ἐγνώριζεν, οὐδὲ πολὺ ἐμερίμνα περὶ τῶν συμβάντων τοῦ ἀρχαίου μνημείου, οὐδ' ἐμέθυεν εἰς ἐκστάσεις καλλιτεχνικάς. Ἀλλ' ἡ καρδιά του ἐπέτα πρὸς τὸ μονῆρες ἐρείπιον, διότι εἰς αὐτὸ εἶχεν ἐναποθέσει τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, ὅ τι μετὰ τὴν πατρίδα του εἶχεν ἀγαπητὸν ἐπὶ τῆς γῆς· ἐφέρετο δὲ διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὰς μελλούσας ἡμέρας, καθ' ἃς διὰ τῆς σπάθης τῶν στρατιωτῶν του ἀπαλλαγείσα ἔμελλεν ἡ Ἑλλὰς ν' ἀναθάλλῃ εἰς τὴν αὔραν τῆς ἐλευθερίας, καθ' ἃς ἡ γυνή του ἔμελλε νὰ στηρίζηται, σύζυγος ὑπερήφανος ἀνδρὸς ἐλευθέρου, μήτηρ ἐλευθέρων υἱῶν, ἐπὶ τοῦ τροπαιοῦχου βραχίονός του, καθ' ἃς τὰ τέκνα του, μὴ αἰσχυρόμενα διὰ τὸ ἔθνος των καὶ διὰ τὴν καταγωγὴν των, ἔμελλον νὰ ἀμιλλῶνται ὅπως ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα των ἐπίσης ἐντίμως, ὡς ὑπηρετήσεν αὐτὴν ὁ πατήρ των.

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ (ΩΣ ΕΙΧΕ ΤΟ ΠΑΛΑΙ)

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐπαγωγῶν τούτων ὀνείρων τοῦ μέλλοντος περιέφερον ἐνίοτε ἀδιάφορον βλέμμα εἰς τὸν ὑπὸ πυρίνων μετεώρων κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν διασχιζόμενον οὐρανὸν καὶ παρηκολούθει προκλητικῶς μειδιῶν τὴν φλογερὰν παραβολὴν ἣν διέγραφε διὰ τῶν ἀέρων ἢ βόμβα κατερχομένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν στοάν· διότι ἐν αὐτῇ ἐστέγαζον τὰς φίλας κεφαλὰς αἱ κολοσσιαῖαι μαρμάριναι δοκοί, αἱ ἀψηφήσασαι τὸ δρέπανον τῶν αἰώνων, καὶ διότι ἐπὶ τῶν ἀκαταστρόφων τούτων δοκῶν ἢ πρόνοια τοῦ πατρὸς καὶ ἀρχηγοῦ εἶχε χύσει χῶμα βαθύ, ὅπως προφυλάξῃ ἔτι μᾶλλον αὐτὰς ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας τῶν βομβῶν ἐπαφῆς.

Ἄλλὰ τοῦ ἀνθρώπου ἡ πρόνοια! Τὸν μὲν στρατηγόν, ταῦτα ἀναλογιζόμενον, προσέβαλεν αἴφνης σφαῖρα θανατηφόρος καὶ τὸν ἔρριψε νεκρὸν ἐπὶ τῶν ἔρειπίων, ὧν ἡρωικῶς προηγωνίζετο. Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον, εἰς νύκτα, ὡς ταύτην εὐδίαν, βόμβα συρίζουσα ὡς τεράστιος ὄφις ἐνέσκηψε μετὰ πατάγου εἰς τὴν μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας ἐξασφαλισθεῖσαν στοάν, ἐδυθίσθη εἰς τὸ χῶμα ὡς λίθος εἰς ὕδωρ καὶ ἀνεπήδησε βραγεῖσα μετὰ φοβερᾶς βροντῆς εἰς μυρία συντρίμματα. Ἄλλὰ συγχρόνως, εἰς τὸν κλονισμὸν τῆς ἐκρήξεως, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιβαρύνοντος χῶματος, ἐρράγησαν αἱ δοκοὶ καὶ κατεκρημνίσθησαν βαρεῖαι συμπαρασύρουσαι καὶ μέρος τοῦ οἰκοδομήματος.

Τότε ἐν τῇ μέσῳ τοῦ φοβεροῦ δούπου ἠγγέρθη ὀξεῖα κραυγὴ, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ πάντα ἐκάλυψε σιγὴ τοῦ θανάτου. Ἦν δὲ αὕτη ἡ κραυγὴ τῶν νέων θυμάτων τῆς ἐλευθερίας, ἐκπεμπομένη ἐκ τῶν καταρρεόντων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄλεξανδρος Ρ. Ραγκαβῆς

Τ Ο Ε Ω Θ Ι Ν Ο Ν

Ξυπνάτε μὲ τὴν σάλπιγα, ξυπνάτε μὲ τὰηδόνι,
 Κι ὀρθοί, λεβέντες! τὸ σπαθί,
 Τὴν μπαγιονέττα σας κι ὀρθοί.
 Ξυπνάτε! ξημερώνει.

Γιὰ ἰδέτε πῶς γι' ἀγάπη σας στὲς ἑρματιὲς χαράζει!
 Χρυσὸς λοχίας στὰ βουνὰ
 Γιὰ σᾶς ὁ ἥλιος ξεκινᾷ
 Καὶ σι' ἄρματα φωνάζει.
 Ξυπνάτε, ξυπνάτε! ἡ σάλπιξ ἤχεϊ,
 Ἐμπρὸς ἡ σημαία καὶ βῆμα ταχύ!

Ἄδελφωμένοι στὸ σπαθί καὶ σύντροφοι στὸ βόλι,
 Μαζὶ ξυπνᾶνε, καὶ μαζὶ
 Ἴππεῖς, ζευγίται καὶ πεζοὶ
 Στὰ ὄπλα τρέχουν ὅλοι.

Αὐτὸς ποῦ βλέπεις ἔκαμε διαμάντι τὸ σπαθί του,
 Τὸ βλέπει πῶς λαμποκοπεῖ
 Καὶ τὸ κρεμᾷ σὰν ἀστραπή
 Στὴ μέση τῆ χυτῆ του.
 Ξυπνάτε, ξυπνάτε! ἡ σάλπιξ ἤχεϊ,
 Στὴ μέση τὸ ξίφος καὶ βῆμα ταχύ!

Τὸ ἄλογό του παρεκεῖ ἕνας ἱππεὺς χτενίζει,
 Κι αὐτό, σὰν κάτι νὰ ζητῇ,
 Τὴ χαίτη τῆ μεταξωτῆ
 Κινάει καὶ χρεμετίζει.

Ἐκεῖνος, μόλις στὸ πλευρὸ τοῦ κανονιοῦ ξαμώνει,
 Κι ὁ διευθέτης ὁ βαρὺς
 Σὰν φύλλο τρέμει, ποῦ θαρρεῖς
 Πῶς θὰ τὸν κάμη σκόνῃ.
 Ξυπᾶτε, ξυπᾶτε ! ἡ σάλπιγξ ἤχεϊ,
 Ἐμπρὸς τὸ κανόνι καὶ βῆμα ταχύ !

—Θέλεις νὰ ζήσης ; Ἔ ! δειλέ, κάμε φτερὰ καὶ πέτα.
 Δὲν σοῦ βαστᾷ ;—Μεταβολή !
 Ἐδῶ τὸ βόλι ἀντιλαεῖ
 Κι ἀστράφει μαγιονέττα.

Τιμὴ καὶ νιάτα νὰ χαρῇ ὁ στρατιώτης ξέρει,
 Τὴν καρραμπίνα στὰ βουνά,
 Στὲς χώρες μάτια γαλανὰ
 Καὶ δάφνες στὸ λημέρι.
 Ξυπᾶτε, ξυπᾶτε ! ἡ σάλπιγξ ἤχεϊ,
 Τὴ δάφνη στὸ στήθος καὶ βῆμα ταχύ !

—Ἐγώ, σὰν Τούρκους ἔβλεπα πῶς κνηγῶ στὰ δάση·
 Ἦτο μελίσι ! Σατανᾶ,
 Χτυπῶ, τσακίζουν—μ' ἔξυπᾷ
 Ἡ σάλπιγξ ποῦ νὰ σκάσῃ.

Αἱ ! πότε νὰ ξυπνήσουμε κ' ἐμεῖς, παιδιὰ καϊμένα,
 Στοῦ Ρήγα πάλι τὸ χορὸ
 Καὶ ν' ἀσπασθοῦμε τὸ Σταυρὸ
 Μ' ἀδέλφια πονεμένα !
 Ξυπᾶτε, ξυπᾶτε ! ἡ σάλπιγξ ἤχεϊ,
 Τὸν σάκκο στοὺς ὤμους καὶ βῆμα ταχύ !

Ἐκεῖ, γλωμό, παράμερα σὲ λιγαριᾶς κλωνάρια
 Ἀναστενάζει ἓνα παιδί,
 Καὶ κάπου κάπου τραγουδεῖ
 « Ὡς πότε, παλληκάρια . . . »

Ξυπνάτε μὲ τὴν σάλπιγγα, ξυπνάτε μὲ τὰ ἡδῶνι,
 Κ' ἔμπρός, λεβέντες, ἐν στολῇ·
 Ῥοδίζει στὴν Ἀνατολή.
 Στὸν Πίνδο ξημερώνει.
 Στὰ ὄπλα! στὰ ὄπλα! ἡ σάλπιγξ ἤχει,
 Ἐμπρὸς ἡ σημαία καὶ βῆμα ταχύ!

Γεώργιος Παράσχος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ δυνάμενος νὰ βλάψῃ τοὺς ἐχθροὺς πολεμῶν, ἐσοφίζετο πῶς νὰ τοὺς φοβίσῃ· παρετήρησεν ὅτι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ ὑπώπτευσεν τὴν φυγὴν των· ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ τοῦ νὰ προχωρήσωσιν εἰς Τριπολιτσάν, διέσπειρε τὴν νύκτα τῆς 23 πολλοὺς στρατιώτας ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην ὁρέων καὶ τοὺς διέταξε ν' ἀνάψῃ ἕκαστος καὶ νὰ διατηρήσῃ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τρία πολυλαμπῆ πυρά. Ἐγίνε τὸ διαταχθὲν καὶ ἐπανελήφθη καὶ τὴν ἐξῆς νύκτα, ὥστε οἱ Τούρκοι ὑπέλαβον ὅτι συνέρρευσαν πρὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος πλήθῃ. Ἑλλήνων, ἐφοβήθησαν καὶ δὲν ἐξῆλθον τοῦ Ἄργους, ὡς ἐσυνήθιζαν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ἄγρυπνος πάντοτε καὶ προσεκτικός, ἐσυμπέρανεν ἐντεῦθεν ἔτι μᾶλλον ὅτι ἐμελέτων ταχέως νὰ φύγωσι, καὶ εἶπε τοῖς συναδέλφοις του ὅτι ἐθεώρει ἀναγκαῖον οἱ πολλοὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις τοῦ Κεφαλαρίου καὶ τῶν Μύλων εἰς ἐμπό-

διον τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἐδοκίμαζαν ν' ἀναβῶσιν ἐκεῖθεν εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ὅτι ὀλίγοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ κλείσωσι τὰς μεταξὺ Ἀργους καὶ Κορίνθου στενοτοπίας εἰς πρόσκομμα τῆς εἰς Κόρινθον ἐπανόδου των· ἦσαν δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὡς ὀκτακισχίλιοι ὀπλοφόροι Ἕλληνες ἐν τῇ Ἀργολίδι. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην οἱ πλείστοι ἔμειναν ὅπου ἦσαν ὑπὸ τὸν Πετρόμπεγν, τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Κρεβατᾶν ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐπανήλθε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ κατέβη εἰς Μύλους ὁ γραμματεὺς τοῦ Δράμαλη, προβάλλων τοῖς ἐκεῖ ἄφεςιν ἁμαρτιῶν, ἂν ἐπροσκύνουν. Ἀπορριφθείσης δὲ τῆς προτάσεώς του, τοῖς εἶπεν ὡς ὑπὸ ἐμπιστοσύνην καὶ ὡς Χριστιανὸς νὰ δυναμώσωσι τὰς θέσεις ἐκείνας, διότι οἱ πασᾶδες εἶχον ἀπόφασιν, ἂν ἀπερρίπτετο ἡ πρότασις των, νὰ ἐφορμήσωσι πανστρατιᾶ καὶ νὰ ἀνοίξωσι τὴν ἄγουσαν εἰς Τριπολιτσάν ὁδόν. Ἄλλ' ἡ μυστηγορία τοῦ Χριστιανοῦ γραμματέως, ὃν ἐκράτησαν οἱ Ἕλληνες ἵνα μὴ ἀνακαλύψῃ τοῖς ἐχθροῖς ὅ τι εἶδεν, ἦτο δολία ὡς ἐδείχθη μετὰ ταῦτα, σκοπὸν ἔχουσα νὰ θεωρήσωσιν ἀναγκαίαν οἱ Ἕλληνες τὴν μεταγωγὴν τῶν στρατευμάτων εἰς Μύλους ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν Κόρινθον ὁδοῦ καὶ οὕτω ν' ἀφεθῇ ἀνοικτὴ ἦν ἐσκόπευαν οἱ ἐχθροὶ νὰ δευέσωσι.

Τῷ ὄντι τῇ 20 Ἰουλίου ἐκινήθη ἔλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον πρὸς τὴν ὁδὸν Δερβενακίων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔχει δύο μονοπάτια, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ αὐλῶνος παρὰ τὴν κοίτην χειμάρρου, τὸ δὲ ἔρπον πρὸς τὴν δεξιόθεν ὄφρυν τοῦ ὄρους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀϊσώστη, διὰ τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Σώζοντος ἐκεῖ ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες κατεῖχαν τὴν ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ αὐλῶνος θέσιν καὶ ἦσαν καλῶς ὠχυρωμένοι, ἐστράφησαν οἱ Τούρκοι πρὸς

τὰ δεξιὰ θέλοντες νὰ καταλάβωσι τινὰ λόφον πρὸς τὸ ἄλλο μονοπάτιον καὶ νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ Ἀϊσώστη· ἀλλ' ὁ Ἀντώνιος Κολοκοτρώνης προκατέλαβε τὸν λόφον. Ἐκεῖ ἤρχισεν ἡ μάχη. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφύλαττε τότε τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν Δερβενακίων καὶ τέταρτον ὥρας αὐτῶν ἀπέχουσαν θέσιν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὑποπτεύων μὴ διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι δι' ἐκείνου τοῦ μέρους ὡς ὀμαλωτέρου. Ἰδὼν δὲ τὴν πορείαν αὐτῶν ἔστειλεν ἐπιβοήθειαν ὀκτακοσίους στρατιώτας· ἐπειδὴ δὲ κατέστη ἀδύνατος ἡ θέσις ἣν κατεῖχεν, ἀφοῦ ὀκτακόσιοι ἀπεμακρύνθησαν, ἔστησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ πολλὰς σημαίας φαινομένας μακρόθεν καὶ ἔθεσεν ἐπὶ καταφανοῦς μέρους ὅσα ζῦα καὶ ὄσους ἐπενδύτας εἶχαν οἱ^α στρατιῶταί του, ἵνα ὑπολάβωσιν οἱ κάτωθεν ἐχθροὶ ὅτι κατεῖχαν τὴν ἀδύνατον ἐκείνην θέσιν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ μὴ δοκιμάσωσι νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τοσοῦτῳ πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι ὄπισθεν καὶ ἐκ τῶν πλαγίων, καὶ φονευόμενοι, ἐπροχώρουν πρὸς τὸν Ἀϊσώστην, ὅπου δὲν ἦτο ἐλληνικὴ φυλακὴ.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔτυχον ὀδεύοντες πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ Ἀϊνορίου δύο ὥρας ἀπέχοντος τῶν Δερβενακίων πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Δικαῖος μετὰ πεντακοσίων στρατιωτῶν, ἵνα τοποθετηθῶσιν ἐπὶ τῶν μεγάλων Δερβενίων εἰς ἀντίκρουσιν ἐπαπειλουμένης νέας εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν. Οὗτοι, ἀκούσαντες πολὺν τουφεκισμὸν ἄνωθεν τῆς θέσεως ὅπου ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὑποπτεύοντες συμπλοκὴν· ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησαν, διότι ἀπαντήσαντες βροχὸν ἔμαθον ὅτι ὀλίγοι Τοῦρκοι ἦλθον πρὸς τὰ Δερβενάκια καὶ ὅτι ἀκροβολισθέντες μετὰ τῶν φυλακτόντων τὴν θέσιν ἐκείνην Ἕλλήνων ἐπανῆλθον εἰς Ἄργος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ βοή τοῦ τουφεκισμοῦ δὲν ἔπαυεν

ἔστράφησαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ κατέλαβον τὸ ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξακισχίλιοι Τούρκοι εἶχαν ἤδη διαβῆ καὶ πέσει εἰς Κουρτέσαν κικῶς ἔχοντες· ἀλλ' οἱ κατοπιν αὐτῶν ἐρχόμενοι γῆραν τὴν ἔξοδον προκατειλημμένην ὑπὸ τῶν ῥηθέντων τριῶν γενναίων ἀρχηγῶν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τούρκοι πολεμούμενοι ἔμπροσθεν, ὀπισθεν, δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ, συνωθούμενοι καὶ συναγωνιζόμενοι νὰ περάσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς Κουρτέσαν, συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τι βράθρον ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀἰσώστη καὶ ἐκεῖ ἠφανίσθησαν· σωρηδὸν ἔπιπταν ἐντὸς τοῦ βράθρου, πολλοὶ ὑπεκφεύγοντες τὸν κίνδυνον ἐδοκίμαζαν νὰ ἀναβῶσιν ἔφιπποι τὰ ὄρη· ἄλλοι ᾠδήγουν δι' ἐκείνου τοῦ μέρους φορτωμένους ἵππους καὶ καμήλους· ἀλλ' οἱ ἵπποι καὶ αἱ κάμηλοι ὀλισθαίνοντες ἐκρημνίζοντο· ὥστε ζῶα, ἄνθρωποι, φορτία καὶ λίθοι ἔπιπταν ἐπὶ ζῶων, ἀνθρώπων, φορτίων καὶ λίθων. Ὁ ὀλίγος ὅμως ἀριθμὸς τῶν ἔμπροσθεν Ἑλλήνων δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ὀλοτελῶς τὴν διάβασιν τῶσων ἐχθρῶν, διὰ τοῦτο πολλοὶ αὐτῶν διεσώθησαν ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν εἰς Κουρτέσαν. Ὑπερτρισχίλιοι ἐλογίσθησαν οἱ ἀπολεσθέντες ἐχθροί· ἔπεσαν δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων μέγας ἀριθμὸς ζῶων καὶ ἄπειρα καὶ πολύτιμα ἄλλα λάφυρα. Οἱ δὲ διασωθέντες εἰς Κουρτέσαν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας διαβάσεως ἐπανῆλθον τὴν ἐπαύριον πρὸς τὸ στόμιον τῆς ἐξόδου εἰς βοήθειαν τῶν ὀπισθεν ἀπομεινάντων συναδέλφων των· ἀλλ' ἰδόντες τοὺς Ἑλληνας ἐτοίμους νὰ τοὺς ἀποκρούσωσι δὲν ἐπροχώρησαν. Ἔστειλε συγχρόνως καὶ ὁ φρούραρχος Κορίνθου τρία ἑλαφρὰ κανόνια πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν. Οἱ δ' ὀπισθεν ἐρχόμενοι Τούρκοι, ἐν οἷς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πασάδων καὶ αὐτὸς ὁ Δράμαλης ἰδόντες ὅσα ἔπαθον οἱ προπορευθέν-

τες, δὲν εἰσῆλθον τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν τῶν Δερβενακίων, ἀλλ' ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι πεδιάδος καὶ ἔστειλάν τινας πρὸς τοὺς πλησιεστέρους Ἑλληνας ἵνα μάθωσι τίς ὁ ἀρχηγός των. Μαθόντες δὲ παρὰ τοῦ ἐκεῖ φυλάττοντος παπᾶ Δημήτρη Χρυσοβιτσιώτου ὅτι ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης τῷ ἐπρότειναν νὰ ἐξαγοράσωσιν ἐλευθέραν τὴν δίοδον· ἀλλ' ἰδόντες ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἵππεις τινας Ἑλληνας καὶ τοὺς ὑπασπιστὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, Σηλιωτόπουλον καὶ Φωτάκον, ἐρχομένους πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἐρχομένους εἰς κατασκοπὴν, μὴ θέλοντες δὲ καὶ νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἐπανῆλθον εἰς Γλυκιὰν πλησίον τοῦ Ναυπλίου· ὥστε οἱ ἐχθροί, ἔχοντες μεσότοιχον τὰ φονικά Δερβενάκια, διηρέθησαν ἀκουσίως οἱ μὲν κατὰ τὴν Κουρτέσαν, οἱ δὲ κατὰ τὴν Γλυκιάν, ὅπου τοῖς συνέβη τὴν αὐτὴν νύκτα ἄλλο δυστύχημα ἐκλήφθην ὡς κάκιστος οἰωνός· ἤναψεν αἴφνης καὶ ἐκάη ἡ πυρῖτις.

Ἐπειδὴ δὲν ἔμεινε πλέον ἀμφιβολία ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπεχειρίζαν νὰ διαδῶσιν εἰς Κόρινθον θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀνάγκη ἦτο νὰ προκαταλάβωσιν οἱ Ἑλληνες τὰς διόδους.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς μάχης, ἦτοι τὴν 27, ἦλθον εἰς τὸν τόπον τῆς καταστροφῆς ὁ Πλαπούτας, ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης, ὁ Γιατράκος, ὁ Τσόκρης καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἐπὶ τῆς προτεραίας. Συσκέψεως δὲ γενομένης περὶ τοῦ πρακτέου ἀπεφασίσθη, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ποῖαν τῶν ἀγούσων εἰς Κόρινθον ὁδὸν ἐσκόπευαν οἱ ἐχθροὶ νὰ διέλθωσιν, ὁ μὲν Γιατράκος καὶ ὁ Τσόκρης νὰ παραλάβωσιν ἀμέσως τὰ ἐν Ἀργεὶ στρατεύματά των καὶ νὰ καταλάβωσι τὰς Μυκίνας, ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ὁ Δικαῖος καὶ ὁ Νικήτας, ὁ διὰ τὰς

κατὰ τὴν 26 ἀνδραγαθίας του ἐπονομασθεὶς Τουρκοφάγος, νὰ μείνωσι κατὰ τὸ Μπερπάτι καὶ Ἀϊνόρι, ὅπου μετέβησαν μετὰ τὴν μάχην, ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Ἀντώνιος Κολοκοτρώνης νὰ διαφυλάξωσι τὰ Δερβενάκια· ὅλοι δὲ νὰ τρέξωσιν ὅπου φανῆ ὁ ἐχθρὸς. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξεστράτευσε πρὸς τὴν ἑδρὴν Ἀϊνορίου ὄλος. Φθάσας δὲ εἰς Μπερπάτι ἐκτυπήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης νομίζων ὅτι οἱ περὶ τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Τσόκρην κατέλαβον τὰς Μυκήνας καὶ θὰ ἐπιπταν ὀπισθεν τοῦ ἐχθροῦ, ὡς προεσχεδιάσθη, διέταξεν ἀμέσως τοὺς περὶ τὸν Πλαπούταν ν' ἀφήσωσι τὴν θέσιν τῶν Δερβενακίων καὶ νὰ τρέξωσιν ἀπέμπροσθὲν του πρὸς τὴν Κλένιαν, κώμην τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου. Ἀλλ' οὔτε οἱ περὶ τὸν Πλαπούταν ἔφθασαν ἐν καιρῷ ὅπου διετάχθησαν, οὔτε ὁ Γιατράκος καὶ ὁ Τσόκρης κατέλαβον τὴν θέσιν τῶν Μυκηνῶν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἠπειθήσαν οἱ στρατιῶταί των· τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχε τὸ σχέδιον, καὶ οἱ ἐχθροὶ παθόντες παλλὰ, ἀλλ' ὀλίγα ὡς πρὸς ὅσα ἔπαθαν οἱ συνάδελφοὶ των τὴν 26, διέβησαν τὰ στενὰ καὶ διεσώθησαν εἰς Κόρινθον, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐστάλησαν ἐκ Πατρῶν πέντε πλοῖα φέροντα τροφὰς εἰς χρῆσιν αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀκροκορίνθῳ, ὧν ὑπὸ τὰς ὄψεις ὁ Μ. Τομπάζης, εἰσπλεύσας τὸν Σαρωνικὸν κόλπον πρὸ τινων ἡμερῶν καὶ ἀποβιβάσας εἰς Κεγχρεὰς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων του ἤρπασεν ὄλας τὰς ἐναποτεθειμένας τροφὰς καὶ ἄφησε τὴν ἀπρονόητον ἐκείνην φρουρὰν πεινῶσαν.

Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τῆς εἰς Ἀργολίδα ἐκστρατείας τοῦ πολυπληθοῦς τούτου ἐχθρικοῦ στρατοῦπαθόντος τὰ πάνδεια ἐπὶ τῆς εἰς Κόρινθον ἐπιστροφῆς, διότι ὁ ἀρχηγὸς του, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ δυνάμει του, δὲν ἐφρόντισεν ἐπὶ τῆς

ἐκείθεν εἰς Ἄργος ἀναβάσεως νὰ διατηρήσῃ τὰ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων στενά. Τόσος δὲ τρόμος κατέλαβε τὸν Δράμαλιν, ὥστε ἐγκατέλειπεν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς εἰς τὴν Γλυκιᾶν ὑποχωρήσεώς του καὶ τὸ μόνον παρ' αὐτῶ ἐπὶ τῆς εἰς Ἄργολίδα εἰσβολῆς του κανόνι.

Σπ. Τρικούπης

Τ Ω | Μ Ι Α Ο Υ Λ Η Ι

Δὲν ἀπέθανεν ὁπότεν ἔκαιεν εἰς τὴν Μεθώνην

Ἐνα στόλον μετὰ κρότου,

Καὶ δὲν ἔλαβε τὴν τέφραν τῆς πυρᾶς λευκὴν σινδόνην,

Οὐδ' ὡς ξυλοκράβατόν του στέλεχος ἑνὸς δικρότου.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἔσχατὴν ὥραν πόσιν ἔδειξεν ἀνδρείαν!

Πρὸς τὸν θάνατον ἔστράφη,

Καὶ τοῦ Χάρωνος τὸ πλοῖον εἶδε μ' ὄσσην ἀφοβίαν

Ἐβλεπεν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν τὰ πυκνὰ σκάφη.

Τὸν ἀγαπητὸν Μονάρχην εἰς τὰ ἔσχατά του πλέον

Μὲ καρδίας εἶδε πόνον,

Τοὺς υἱούς του καὶ τὸ ἔθνος τοῦ ἐσύστησεν ἐκπνέων,

Καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν χεῖρα, ἥτις ἐπλασε τὸν θρόνον.

Εἰς τὰς Πάτρας, ὅταν πρώτην ναυμαχίαν ἐπεχείρει,

Φοβερὰν κατὰ συστάδην,

Καὶ μετέβαλλον αἱ βόμβαι τοῦ πολεμικοῦ Ταχίρη

Τὴν αὐγὴν εἰς νύκτα μαύρην καὶ τὸν οὐρανὸν εἰς ἄδην,

Ἄντεστάθη αὐτὸς μόνος καὶ μ' ἓν σκάφος εἰς τρεῖς στόλους

Κ' εἰς δειλὰς φωνὰς μὴ κλίνων,

Καὶ μὲ χάλκινον τρομβόνι ἀπειλῶν τοὺς φίλους ὄλους,

Καὶ μὲ χεῖρα ῥωμαλέαν τὸ πηδάλιον εὐθύνων.

Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Τάξις Α'.

7

Τώρα κείται . . . γεγραμμένοι πόσαι ἡμιθέου πράξεις
Εἰς τὸ μέγα μέτωπόν του !

ᾠ ἐχθρῆ ! χωρὶς νὰ τρέμης, τώρα μόνον νὰ κυττάξης,
Τώρα μόνον κατὰ πρῶτον, δύνασαι τὸ πρόσωπόν του.

Ἔπεσες, ὦ πρῶτε στυλε τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος,
Καὶ ὁ θάνατος ἀρπάζει

Ἐνα ἕνα τοὺς προμάχους τῆς πατρίδος μας ἀπόνως,
Καὶ ἡ δόξα μένει χήρα, καὶ ὁ ξένος τὸ καγγάζει.

Μὴ γελᾷς, ὦ φυλὴ νέα καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα ξένη.

Τοῦ ἀγῶνός μας μνημεῖον

Μὲ τὸ ξίφος τοῦ θανάτου καὶ κανὲν ἄν δὲν μᾶς μένη,
Θάπτεται τῆς ἱστορίας τὸ αἰώνιον βιβλίον ;

Ἐξαλείφονται τὰ ὄρη καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βράχων

Καὶ τὰ τόσα μας πεδιά,

Ὅπου βλάστησαν αἱ δάφναι τόσων μας λαμπρῶν προμάχων ;
Αὐτὰ εἶναι τῶν Ἑλλήνων τὰ αἰώνια μνημεῖα.

Ἡ λαμπὰς ἐνόσφ φέγγει τοῦ ἡλίου στοὺς αἰθέρας,

Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος

Θὰ φωτίζη ἀθανάτους καὶ μεγάλας τὰς ἡμέρας,
Καὶ εἰς σέ, Μιαούλη, δόξης θὰ ὑψοῦται μέγας θρόνος.

Θάπτεσαι εἰς τὴν ἀκτὴν μας, στὸ τεθρολημένον μνημα

Τοῦ λαμπροῦ Θεμιστοκλέους,

Κ' ἡ σκιά σου θέλει βλέπει μὲ χαρὰν τὸ λευκὸν κῦμα,
Στάδιον τοῦ ἰδικοῦ σου καὶ τοῦ ἰδικοῦ του κλέους.

Γλύψετε εἰς τὸ μνημεῖον ποῦ θὰ κρύψη τὰ ὀστᾶ του

Ἐχθρικά ἑκατὸν πλοῖα

Εἰς τὴν πρύμνην του δεμένα καὶ μὲ τὴν σημαίαν κάτου,

Κ' εἰς τοὺς πόδας του ἄς κλαίουν καὶ ἡ Ἀφρικὴ κ' ἡ Ἀσία.

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ
ΚΑΤΑΝΑΥΜΑΧΕΙ ΤΟΝ ΕΧΘΡΙΚΟΝ ΣΤΟΛΟΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΚΩ

Καραίσκει και Μιαούλη! πρώτοι και οι δύο ζῶντες
 Στὴν μεγαλουργίαν ἦσθε·
 Καὶ εἰς μίαν παραλίαν σήμερον ἀποθανόντες
 Κ' ἐν μιᾷ τιμῇ καὶ δόξῃ γείτων εἶς τοῦ ἄλλου κείσθε.

Μετὰ τὴν μεγάλην γένναν καὶ τῶν δύο σας ἐπίσης,
 Ἄπὸ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνας
 Τὰς μεγάλας τῆς δυνάμεις ἐξαντλήσασα ἡ φύσις,
 Τοὺς ὁμοίους σας στὴν γῆν μας θὰ γεννήσῃ μετ' αἰῶνας..

Εἰς αἰῶνων περιόδους, τοῦ αἰθέρου ὁδοιπόροι
 Παρομοίως οἱ κομῆται
 Φαίνονται μὲ χρυσᾶ ἴχνη, φλογεροὶ καὶ φωτοφόροι,
 Καὶ ἡ γῆ τὸν ἐρχομὸν των καὶ θαυμάζει κ' ἐνθυμεῖται.
Παναγιώτης Σοῦτσος.

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Α'.

Ἄπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει
 Τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρῦ..
 Λάμπουν ὄπλα χρυσᾶ καὶ λερῆ
 Φουστανέλλα μαυρίζει.

Πρὸς τὸ Χάνι χορὸς καταβαίνει
 Ἄπ' ὁδὸν ἐλικώδη λοξήν,
 Καὶ φλογέρα μὲ ἦχον ὄξυν
 Χοροῦ ἄσμα σημαίνει.

- Ὀδυσσεὺς ὁ ταχύπους ἡγεῖται
 Τοῦ μαχίμου ἐκείνου χοροῦ
 Καὶ ἐγκύμων σκοποῦ τολμηροῦ
 Πρὸς τὸ Χάνι κινεῖται.
- Ἐκεῖ δὲ τὸν χορὸν διαλύει,
 Κλεῖ τὴν μάνδραν καὶ οὔτω λαλεῖ·
 Ἡ πατρίς μας ἐδῶ μᾶς καλεῖ,
 Στρατιῶται ἄνδρεῖοι.
- Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
 Στρατιὰ μυριάδων ἐχθρῶν.
 Εἶναι στάδιον δόξης λαμπρὸν
 Τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι.
- Εἰς τὸ μέγα στενὸν θὰ ξυπνήσουν
 Οἱ ἀρχαῖοι τῆς Σπάρτης νεκροὶ
 Καὶ τὸν τόπον αὐτὸν φοβεροὶ
 Τουρκομάχοι θὰ σείσουν.
- Κ' ἡ σκιὰ τοῦ Διάκου παρέκει
 Τοῦ εἰς σοῦβλαν ψηθέντος σκληρὰν
 Μὲ μεγάλην θ' ἀκούσῃ χαρὰν
 Νὰ βροντᾷ τὸ τουφέκι.
- Ἐκεῖ κάτω κυττάξατε· φθάνει
 Ὁ πομπώδης στρατὸς τῶν ἐχθρῶν.
 Ἴδου στάδιον δόξης λαμπρὸν
 Τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι.
- Στρέφουν ὄλοι καὶ βλέπουν. Διέβη
 Τὸ ποτάμι ἀπίστων πληθὺς
 Καὶ ἀκούεται δοῦπος βαθύς,
 Καὶ ὁ τόπος σαλεύει.

Πιστολίων ἀκούονται κτύποι
 Καὶ βαρβάρων φωναὶ συνεχεῖς,
 Καὶ τινάσσουν τὴν χαίτην ταχεῖς
 Καὶ ἀφρόεντες ἵπποι.

Πρὸ τῶν ἄλλων ξιφῆρης προβαίνει
 Εἰς δεξιῆς τὸν ἵππον κεντῶν·
 Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου αὐτὸν
 Ἐρωτᾷ ποῦ πηγαίνει.

Ἀποκρίνεται ἐκεῖνος· Νὰ σφάξω
 Ὅπου βρῶ τοῦ προφήτου ἐχθρούς,
 Καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκρούς
 Τὸ ἀλλὰχ ν' ἀνακράξω.

Ἄλλ' ἐδῶ, ὦ υἱὲ τοῦ προφήτου,
 Μιναρὲν δὲν θὰ βρῆς ὑψηλόν,
 Ἄλλὰ μόνον τουφέκι καλόν,
 Καὶ ἰδοὺ ἡ φωνὴ του.

Καὶ ἡνίας καὶ σπάθην ἀφίνει
 Ὁ δεξιῆς τὰ στέρνα πληγεῖς,
 Καὶ μὲ κρότον πεσὼν κατὰ γῆς
 Ρεῖθρον αἵματος χύνει.

Τοῦ θανάτου ἰδρὼς περιβρέχει
 Τὸ γλωμὸν μέτωπόν του εὐθύς,
 Καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ πτοηθεῖς
 Κοῦρος κ' εὐκαιρος τρέχει.

B'.

Καθὼς ὅταν βορρᾶς ῥιγοβόλος
 Μὲ ἀκάθεκτον πνέη ὄρμην
 Κι ὁ βαθὺς τοῦ πελάγους πυθμὴν
 Κατασειεταί ὕλος,

Τῶν ἐχθρῶν οὕτω σείει τὰ στήθη
 Κραταῖά, ψυχοβόρος ὄργῃ,
 Καὶ ἀκούεται λύσσης κραυγὴ
 Ἐπὶ τᾶμετρα πλήθη.

Σῶμα μέγα, πυκνόν, ταραχῶδες,
 Ἐλαλαῖζον ὄρμᾳ μὲ κραυγὴν,
 Καὶ βαρύδουπον σκάπτουν τὴν γῆν
 Σιδηροῖ ἵππων πόδες.

Ἄλλ' ἀκοίμητον πῦρ ἐκ τῆς μάνδρας
 Τοὺς ὄρμῶντας προσβάλλει ἐχθροὺς
 Κ' ἐξαπλώνει τριγύρω νεκρούς,
 Νεκρούς ἵππους καὶ ἄνδρας.

Οὐτ' ἐν ὄπλον εἰς μάτην καπνίζει,
 Οὐτ' ἐν ὄπλον εἰς μάτην βροντᾶ.
 Κάθε βόλι συρίζον πετᾶ
 Καὶ τὰ κρέατα σχίζει.

Περίπτατ' ἐκεῖ πολυαίμων,
 Ἐν νεφέλαις καπνοῦ καὶ πυρός,
 Μὲ τὸ βλέμμα δριμύ, φοβερός
 Τοῦ ὀλέθρου ὁ δαίμων.

Ταχυθάνατον πέλεκυν σείει
 Καὶ ἀκόρεστον βλέμμα κολλᾷ
 Ὅπου αἵματα ῥέουν πολλά,
 Ὅπου θνήσκουν ἀνδρεῖοι.

Ἡ κλαγγὴ ὡς γλυκύφθογγον μέλος
 Τοῦ θηρίου τὰ ὦτα κτυπᾷ,
 Καὶ τὰ μέλανα χεῖλη του σπᾷ
 Καταχθόνιος γέλως.

Τὸ πᾶν βλέπει μὲ ὄψιν ἀγρίαν
 Τὴν φριξότεριχα κόμην κινῶν,
 Ὡς ὁ λέων ὀπότεν πεινῶν
 Ἐνεδρεύη τὴν λείαν.

Καταφλέγει ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ
 Τὰς ψυχὰς τῶν ἀνδρῶν ἡ ὀργή,
 Καὶ ἤχει κ' ἡ περίβουνος γῆ
 Καὶ οἱ λόγγοι κ' οἱ βράχοι.

Γ'.

Μάχης πλὴν δὲν ἤχοῦν πλέον φλόγγοι,
 Οὔτε μέταλλα λάμπουν στιλπνά.
 Σιωποῦν τὰ κρημνώδη βουνὰ
 Καὶ οἱ βράχοι κ' οἱ λόγγοι.

Ὅπου πρόφην κραυγαὶ καὶ μανία
 Βασιλεύει θανάτου σιγή.
 Ἐνθα καὶ ἔνθα θνησκόντων κραυγὴ
 Ἀντηγεῖ ἀπαισία.

Πεντακόσια πτώματ' αφίνων
 Ὅ εἰς μάτην παλαίσας ἐχθρὸς
 Ἄπεσύρθη μακρὰν τοῦ πυρὸς
 Μιᾶς φούκτας Ἑλλήνων.

Τοὺς ἀνδρείους στενὰ τριγυρίζει
 Ὅ πασᾶς δι' ἀμέτρου στρατοῦ
 Καὶ τὴν λείαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ
 Ὡς βεβαίαν ἐλπίζει.

Ἄλλὰ σύ, ὦ θεὰ ἐγερσίνουσ,
 Ποῦ υἱὸς Θρασυβούλων γεννᾶς
 Καὶ ἀλύσεις συντριβείς δεινάς,
 Δὲν τρομάζεις κινδύνους.

Διὰ σοῦ τοὺς πολλοὺς οἱ ὀλίγοι
 Ταπεινοῦν μὲ σπαθὶ κοπτερόν.
 Τὸ σπαθὶ σου ἐν μέσῳ ἐχθρῶν
 Εὐρὺν δρόμον ἀνοίγει.

Δ'.

Μεγαλόπτερος νύξ, παραστάτις
 Πολυτρόμου σωρείας νεκρῶν,
 Ἐπεκτείν' εἰς τὴν γῆν σκιερὸν
 Τὸ πλατὺ κάλυμμά της.

Καὶ ἰδοὺ οἱ σαπφείρινοι κάμποι
 Ἄπὸ ἄστρα γεμίζουν λαμπρά,
 Κ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀργυρᾶ
 Ἡ πανσέληνος λάμπει.

Τὴν βαθεῖαν σιγὴν καὶ τὰ σκότη
 Διακόπτουν βαρβάρων κραυγαί,
 Προσευχαὶ ἀσεβεῖς καὶ ἀργαί,
 Ὅπλων λάμψεις καὶ κρότοι.

Ἄδελφός πλὴν ὁ ὕπνος θανάτου
 Εἰς τὰς τάξεις τῶν Τούρκων πετᾶ
 Καὶ τὰ μέλη των ζώνει σφιγκτὰ
 Μὲ τὰ μαῦρα δεσμά του.

Μόνος ἄγρουπνος εἰς ἐπροπάτει,
 Ὅ πασᾶς ἀνασπῶν τὰς ὀφρῦς·
 Ἄλλ' ἐρρίφθη κ' ἐκεῖνος βαρὺς
 Στὸ παχὺ του κρεβᾶτι.

Μόλις δ' εἶχε τὰ ὄμματα κλείσει,
 Αἰμωπόν, μὲ θανάτου χροιάν,
 Ὀνειρόφαντον εἶδε σκιάν,
 Τὴν σκιάν τοῦ δερβίση.

Ὁ θανὼν λειτουργὸς τοῦ προφήτου
 Εἶχε αἷμα πολὺ καὶ πηκτόν,
 Ὅπου ἔχαινε χάσμα φρικτόν,
 Ἡ μεγάλη πληγὴ του.

Ἡ μορφή του πλὴν ἦτο γλυκεῖα
 Καὶ ἡ ὄψις του λίαν φαιδρά·
 Ἐκτυποῦσεν ἐν τούτοις σφοδρὰ
 Τοῦ πασᾶ ἡ καρδιά.

Ἡ σκιά· Μή, τὸν εἶπε, φοβῆσαι·
 Εἶμαι λόγου καλοῦ μηνυτής.
 Χαῖρε, φίλε πασᾶ! Νικητῆς
 Τῶν Ἑλλήνων θὰ εἶσαι.

Οἱ ἐν Μάνδρα κλεισμένοι ὀλίγοι
 Εἶναι θύματα πείνης σκληρά.
 Τὰ φρικώδη τῆς σούβλας πυρὰ
 Οὔτε εἰς θ' ἀποφύγη.

Ὁ νεκρὸς ταῦτα λέγων δερβίσης
 Ἀνελήφθη τὸν φίλον πλανῶν
 -Μειδιᾶς, ὦ πασᾶ ; ἐξυπνῶν
 Μαῦρον δάκρυ θὰ χύσης.

Ε΄.

Σύ, ὦ Μοῦσα, ὀδήγει μ' ἐν τάχει
 Νὰ ἰδῶ τοὺς ἀνδρείους φρουρούς,
 Νὰ μετρήσω κ' ἐκεῖ τοὺς νεκροὺς
 Τοὺς πεσόντας ἐν μάχῃ.

Θαῦμα μέγα μεγάλου ἀγῶνος
 Παριστᾶ ἢ ἐμπρὸς μου σκηνή.
 Ἔνα μόνον ἢ νίκη θρηνεῖ,
 Εἷς ἀπέθανε μόνος.

Οἱ ἀνδρεῖοι μεσάνυκτα σκάπτουν
 Τὰ κατάψυχρα σπλάγχνα τῆς γῆς
 Κ' ἐν τῷ μέσῳ πενθίμου σιγῆς
 Ἔνα σύντροφον θάπτουν.

Εἰς τὸ μνήμα δὲν καίει λιβάνι,
 Δὲν σὲ κλαίει ψαλμὸς ἱερός.
 Οὔτε θρήνους ἀκούω μητρος,
 ὦ ἀνδρεῖε Καπλάνη.

Ἦ μονότεκνος μήτηρ του οἴμοι !
 Νικητὴν τὸν υἱὸν καρτερεῖ.
 Δυστυχῆς ὅταν φθάσ' ἡ πικρὴ
 Τῆς ἀνδρείας του φήμη.

Γ'.

Ἄλλ' εἰς τὸρος κρυμμένη ἐν μέρει
 Ἦ σελήνη γυρνᾷ, κ' ἡ πλειὰς
 Σημαδεύει τὸν ῥοῦν τῆς θεᾶς
 Ποῦ τὸν ἥλιον φέρει.

Τῶν βουνῶν ἡ πολύοσμος αὔρα
 Ἐκχειλίζουσα τᾶνθη φυσᾷ,
 κ' ἡ αὐγὴ χρωματίζει χρυσᾷ
 Ὅσα ἦσαν πρὶν μαῦρα.

Οἱ μοχλοὶ τότε πίπτουν τῆς θύρας,
 Κ' ἡ ἀνδρεία τῆς μάνδρας φρουρὰ
 Ὅρμᾷ ἔξω πυκνὴ, τολμηρά,
 Μὲ τὰ ξίφ' εἰς τὰς χεῖρας.

Σιγαλή, τακτικὴ κ' ἐνωμένη
 Εἰς σωρείας πτωμάτων παιεῖ,
 Καὶ εἰς ἄπιστος τὸπλον κροτεῖ
 Καὶ βοᾷ παντὶ σθένει :

Μουσουλμᾶνοι, βοᾷ τρομασμένοι,
 Ὁ Γιαοῦρ, ὁ Γιαοῦρ μᾶς ἐπῆ...
 Δὲν ἐπρόφθασε ρὲ νὰ εἰπῆ,
 Πίπτει κάτω σφαγμένος.

Θανατώνουν τὰ τέκνα τῆς νίκης
 Τρεῖς προφύλακας ἄλλους, κ' εὐθύς
 Φθάνουν ὅπου ἐχθροὶ παμπληθεῖς
 Ἐξυπνοῦν μετὰ φρίκης.

Ἐξυπνοῦν, δὲν ἐγείρονται ὁμῶς
 Ἐξυπνοῦν, ἀλλὰ τρέμουν πρηνεῖς
 Οἱ δειλοὶ θεαταὶ τῆς σκηνῆς
 Ποῦ ἀνοίγει ὁ τρόμος.

Οὔτω πίπτουν πρηνεῖς οἱ κλεισμένοι,
 Στρατιῶται φρουρίου ἐντός,
 Ὅτε βόμβα ἐν μέσῳ νυκτὸς
 Φλογερὰ καταβαίνει.

Ὡς δέ, ὅταν βαρύκροτος σπάση,
 Ρίπτει κύκλω θανάτου πυρὰ,
 Οὔτως ἕκαστος Ἕλλην περᾶ
 Σφάζων ὅπου περάση.

Διαβαίνων καὶ σφάζων λαμβάνει
 Ὁ Σεφέρης βαρεῖαν πληγὴν
 Καὶ ὀπλόδουπος πίπτ' εἰς τὴν γῆν,
 Ἄλλὰ πρὶν ἀποθάνῃ,

Εἰς τὸ στήθος μὲ σφαιρὰν εὗρίσκει
 Τὸν φονέα. — Θεὲ τῶν πιστῶν,
 Εἰς τοὺς κόλπους σου δέχου αὐτόν,
 Ὅπως ὑπὲρ σοῦ ἀποθνήσκει.

Ζ'.

Τί σημαίνει ὁ κρότος ποῦ βράζει
 Καὶ βαρὺς καὶ τυφλὸς ἀνηγεῖ ;
 Κονισάλου δὲ νέφος παχὺ
 Διατί πλησιάζει ;

Πολυκρόταλον ἦχον κυμβάλων
 Καὶ σπαθίων ἀκούω κλαγγήν.
 Κατασείουν ριζόθεν τὴν γῆν
 Βαρεῖς δοῦποι πετάλων.

Ἐνατέλλων ὁ ἥλιος λάμπει
 Εἰς ἰπέων σπαθία γυμνά,
 Ἐπὶ μέταλλ' ἀστράπτουν στιλπνὰ
 Οἱ ἰπλόκροτοι κάμποι.

Φθάν' ἰδοὺ μεθ' ὄρμης ἀκρατήτου
 Στρατιὰ ἢ μεγάλη αὐτή.
 Ὁ πασᾶς ὠργισμένος ζητεῖ
 Τοὺς ἐχθροὺς τοῦ προσηφύτου.

Τῷ δεικνύουν τοῦ ὄρους τὸ πλάγι,
 Τῷ δεικνύουν σφαγὴν τὴν οἰκτρὰν,
 Κ' εἶτα λέγουν· Ἐπὶ τὸν μακρὰν
 Οἱ ἐχθροὶ τουρκοφάγοι.

Ἐπιποιμὴν ποῦ ξυπνᾶ τρομασμένα,
 Καὶ τοὺς λύκους ἀντὶ νᾶ εὐρῆ,
 Ἐπιγενή αἵματος μαύρου θωρεῖ
 Καὶ ἀρνία σχισμένα.

• Ὅ πασῶς θεωρεῖ ἔμπροσθά του
 Τὴν σκληρὰν τῶν οἰκείων σφαγὴν
 Καὶ τραβᾷ μὲ ἀγρίαν ὀργὴν
 Τὰ πυκνὰ γένειά του.

~~~~~

Η΄.

Εἰς τὰ ὕψη τοῦ ὄρους ἐπάνου,
 Τῆς Γραβιάς σταματοῦν ἀντικρὺ,
 Τῶν Ἑλλήνων οἱ παῖδες λαμπροὶ
 Νικηταὶ τοῦ τυράννου.

Ὅ ἰδρῶς εἰς τὸ πρόσφατον αἷμα
 Μὲ κονίσσαλον ῥέει πηκτόν·
 Μαῦρα εἶναι τὰ μέτωπ' αὐτῶν
 Καὶ ἀστράπτει τὸ βλέμμα.

—Εἰς γραμμὴν, παλληκάρια, σταθῆτε. .
 Ὅ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου μετρᾷ·
 Εἰς τὰ μάτια του λάμπει χαρά·
 Παλληκάρια, χαρῆτε !

Ἐκατὸν δεκοκτῶ εἴσθε ὄλοι
 Κ' ἐδαμάσατε τόσους ἐχθρούς,
 Δύο μόνον δ' ἀφῆκε νεκρούς
 Τῶν ἀπίστων τὸ βόλι.

Γεώργιος Ζαλοκώστας

ΚΑΝΑΡΗΣ

Κανάρης ! τ'ί ὠκεανός, τί ποίησες μεγάλη !

Λὲς τ'ὄνομά του, κι ἀστραπὲς γεμίζουν τὸν αἰθέρα.

Κατάρτια ῥίχν' ἢ θάλασσα καϊμένα στ' ἀερογιάλι,

Ἡ μέρα νύχτα γίνεται καὶ τὸ σκοτάδι μέρα.

Τ'ὄνομ' αὐτὸ ὅποιος τὸ εἰπῆ ψηλώνει, ἀναβαίνει

Θάλασσα παίρνει στήν ψυχὴ καὶ στήν καρδιὰ πλαταίνει !

Κανάρης ! πέλαγος πλατύ, ἀτέλειωτο, καὶ κῦμα

Βοριά σπαρμένο καὶ φωτιά, τῆς ἀστραπῆς λημέρι·

Ἄθυνασίας λειτουργιά, τῆς φλόγας Ἄγιο Βῆμα

Καὶ Χάρου δισκοπότηρο στοῦ κερανοῦ τὸ χέρι !

Γάλα σὲ στήθος γυναικὸς δὲν ἦπι' Ἐκεῖνος στάλα

Ἄφρὸ σὲ κῦμα βύζαξε καὶ φλόγα, ὄχι γάλα.

Μιά γύχτα πῶτρεμεν ἢ γῆ κι ὁ κόσμος ἐχαλοῦσε,

Τάστρο τοῦ Ἄρη, ἡμερο καὶ χωριστὸ ἀπ' τᾶλλα,

Χαμήλωνε, χαμήλωνε, τῆ θάλασσα ζητοῦσε,

Κ' ἐκεῖνη ἐσηκάνετο στὰ σύννεφα καβάλλα . . . .

Καὶ τῆ στιγμῆ ποῦ φίλησε τὰ κύματα ὁ Ἄρης

Μ' ἓνα τῆς θάλασσας σπασμὸ γεννήθηκ' ὁ Κανάρης.

Ἀχιλλεὺς Παράσχος

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ
ΠΥΡΠΟΔΕΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΧΙΟΝ ΤΡΙΑ ΠΛΟΙΑ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ

Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Τάξις Α΄.

8

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τ Ο Μ Ε Σ Ο Λ Ο Γ Γ Ι

Κατὰ τὸ 1824 ἔδωκεν εἰς αὐτὸ νέαν λάμπιν τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος. Ἐνταῦθα ἦλθεν ὁ Ἄγγλος ποιητής, ὅτε ἔλαβε τὴν γενναίαν ἀπόφασιν ν' ἀφοσιωθῆ εἰς τὸν ἑλληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὴν 5ην Ἰανουαρίου ἀπεβίβασθη εἰς Μεσολόγγι, τὴν 18 Ἀπριλίου ἀπέθανεν. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν διὰ τὴν θυγατέρα του καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. «Εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσα τὰ πάντα, εἶπε προτοῦ ἐκπνεύσῃ· τὸν καιρὸν, τὴν περιουσίαν, τὴν υἱείαν μου. Τώρα θυσιάζω εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ζωὴν μου. Τί περισσόρον ἠδυνάμην;».

Πολλὰ ἠδύνατο εἰσέτι νὰ πράξῃ, ἐὰν ἔζη. Ἡ Ἑλλὰς ὄλη ἠτένιζε πρὸν αὐτόν, εἰς αὐτὸν ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας της, εἰς αὐτὸν πάντες ἀπετείνοντο διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἷτινες ἐσπάρασσον τότε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ πρακτικὸς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ διαύγεια τῆς ἐνθέρμου φαντασίας του, ἡ ἀγγλικὴ ψυχραιμία ἣτις ὑπεκρύπτετο ὑπὸ τὴν μεσημβρινὴν του εὐαισθησίαν, τὸ γόητρον τοῦ ὀνόματός του, τὰ πάντα ἐφαίνοντο δικαιοῦντα τὰς ἐλπίδας ὅσας ἡ ἔλευσις του εἰς Ἑλλάδα ἐγέννησεν. Ὁ θάνατός του αὐτὸς δὲν ἀπέβη ἀνωφελής εἰς τὸν σκοπὸν εἰς τὸν ὅποιον εἶχεν ἀφιέρωσει τὴν ζωὴν του. Δι' αὐτοῦ νέα ποιητικὴ λάμπις περιέβαλε τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἰδίως δ' ἐλαμπρύνθη τὸ Μεσολόγγι διὰ τῆς ἐπικηδείου ταύτης δόξης. Ἐκεῖ ἀπεβίωσεν, ἐκεῖ ἡ καρδιά του διετηρήθη ὡς ἱερὸν κειμήλιον, ἐκεῖ τὸν ἐθρήνησε νεκρὸν ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς φωνῆς τῶν ῥητόρων της, ἐκεῖ δὲ πρὸ τινῶν ἐτῶν τῷ ἀνηγγέρθη καὶ

ἀνδριάς, ἐν τῷ μέσῳ τῶν μνημείων τῶν ὑπερμάχων τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως.

Ἄλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἢ κατὰ τὸ 1826 πτώσις του, μετὰ πολιορκίαν διαρκέσασαν ἐπὶ ἓν ἐλόκληρον ἔτος.

Τὴν 25 Ἀπριλίου 1825 εἴκοσι χιλιάδες Μωαμεθανοὶ ἔστησαν τὰς σκηνάς των πέριξ τῆς πόλεως. Ἀρχιστράτηγος αὐτῶν ἦτο ὁ Ρεσίτ Μεχμέτ πασᾶς, γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Κιουταχῆ. Ἦτο οὗτος ἄνθρωπος ῥέκτης καὶ τολμηρός, ὁ δὲ Σουλτάνος ἐξέλεξεν αὐτὸν διὰ νὰ ἀποπλύνῃ τὸν ῥύπον τῆς πρώτης ἀποτυχούσης πολιορκίας, καὶ τῷ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχηγίαν εἰπὼν: ἦ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴν σου!

Τὸ Μεσολόγγι ἦτο ἤδη καλύτερον ἡτοιμασμένον πρὸς ἄμυναν ἢ κατὰ τὸ 1822. Ἡ φρουρά του συνεποσοῦτο εἰς τρισχιλίους ἄνδρας, ὁ δὲ Χίος μηχανικὸς Κοκκίνης εἶχεν ἐπισκευάσει καὶ αὐξήσει ὅσον ἐφικτὸν τὰ ὀχυρώματα. Τὸ τεῖχος ἐπανωρθώθη, ἢ τάφρος ἐπλατύνθη, τὰ ὑπάρχοντα τεσσάρων καὶ ὀκτὼ πυροβόλα ἐστήθησαν καταλλήλως εἰς τοὺς διαφόρους προμαχῶνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔφερον ὄνομα δοξασθὲν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας. Ἐμνημονεύοντο δι' αὐτῶν τὰ ὀνόματα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, τοῦ Ῥήγα, τοῦ Σκεντέρμπεη, τοῦ Κανάρη· τὸ τοῦ λόρδου Βύρωνος δὲν παρελείφθη, τὴν δὲ Γαλλίαν ἐξεπροσώπει τὸ τοῦ Μονταλαμβέρτου.

Οἱ Τούρκοι δὲν ἐβράδυναν ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλ' αἱ ἐπανειλημμένοι των ἔφοδοι ἀπεκρούοντο πᾶσαι μετὰ πολλῆς ζημίας, οἱ δὲ πολιορκούμενοι, γινόμενοι ὁσημέραι τολμηρότεροι, ἀντὶ τοῦ νὰ περιμένωσι τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ, τὸν προσέβαλλον αὐτοὶ δι' ἐξόδων συνεχῶν.

Παραιτηθέντες τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου οἱ Τούρκοι ἐπέσπευσαν τὰ ἔργα τῆς πολιορκίας, ὅπως τὴν ἀναγκάσωσι νὰ παραδοθῆ διὰ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ. Εἰς τὰ ἔργα των ταῦτα μετεχειρίζοντο Χριστιανούς, ἐξ ὧν μετέφερον ἐπὶ τούτῳ τρισχιλίους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Ἦτο ἀληθῶς ὀδυνηρὰ ἡ θέσις τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἐργατῶν, ἐκτιθεμένων ἐξ ἐνὸς μὲν εἰς τοὺς βραδισμοὺς τῶν Τούρκων, ἐξ ἄλλου δὲ εἰς τὸ πῦρ τῶν ὁμοεθνῶν των, πρὸς καταστροφὴν τῶν ὁποίων ἠναγκάζοντο νὰ ἐργάζωνται καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἔργον των ἦτο ἡ ἀνύψωσις ὄρους τεχνητοῦ, ὑπερέχοντος τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι διὰ τῶν ὑπονόμων των ἐματαίωνον τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὑψώματος, μετὰ δὲ πᾶσαν ἐκρηξιν ὑπονόμου ἐξήρχοντο ξιφίρεις κατὰ τῶν πολιορκητῶν.

Ἔως τότε ἡ θάλασσα ἦτο ἐλευθέρα, ὥστε ἦρχοντο ἐπικουραὶ εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ἀλλὰ μίαν ἡμέραν οἱ Τούρκοι, ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, κατῴρθωσαν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν θαλασσολίμνην πλοιάρια φέροντα πυροβόλα. Περιζώσαντες οὕτω πανταχόθεν τὸ Μεσολόγγι ἐνόμισαν ὅτι θὰ παραδοθῆ, ἀλλ' εἰς τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις ἀπεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀνεγέρσεως νέων πυροβολοστασιῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον ἕως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀνάγκην ὑπερασπίσεως. Εἰς τὸ ἀκοίμητον πῦρ τοῦ ἐχθροῦ, εἰς τὰς ἀπαύστους προσβολὰς του ἀντέστησαν μὲ ἀκατάβλητον καρτερίαν καὶ ἐπιμονήν. Ἐπὶ τέλους τὴν 1ην Ὀκτωβρίου, μετὰ ἕξ μηνῶν πολιορκίαν, οἱ Τούρκοι σηκώσαντες τὰς σκηνάς των ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ὅπου ἐστρατοπέδευσαν. Οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων, οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη,

καὶ εἰς τὴν νῆσον Κάλαμον, πιστεύσαντες ὅτι ἐλύθη ὀριστικῶς ἡ πολιορκία, συνέδραμον πανταχόθεν εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλ' ἀτυχῶς αἱ ἐλπίδες τῶν ἦσαν ψευδεῖς· ὁ πρὸς στιγμὴν παύσας κίνδυνος ἐπέπρωτο νὰ ἐνσκήψῃ μεγαλύτερος ἢ προτοῦ, καταιγὶς φρικτοτέρα τῆς πρῆν ἐπήρχειτο μετὰ τὴν ἀπατηλὴν καὶ ἐφήμερον γαλήνην, ἡ δὲ καταστροφή ἐπέκειτο ἤδη ἀναπόφευκτος. Ὁ Ἰμβραήμης, υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, κομπάζων διὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ νίκας του, χαίρων διότι καὶ εἰς τὴν Στερεὰν ἐξ αὐτοῦ ἐξηρτάτο ἡ ἐπανόρθωσις τῆς ἀποτυχίας τοῦ Κιουταχῆ, ἤτοιμάσθη νὰ φέρῃ αὐτὸς εἰς πέρας τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Ἑλλάς ἔδρευε τρόπαια, ἡ δ' Ἐπανάστασις ἤκμαζεν ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης, ἀλλ' ἡ φάσις τῶν πραγμάτων μετεβλήθη, ὅποτε ὁ Σουλτάνος ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγὴν τοῦ ἰσχυροῦ ὑποτελοῦς του πασᾶ. Ἄνευ τῶν στρατῶν καὶ τῶν στόλων τῆς Αἰγύπτου οὔτε ἡ Κρήτη καθυπετάσσετο, οὔτε ἡ Πελοπόννησος ἤρημοῦτο, οὔτε τὸ Μεσολόγγι ἔπιπτεν, ἡ δ' Ἑλλάς ἤθελεν ἀνακτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν ἄνευ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας, καὶ ἴσως τὸ νέον κράτος ἐλάμβανεν ἀπ' ἀρχῆς τὰ σύνορα τὰ ὁποῖα δὲν κατωρθώσαμεν εἰσέτι ν' ἀποκτήσωμεν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ἐστρατοπέδευσεν ἐνώπιον τοῦ Μεσολογγίου τὴν 13 Δεκεμβρίου 1825. Αἱ ἀντιζηλῖαι τῶν δύο ἀρχιστρατῆγων παρέτεινον τὴν πολιορκίαν, ὅσῳ καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν πολιορκουμένων. Ὁ Αἰγύπτιος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ διαπράξῃ μόνος ὅ τι δὲν κατώρθωσεν ὁ Τοῦρκος, ὁ δὲ Κιουταχῆς, ἀγανακτῶν διὰ τὸ ἀγέρωχον τοῦ Ἰμβραήμ, ἐπεθύμει νὰ τὸν ἴδῃ ἀποτυγχάνοντα ἐκεῖ ὅπου αὐτὸς δὲν ἐπέτυχεν. Ἐκ τοῦ στρατοπέδου του εἰς τὰς ὑπηρείας τοῦ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η ΕΞΟΥΔΙΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΑΙΩΝΙΟΥ

Ζυγοῦ ἔχαιρε βλέπων μακρόθεν ματαιοπονοῦντα τὸν ἀντί-
 ζηλὸν του. Μόνον μετὰ δύο μακρῶν μηνῶν ἀλλεπαλλήλους
 ἀποτυχίας ἐπεζήτησεν ὁ Ἰμβραήμης τὴν μετὰ τοῦ Κιου-
 ταχῆ συμφιλίωσιν καὶ οἱ δύο ἀρχιστράτηγοι ἀπεφάσισαν
 νὰ συνενωθῶσιν, ὅπως καταβάλωσι τὴν ἀκαταμάχητον ἐπι-
 μονὴν τῶν πολιορκουμένων.

Δυστυχῶς ἡ θάλασσα δὲν ἦτο πλέον ἐλευθέρα. Ἡ Ἑλ-
 ληνικὴ Κυβέρνησις ἐστερεῖτο εἴπερ ποτὲ μέσων, ὁ δὲ στό-
 λος τὸν ὁποῖον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ ἐπεχείρησε νὰ ἐξοπλίσῃ,
 ὅπως ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην πλεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσο-
 λογγίου, ἦτο ὁ ἀσθενέστερος καὶ ὁ ἀτελέστερον ἐφωδια-
 σμένος ἐξ ὧσων ποτὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐδό-
 ξασαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος
 καὶ τὰ ἐντὸς τῆς θαλασσολίμνης πλοίαρια ἐξηκολούθησαν
 τὸν ἀποκλεισμόν, τὰ δ' Ἑλληνικὰ πλοῖα οὐδὲν κατώρθω-
 σαν. Οἱ πολιορκούμενοι οὔτε τροφίμα εἶχον οὔτε πολεμε-
 φόδια ἱκανὰ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀντιστάσεως. Οἱ ἄν-
 θρωποι ἀπέθνησκον ὡς ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τῆς ἀνε-
 παρκοῦς τροφῆς. Δὲν τοῖς ὑπελείπετο εἰμὴ ἢ νὰ παραδο-
 θῶσιν ἢ νὰ διασχίσωσιν ἔνοπλοι τὸν ἐχθρικὸν στρατόν.
 Ἐπροτίμησαν πάντες νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κινδύνους νυ-
 κτερινῆς ἐξόδου, ἀντὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν
 τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις οὔτε φιλανθρωπίαν ἐγνώριζεν οὔτε τι-
 μὴν ἐσέβετο. Ἐλεος δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν ἄγριον ἐκείνον
 πόλεμον.

Ἡ ἐξοδος ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826,
 ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας. Διαιρεθέντες εἰς
 τρία σώματα, ἐξ ὧν τὸ μεσαῖον περιελάμβανε τὰ γυναικί-
 παιδα, οἱ πολιορκούμενοι διέβησαν τὴν τάφρον εἰς τὸ σκό-
 τος τῆς νυκτός. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς παρεφύλαττεν ἄγρυπνος.

Εἰς ἑννέα χιλιάδας ψυχὰς ὑπελογίζετο ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεσολογγίου ἀφ' ὅτου οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων προσέφυγον ἐντὸς τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κιουταχῆ. Ἐξ αὐτῶν μόνον χίλιοι καὶ τριακόσιοι ἔμενον, ὅτε, διασωθέντες μετὰ τὴν διάβασιν τῶν τελευταίων ἐχθρικῶν σιφῶν, ἠδυνήθησαν νὰ μετρηθῶσιν. Οἱ λοιποὶ εἴτε ἀπέθανον, σφαγέντες εἰς τὴν συμπλοκὴν τῆς ἐξόδου ἢ καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅπου οἱ ἐχθροὶ εἰσώρμησαν ἅμα ἤρχισεν ἡ ἐξοδος, εἴτε ἠχμαλωτίσθησαν ζῶντες. Οἱ νικηταὶ δὲν ἐφόβουν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ὄχι ἐξ ἐλέου, ἀλλὰ διότι ἦτο συμφερωτέρα ἡ διατήρησις ἢ καὶ πώλησις αὐτῶν ὡς δούλων.

Ἐκ τῶν γυναικῶν ὅσαι ἔφθασαν ζῶσαι εἰς τὰ ὕψη τῆς Βιχράσοβας, ὅπου ἐπερίμενον τοὺς φυγάδας Ἕλληνες ὀπλοφόροι, τινὲς ἔφερον ἀνδρικὴν στολὴν, ἀλλὰ δὲ ἐφόρεσαν τὰ πολυτιμότερα ἐνδύματά των ὡς ἐὰν ἐπήγαινον εἰς ἑορτήν. Μεταξὺ τῶν σταλέντων εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐκθεσιν τοῦ ἀγῶνος ἀντικειμένων, κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1884, ὑπῆρχε γυναικεῖα ἐνδυμασία ἀνήκουσα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιζώσας ἡρωϊδᾶς τῆς ἐξόδου ἐκείνης. Ἡ γραῖα μετὰ δυσκολίας συγκατετέθη εἰς τὴν ἐκεῖ ἀποστολὴν, ἐπερίμενε δὲ μετ' ἀνυπομονησίας τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ μὲ τὰ φορέματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔφερε, νέα τότε, κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην νύκτα.

Πᾶσαι αὗται αἱ ἀναμνήσεις λαμβάνουν σῶμα καὶ ζωὴν, ὅταν βλέπῃς τὸ Μεσολόγγι, ὡς τὸ εἶδα σήμερον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἀνθρώπων γνωρίζοντων πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπικῆς ἱστορίας του καὶ ἐμφορουμένους αἰσθημάτων ὁποῖα πᾶς Ἕλλην χρεωστεῖ νὰ τρέφῃ πρὸς τὴν ἐνδοξὸν ταύτην πόλιν. Ἐπεσεκέφθη ἓνα πρὸς ἓνα τοὺς προμαχώ-

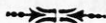
νας, ἕκαστος τῶν ὁποίων διαιωνίζει τὸ ὄνομα τοῦ ἀγωνιστοῦ, ὅστις διεκρίθη ὡς ὑπερασπιστῆς του, ἐστάθην ἐπὶ πολλήν ὥραν εἰς τὸ μέρος ὅπου, ἐπὶ κλονιζομένων σανίδων, τὰ τρία σώματα διέβησαν ἐν σιωπῇ τὴν τάφρον κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην νύκτα. Οἱ τελευταῖοι δὲν εἶχον εἰσέτι διαβῆ, ὅτε οἱ πρῶτοι, προσβληθέντες ἀπὸ τοὺς παραφυλάττοντας εἰς τὸ σκότος Τούρκους, ἀντεμετώπισαν τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου. Ἦκούσθη τότε ἐντὸς τοῦ σκότους φωνή. Ὅπισω, ὀπίσω! Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ὤρμησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ παρέσυρον καὶ τοὺς ἄνδρας. Κατὰ τὴν σύγχυσιν τῆς βιαίας ἐκείνης ἐπανόδου πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ θολὰ ὕδατα τῆς τάφρου, πολλοὶ -ὀλιγώτερον ἐκείνων εὐτυχεῖς - ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, κυριεύσαντας ἐν τῇ μεταξὺ τὴν πόλιν. Ἐκεῖ παρὰ τὴν τάφρον, ἀναξύων τὸ χῶμα μὲ τὴν βάρβδον μου, ἀνεκάλυφα θραύσματα μύδρου καὶ τεμάχιον σιδήρου, σύντριμμα σπάθης -τουρκικῆς ἄρά γε ἢ ἑλληνικῆς;- Ὅπωςδήποτε θὰ ἐκτιμῆσῃς βεβαίως τὸ ἐνθύμημα τοῦτο τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον διεφύλαξα διὰ σέ.

Εἰς ὀλίγην ἐκείθεν ἀπόστασιν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης μου ἔδειξαν τὴν θέσιν τῆς πυριτιδαποθήκης, ὅπου ὁ Καψάλης ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ σύζυγός του εἶχεν ἀποθάνει τὴν πρῶταν τῆς ἡμέρας τῆς ἐξόδου. Ὁ γέρον δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιζῆσῃ. Ἔδωκε τὴν εὐχὴν του εἰς τὴν μονογενῆ υἱὸν του καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν ἄλλων, αὐτὸς δὲ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τινος συνηλικιώτας του μὴ ἔχοντας ἀρκετὰς δυνάμεις ὅπως ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κόπους τοῦ νυκτερινοῦ ἐκείνου τολμήματος, ἀλλ' ὅμως θέλοντας οὐχ ἥττον ν' ἀποθάνωσιν ἀνδρικῶς, ἐκλείσθη ἐντὸς τῆς ἀποθήκης. Τὴν στιγμὴν ὅτε οἱ Τούρκοι ὤρμησαν ξιφῆρεις

πρὸς κυρίευσίν της, ὁ γέρον Καψάλης ἔθεσε τὸ πῦρ καὶ ἐτάφη ὑπὸ τὰ καίοντα ἐρείπια μετὰ τῶν συντρόφων του καὶ μετὰ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους οἱ γέροντες ἐκείνοι δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ πολεμήσωσιν.

Ἐκεῖ πλησίον εἶδα τὴν οἰκίαν ὅπου διέμειναν ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν, - τὴν οἰκίαν ὅπου ἀπέθανεν ὁ Βύρων, - τὴν ἐκκλησίαν ὅπου συνωθοῦντο οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου διὰ ν' ἀκούσωσι τὸν εὐγλωττον λόγον τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη ἐνώπιον τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου ἄγγλου ποιητοῦ. Ἐκτοτε αἱ οἰκίαι ἐκεῖναι ἀνεκαινίσθησαν, ἡ ἐκκλησία ἐπεσκευάσθη. Ὅπου Τούρκοι διήλθον, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐκείνου, δὲν ἔμεινε πέτρα ἐπὶ πέτρας. Καὶ τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Βραχῶρι καὶ ὄλαι σχεδὸν αἱ πόλεις μας ἦσαν σωρὸς ἐρειπίων, ὅτε ἐπὶ τέλους ἡ Ἑλλάς ἠλευθερώθη. Δυσκόλως θ' ἀνεύρης καθ' ὄλην τὴν χώραν οἰκοδομὰς ἀκεραίας, ἐχούσας ἐπέκεινα τῶν πεντήκοντα ἐτῶν ὕπαρξιν.

Δημ. Βικέλας

ΠΑΤΡΙΣ

Ἐρ. — Τί εἶναι πατρίς ;

Ἄπ. — Πατρίς εἶναι ἡ χώρα ἣν κατοικεῖ ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Τὸν λαὸν τοῦτον πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς τὴν μεγάλην ἡμῶν οἰκογένειαν καὶ τὴν Πατρίδα ὡς κατοικίαν της.

Ἐρ.—Πατρίς εἶναι μόνον ἡ γῆ ἡ κατοικουμένη καὶ καλλιεργουμένη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ;

Ἄπ.—Ὅχι. Ὁ λέγων Πατρίδα ἐννοεῖ καὶ τὰ μνημεῖα καὶ τοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς. Ἐννοεῖ ἀκόμη τὴν ἀσφάλειαν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν παρέχει εἰς τὰ τέκνα τῆς, τὰς θυσίας, ἃς ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν ἐν πάσῃ ᾠρᾷ, ἀλλ' ἰδίως ἐν ᾠρᾷ κινδύνου, καὶ ἃς ὀφείλουσι νὰ ὑφίστανται πάντες πρὸς σωτηρίαν ἢ πρὸς δόξαν αὐτῆς.

Ἐρ.—Διατί ἡ χώρα ἣν κατοικοῦμεν καὶ τὸ σύνολον τοῦτο τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν ἀπολαύσεων καὶ ὑποχρεώσεων ἐκλήθη Πατρίς ;

Ἄπ.—Διότι ὁ Ἕλληγν θεωρεῖ τὰ συστατικὰ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Πατρίδα ὡς ἔμφυχόν τι ὄν, ὅπερ δι' ἓνα ἕκαστον καὶ διὰ πάντας ἐπέχει τόπον πατρὸς ὁμοῦ καὶ μητρὸς.

Ἐρ.—Πλὴν τῆς Πατρίδος πρέπει νὰ πιστεύῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ ἄλλο τι εἰς τὸν κόσμον ;

Ἄπ.—Ὅχι. Ἡ Πατρίς εἶναι τὸ πρωτεῦον πρᾶγμα, ἀλλ' ὄχι τὸ μόνον. Εἶναι εἰς κρίκος τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ὄχι ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης. Ὅπως αὐτὴ ἀποτελεῖ μεγάλην οἰκογένειαν, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὄλα τὰ ἔθνη μίαν ἡμέραν θὰ συγχωνευθῶσιν ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐρ.—Ποῖα εἶναι τὰ πρὸς τὴν Πατρίδα αἰσθήματα, καὶ ἡ διαγωγὴ παντὸς ἀγαθοῦ Ἕλληγνος ;

Ἄπ.—Πᾶς ἀγαθὸς Ἕλληγν τρέφει πρὸς τὴν Πατρίδα ἀπόλυτον καὶ ἀπερίριστον ἀγάπην. Εἶναι αἰείποτε ἕτοιμος νὰ υποβληθῇ εἰς πάντα κόπον, πᾶσαν ἐργασίαν, πάντα κίνδυνον, ὑπηρετῶν τὴν Πατρίδα. Ὅταν ἐπιτάσῃ τὸ συμ-

φέρων τῆς Πατρίδος, πᾶς ἄλλος λόγος πρέπει νὰ σιωπᾷ καὶ ὁ φόβος αὐτὸς τοῦ θανάτου.

Ἐρ.—Ποῖα εἶναι τὰ αἰσθήματα καὶ ἡ διαγωγή παντὸς ἀγαθοῦ Ἑλλήνος πρὸς τοὺς συμπατριώτας του ;

Ἀπ.—Ὁ ἀγαθὸς Ἑλληὴν θεωρεῖ τοὺς συμπατριώτας του ὡς μέλη τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκογενείας. Ἀγαπῶν καὶ τιμῶν αὐτοὺς χρησιμεύει ὡς παράδειγμα πάσης ἀρετῆς. Περιποιεῖται πάντας ὁμοίως, πλουσίους καὶ πένητας, ἰσχυροὺς καὶ ἀδυνάτους. Ὅσον εἶναι προηγμένος κατὰ σοφίαν, πλοῦτον ἢ δύναμιν, κατὰ τοσοῦτον ἔχει καθήκον νὰ ὑπηρετῇ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀμαθεῖς συμπατριώτας του.

Ἐρ.—Ὅποιος πρέπει νὰ εἶναι πρὸς ἑαυτὸν ὁ Ἑλληὴν ;

Ἀπ.—Ὁ ἀγαθὸς Ἑλληὴν προσπαθεῖ πάντοτε νὰ προκόψῃ κατ' ἀρετὴν καὶ σοφίαν, ὅπως ἐκτελέσῃ ὡς οἶόν τε ἀξιοπρεπέστερον τὸ πρὸς τοὺς συμπολίτας καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκον. Χρησιμοποιεῖ τὰ δικαιώματα, ἅτινα παρέχει, καὶ ἐκτελεῖ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἐπιβάλλει ὁ νόμος.

Ἐρ.—Τί πρέπει πρὸ πάντων νὰ μάθῃ ὁ Ἑλληὴν ;

Ἀπ.—Ὁ Ἑλληὴν πρέπει νὰ ἠξεύρῃ τὰ ἱερὰ δόγματα τῆς θρησκείας του καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν τοῦ τόπου του, ὡς καὶ τοὺς κυριωτέρους αὐτοῦ θεσμοὺς καὶ νόμους.

Ἐρ.—Δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς γνώσεις ταύτας ;

Ἀπ.—Βεβαίως. Πρέπει νὰ μάθῃ προσέτι καὶ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν καί, εἰ δυνατόν, μίαν ἢ πλειοτέρας ξένων γλώσσας.

Ἐρ.—Διατί ;

Ἀπ.—Διότι ἡ Ἑλλάς ὡς λαὸς ναυτικὸς καὶ ἐμπορικὸς ἔχει σχέσεις καὶ συμφέροντα μετὰ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς λαῶν.

Οὐχὶ λοιπὸν μόνον ἡ διευκλυνσις τῆς συνεννοήσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ μέλλουσα ἀδελφότης πάντων τῶν λαῶν, τέκνων τῆς αὐτῆς μητρός, δὲν ἐπιτυχάνεται, ἐὰν τὰ ἔθνη δὲν σπουδάσωσι τὴν ἱστορίαν, τὴν γλῶσσαν, τὰς ἀνάγκας ἀλλήλων.

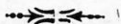
Ἐρ. — Ἐὰν πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τῆς αὐτῆς μητρός, πρὸς τί αἱ διάφοροι Πατρίδες;

Ἀπ. — Ἡ Πατρίς εἶναι ἀναπόφευκτος πρὸς διαμόρφωσιν καὶ συντήρησιν τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ λαοὶ παρ' οἷς ἀμβλύνεται ἡ ἰδέα τῆς Πατρίδος διάγουσιν ἐλεεινὸν βίον καὶ πίπτουσιν ἐπὶ τέλους θύματα ἐξωτερικῆς βίας. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει ὅτι, ὅσον ἀκμαιότερον εἶναι τὸ αἶσθημα τῆς Πατρίδος, τόσον δοξάζονται καὶ εὐημεροῦσι τὰ ἔθνη.

Ἐρ. — Ὁ Ἕλλην πρέπει νὰ ἐπιθυμῇ νὰ δεσπόσῃ ἡ Πατρίς του καὶ ἄλλων ἐθνῶν;

Ἀπ. — Ὁχι. Ὁ Ἕλλην πρέπει νὰ εὐχεται νὰ ζῶσι καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ εὐτυχεῖς καὶ ἐλεύθεροι ὅσον αὐτός. Οἱ πόλεμοι εἶναι ἴχνος βαρβαρότητος, ὅπερ θὰ ἐκλίπη μίαν ἡμέραν. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐθνικότητες, ἀνήκουσαι εἰς ἄλλην φυλὴν, γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, κρατοῦνται διὰ τῆς βίας ὑπὸ ξένον ζυγόν, ἡ διαρκῆς εἰρήνη εἶναι ἀκατόρθωτος. — Ὁ Ἕλλην δὲν θέλει νὰ σφετερισθῇ τίποτε ἀλλότριον· ἀλλ' ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ ἱερά καθήκοντα πρὸς ἀδελφούς, μεθ' ὧν συνηγωνίσθη τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ οὔτινες ἀπεχωρίσθησαν τοῦ νῦν ἀνεξαρτήτου βασιλείου, ἐναντίον τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος, τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων.

Ἀναστ. Βυζάντιος

Σ Η Μ Α Ι Α

Τὴν Πατρίδα, τὴν γλυκεῖαν μητέρα ὄλων ἡμῶν, τὴν βλέπουν οἱ ὀφθαλμοὶ μας· διότι τὴν ἔννοιάν της τὴν ὑψηλὴν, τὴν αἶλον καὶ ἀσύλληπτον, τὴν ἑνσαρκώνει καὶ τὴν φέρει πρὸ τῶν βλεμμάτων τῶν τέκνων της τὸ σύμβολον τῆς Πατρίδος, ἡ Σημαία. Ὅπως τὴν αἶλον τοῦ Θεοῦ ὑπόστασιν ἑνσαρκώνει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ εἰκὼν Του, ὅπως ὁ Σταυρὸς εἶναι τὸ ἁγιασμένον σύμβολον τοῦ Χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ σημαία παριστᾷ τὴν θρησκείαν τῆς Πατρίδος.

Αὕτῃ ἡ Πατρίς λαμβάνει σάρκα εἰς τὴν Σημαίαν· διότι τὸ σύμβολον τοῦτο εἶναι τῆς κυριαρχίας, τῆς δόξης, τῆς ἰσχύος αὐτῆς τὸ ἔμβλημα. Εἶναι ἡ ἀπ' αἰῶνων ἱστορία Της, ὁ Σταυρὸς ὁ συμβολίζων τὰ μαρτύριά της, τοῦ ἔθνικοῦ μέλλοντος ἡ αἰσθητή, ἡ φωτεινή, ἡ παρήγορος ἐλπίς. Ὅτι σκέπεται ὑπὸ τὴν Σημαίαν εἶναι Πατρίς. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀκροκεραίου πλοίου, κλυδωνιζομένου ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς ἀπωτάτας θαλάσσας, ἐξαγγέλλει καὶ κηρύττει ὑπερήφανος, ὅτι τὸ σκάφος ἐκεῖνο εἶναι τμήμα ἀχώριστον τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ὠραία, ἐξόχως ὠραία ἡ Σημαία μας· ὅσον ὠραία εἶναι ἡ μήτηρ μας Ἑλλάς, τῆς ὁποίας παριστᾷ τὴν θεῖαν μορφήν. Ἀποπνέει ἄρωμα ἡ Σημαία μας, διότι ἔχει τὸ γλυκύτετον χρῶμα τοῦ μωροκόκκου ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μωρωμένου κρίνου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ εὐγγεγελίσθη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἀνάστασιν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὅτε ἐτελέσθη καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἡ ἀνά-

**Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ
ΕΥΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΝ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ**

στασις. Τοιαύτην ἀντελήφθη τὴν Σημαίαν μας καὶ ἡ ἐθνικὴ ποίησις :

Οὐρανοχρωματισμένη
καὶ σὰν κρίνο ἀγροῦ λευκὴ.

Καὶ ἡ θαλασσία Σημαία τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν λευκοκύανον Σταυρὸν καὶ τοὺς λευκοκύανους κυματισμούς, ἡ ναυτικὴ μας Σημαία, ἡ κυματοχαρῆς, πόσον ὁμοιάζει τὰ ἀφρισμένα κύματα, τὰ ὁποῖα θραυόμενα εἰς τὴν πρῦμνην, ὅπου λάμπουν τὰ χρώματα τῆς Σημαίας μας, τὴν βαντίζουν μὲ λεπτὴν βροχὴν, τὴν ὁποῖαν χρυσώνει ὁ ἥλιος, ὡς φωτοστέφανον τῆς Δόξης Τῆς !

Ναί· ὡς κύμα ἀφρισμένον τῆς ἐθνικῆς ὀργῆς ὠνειρεύθησαν τὴν ναυτικὴν μας Σημαίαν τεσσάρων αἰώνων δοῦλοι· καὶ τὸ ὄνειρον αὐτὸ ἐκφράζει ὁ ἐθνικὸς ποιητής, ὅταν λέγῃ :

ὄτι κρυφὸς χτυπόκαρδος
τοὺς εἶπε πῶς θὰ ἰδοῦνε
μιὰ μέρα ν' ἀνεμίζουνε,
στ' ἀγέρι νὰ πετοῦνε,
φλάμπουρα γαλανόλευκα
σὰν κύματα ἀφρισμένα,
περήφανα ἀπλωμένα
σὲ πέλαγο ἐθνικό.

Αὕτη εἶναι ἡ ναυτικὴ μας Σημαία, τὴν ὁποῖαν βλέπεις ὑπερηφάνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἰστὸν τοῦ ἐπιδρόμου τῶν ἐθνικῶν πλοίων· αὕτη, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, ὅταν ὁ ἥλιος κρύπτεται ὀπισθεν τῶν ὀρέων, νὰ κατέρχεται βραδέως πρὸς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου, ἐνῶ ἤχηι ἡ σάλπιγξ καὶ ὁ κυβερ-

νήτης και τὸ ἐπιτελεῖον και τὸ πλήρωμα ἀποκαλύπτονται εὐλαδῶς πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐμβλήματος τῆς Πατρίδος.

Και ὅταν βλέπῃς τὴν φρουριακὴν μας Σημαιὰν νὰ κυματίζῃ ὑψηλά, μὲ πλαίσιον τὸν γαλανὸν οὐρανόν, ἐπάνω εἰς προμαχῶνας, οἱ ὁποῖοι εἶναι σήμερον ἄφωνοι και ἀφωπλισμένοι, νὰ ἐνθυμηθῆς ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ Σημαία τὴν ὁποίαν ὕψωσαν ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδείου οἱ νικηταί, αὐτὴ ἡ ὁποία ἐκυμάτιζεν εἰς τὰ Μεσοσηνιακὰ φρούρια και εἰς τοῦ Μεσολογγίου τὰς ἐπάλλξεις, αὐτὴ τὴν ὁποίαν περιέβαλεν ὁ λιθαιωτὸς τῶν πυροβόλων, ἀμυνομένων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Καὶ εἰς τὴν ὄψιν τῆς Σημαίας τῶν συνταγμάτων μας νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτὲ ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ τὴν ὁποίαν ἔφεραν οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν και τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἠτίμασαν.

Τὴν εἰκόνα τῆς Πατρίδος βλέπεις και εἰς αὐτὴν ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Συντάγματος, ὅπου φυλάσσεται ὅπως τὰ Ἅγια εἰς τὸ Ἱερόν, στηριζομένη ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ σημαιοφόρου ἐν συνοδείᾳ τοῦ τιμητικοῦ οὐλαμοῦ, ὑπὸ τὸ προσκύνημα ὀλοκλήρου τοῦ Συντάγματος. Αἱ ἀρμονίαι τοῦ ὕμνου Τῆς, αἱ ὁποῖαι δονοῦν τὸν ἀέρα και κάμνουν νὰ φρίττουν αἱ μετάξιναι πτυχαὶ και οἱ χρυσοὶ κροσσοὶ Τῆς, πρὸς τὴν Πατρίδα ἀπευθύνονται· και εἰς τὴν μορφήν τῆς Πατρίδος χύνει τὴν χρυσὴν λάμψιν του ὁ Σταυρός, τὸν ὁποῖον ἐθέσαμεν ὑπὲρ τὴν κορυφὴν Τῆς, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἠνωμένοι και ἀχώριστοι αἱ δύο θρησκείαι, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλομεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀνάστασιν, ἡ θρησκεία τῆς Πατρίδος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ.

Και ἐπειδὴ εἶναι τῆς Πατρίδος ἡ εἰκὼν, διὰ τοῦτο ἡ

Σημαία είναι αφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὄλων τῶν τέκνων τοῦ ἔθνους, διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάλειψίς Τῆς εἶναι τὸ ἔσχατον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Διὰ τοῦτο πρὸς Αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης εἰς τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῶν συγκρούσεων· αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβιδῶν. Διὰ τοῦτο τὸ ἀφθονώτερον αἶμα χύνεται περὶ αὐτὴν καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν Τῆς. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ σημαιοφόρος πίπτῃ, ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι τίς πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ, τίς πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τὰς ὁποίας παρέλυσεν ὁ ὑπὲρ Πατρίδος θάνατος. Ἄλλὰ τὸ ἱερὸν ρίγος τῆς Σημαίας, ἔξω, μακρὰν τῆς Πατρίδος αἰσθάνεται ὁ Ἕλληγὴν πολίτης ἰσχυρότερον. Ὅταν τὴν ἀτενίζῃ εἰς τὰ ξένα σκέπουσιν τὰ ἐθνικὰ ἐμβλήματα, ὅταν τὴν βλέπῃ ἐπὶ ἐθνικοῦ σκάφους, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐκεῖ μακρὰν, διὰ μέσου τοῦ πελάγους, τῆς Πατρίδος τὴν εἰκόνα.—Καὶ ἔταν μακρὰν αὐτῆς ἡ Σημαία σκέπη νεκρὸν ἐν τέκνον τῆς, εἶναι ὡς νὰ τὸ ἐναγκαλίζεται αὐτὴ ἡ μήτηρ Πατρίς, ὡς νὰ λικνίζῃ αὐτὴ τὸν ὕπνον του μὲ τὰς εὐχὰς τῆς, μὲ τὸν θροῦν τῶν πτωχῶν Τῆς, ὡς νὰ τὸ ἐδέχθησαν αὐτοὶ οἱ κόλποι τῆς μητρικῆς γῆς.

Ὅταν διέρχεται ἡ Σημαία, βλέπεις τι ἀνάλογον πρὸς τὴν συνάντησιν ἀσκεποῦς ἱερέως κρατοῦντος τὰ ἄχραντα μυστήρια. Ἀποκαλύπτου πρὸ ταύτης εὐλαβῶς. Εἶναι σπέρμα φιλοπατρίας, ἀληθῆς πατριωτικὸς ἀγιασμὸς ὁ χαιρετισμὸς τῆς Σημαίας. Θὰ σὲ καταστήσῃ τιμιώτερον, χρηστότερον, ἀνδρειότερον τῆς Σημαίας τὸ προσκύνημα, ἢ μετάληψις αὐτῆ τῆς φιλοπατρίας.

Ἐμμ. Σ. Δουκούδης

ΣΤΑ ΞΕΝΑ

Τώρα ποῦ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα
 Καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
 Ἐφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
 Γαλανὴ πατρίς μου, πολυαγαπημένη !
 Ἐφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
 Γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
 Φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ Χάρο,
 Μόνο λίγο χῶμα, χῶμα ἑλληνικό.

Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι,
 Χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη,
 Χῶμα μυρωμένο ἀπ' τὸ καλοκαῖρι,
 Χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποῦ γεννάει
 Μόνο μὲ τῆς πούλιας τὴν οὐράνια χάρι,
 Μόνο μὲ τοῦ ἡλίου τὰ θερμὰ φιλιὰ,
 Τὸ μοσχᾶτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
 Τὴ χλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴ ἔλῃ !

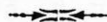
Χῶμα τιμημένο, ὅπου τό χουν σκάψει,
 Γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἕναν Παρθενῶνα ...
 Χῶμα δοξασμένο, ὅπου τό χουν βάψει
 Αἵματα στὸ Σοῦλι καὶ στὸ Μαραθῶνα,
 Χῶμα πῶχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
 Ἐπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά,
 Χῶμα ὅπου φέρνει στὸν μικρὸν ἐμένα
 Θάρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρὰ !

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια
 Κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ,

Ἐπὸ σὲ θὰ παίρῃ δύναμι, βοήθεια,
 Μὴ τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα ξένα κάλλη.
 Ἡ δική σου χάρι θὰ μὲ δυναμώνῃ,
 Κι ὅπου κι ἂν γυρίσω, κι ὅπου κι ἂν σταθῶ,
 Σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνῃς μιὰ λαχτάρα μόνη
 Πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι ἂν τὸ ῥιζικό μου—ἔρημο καὶ μαῦρο—
 Μοῦ γραφε νὰ φύγω... καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
 Τὸ στερνὸ συχώριο εἰς ἔσένα θαῦρω,
 Τὸ στερνὸ φίλι μου σένα θὰ χαρίσω ...
 Ἔτσι κι ἂν σὲ ξένα χῶματα πεθάνω,
 Καὶ τὸ ξένο μνήμα θάναυ πιὸ γλυκό,
 Σὰν θαφτῆς μαζί μου στὴν καρδιά μου ἐπάνω
 Χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἑλληνικό.

Γεώργιος Δροσίνης

ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟΝ

Α΄.

Πέντε μῆνας τώρα λείπει εἰς τὰ ξένα τὸ ναυτόπουλον·
 σωστοὺς πέντε μῆνας· ἄχ! πόσον ἐπεθύμησε τὴν πα-
 τρίδα του !

Τὸ καράβι, μὲ τὸ ὅποιον εἶναι, ἐπῆγεν εἰς μακρινούς
 τόπους, ἐστάθη εἰς πολλοὺς λιμένας καὶ τώρα γυρνᾷ ὀπίσω.
 Νύκτα καὶ ἡμέραν ταξιδεύουν, μόνον οὐρανὸν καὶ θάλασσαν
 βλέπουν· ὁ ἄνεμος συρίζει μέσα εἰς τὰ ρεμένα, φουσκώνει
 τὰ παννία, τὰ κύματα κτυποῦν τὸ καράβι, ἀλλὰ τὸ ναυτόπου-
 λον δὲν τρομάζει, εἶναι γενναῖον ναυτόπουλον, καὶ μόλις

προστάξῃ ὁ καπετάνιος, σκαρφαλώνει εἰς τὰ ξάρτια καὶ λύνει ἢ δένει τὰ παννία.

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα τὸ ναυτόπουλον· δὲν συλλογίζεται τὸν κίνδυνον· ἐν πρᾶγμα μόνον συλλογίζεται: πότε νὰ φθάσῃ. Ὅταν τελειώσῃ τὰς ἐργασίας του, στέκει ἀκκουμ-βημένον εἰς τὸ παραπέτον τοῦ καραβίου καὶ συλλογίζεται τὴν γλυκεῖάν του πατρίδα. Κυττάζει μακράν, μακράν, ὅσον ἢμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὀρίζοντος, ὀπίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, διακρίνῃ τὸ σπιτάκι των, ὅπου τὸ περιμένει ἡ χήρα ἢ μάννα του καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀδελφια του. Καὶ τοῦ ἔρχονται δάκρυα εἰς τὰ ὀμμάτια του. . .

Β΄.

Πέντε μῆνες τώρα λείπει εἰς τὰ ξένα· ἄχ! πότε τέλος θὰ φθάσῃ; μὲ ποῖαν λαχτάραν θ' ἀναβῆ τὴν μικράν των κλίμακα καὶ θὰ ἐρμήσῃ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητέρας του καὶ τῶν ἀδελφῶν του; καὶ ἔπειτα τὸ βράδυ, κοντὰ εἰς τὴν γωνίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν θὰ λάμπῃ ζεστὴ φωτιά, ἐνῶ θὰ εἶναι ὄλοι τριγύρω του, θὰ τοῖς διηγηθῆ εἰς ποῖα μέρη ἔταξιδευσε, τί πράγματα εἶδεν εἰς τοὺς μακρινοὺς ἐκαίνοὺς τόπους, οἱ ὁποῖοι εἶναι πολὺ ὠραῖοι, ἀλλ' ὄχι διὰ τὸ ναυτόπουλον, διότι διὰ τὸν ξενιτευμένον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀγαπημένα ὄντα καὶ τὸν περιμένον, ποτὲ δὲν εἶναι ὠραία ἡ ξενιτεία.

Πότε, πότε θὰ φθάσῃ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φθάσῃ διότι μὲ τὰ λεπτὰ τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδωκαν διὰ μισθόν του ἠγόρασε δι' ὄλα τὰ ἀδελφάνια του κάτι τι: δι' ἄλλο ὑποδηματάκια, δι' ἄλλο καπελλάκι καὶ διὰ τὴν μητέρα του καμπόσους πήχεις παννίον διὰ νὰ ῥαψῇ φόρεμα. Μὲ ποῖαν χαρὰν θὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα τὸ δῶρόν του καὶ μὲ ποῖαν

χαράν θά τὸ πάρῃ καθείς ! Καὶ ἔξαφνα, ἔξαφνα θά ἐβγάλη ἀπὸ τὴν τσέπῃν τοῦ ναυτικοῦ του πανταλονίου, δεμένα εἰς ἓνα κόμβον τοῦ μανδηγίου του, καὶ χρήματα ὅπου τοῦ ἔμειναν καὶ θά τὰ δώσῃ εἰς τὴν καίμένην τὴν μητέρα του ν' ἀγοράσῃ σιτάρι, κρέας καὶ ὅ τι ἄλλο θέλει.

Γ'.

Ἐνῷ εἰς αὐτὰ εἶχε τὸν νοῦν του τὸ ναυτόπουλον κυττάζει εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης, ἣ ὅποια ἀπλώνεται ἐμπρὸς του, καὶ τί διακρίνει ; Τὴν πατρίδα του. Ἄ ! ἔφθασαν τέλος πάντων ! Τὸ καράβι των σχίζει γρήγορα τὰ κύματα· δλονὲν πλησιάζουν. Νά, ἤρχισαν νὰ φαίνωνται αἱ οἰκίαι. Οἱ ναῦται καὶ αὐτοὶ σκορπίζονται εἰς τὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ παννία. Ἐξαφνα γρρρ ! ἔρριψαν τὸ σίδηρον. Καταβιβάζουν μίαν βάρκαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐμβαίνει ὁ καπετάνιος, τρεῖς ναῦται, πηδᾶ εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ναυτόπουλον. Κάθεται εἰς τὸν πάγκον καὶ τραβᾶ κωπίον. Ἡ καρδιά του κυτπᾶ δυνατά. Ἄρά γε νὰ εἶναι ὄλοι καλὰ εἰς τὸ σπιτάκι των ; μὴ ἔπαθε κανεὶς τίποτε ; μὴ εἶναι ἄρρωστη ἡ μητέρα του, κανὲν ἀδελφάκι του ; Πῶς ἀνησυχεῖ ! Ἄλλὰ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ ὅπου περιμένουν εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν ; ὦ ! τοὺς γνωρίζει, τοὺς γνωρίζει ! Ἡ βάρδια ἔφθασεν εἰς τὴν ξηράν, ἐβγαίνει ὁ καπετάνιος καὶ τὸ ναυτόπουλον πηδᾶ εἰς τὴν ἀγκάλῃν τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν του ἀδελφῶν !..

Ἄρ. Κουρτίδης

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΩΝ ΜΕΛΙΣΣΩΝ

Ἡ Βασίλισσα γνωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας μελίσσας, διότι ἔχει μακρύτερον τὸ σῶμα καὶ σχετικῶς κοντὰ τὰ πτερά, ὥστε ὄλον τὸ ὀπίσω μέρος τῆς κοιλίας μένει ἀσκέπαστον. Εἶναι ἀκόμη περισσότερον κιτρινωπὴ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας καὶ εἰς τὸν ἥλιον φαίνεται ὡσάν χρυσομένη. Ἐὰν ἰδῆ κανεὶς διὰ πρώτην φορὰν Βασίλισσαν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν νομίσῃ μικρὰν σφήκα, διότι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα.

Αἱ κινήσεις τῆς Βασίλισσης εἶναι συνήθως βραδεῖαι καὶ ἐπιβλητικάι, ὡσάν νὰ ἐννοῆ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀρχόντισσα τῆς κυψέλης. Ἐὰν ὅμως τύχη ἀνάγκη, τότε γίνεται ἔξαφνα πολὺ ζωηρὰ καὶ εὐκίνητος.

Ὅλαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι τῆς κυψέλης φέρονται μεστοργῆν καὶ σεβασμὸν πρὸς τὴν Βασίλισσαν. Προθυμοποιοῦνται ποία πρώτη νὰ παραμερίσῃ διὰ νὰ τῆς ἀφήσῃ τόπον εἰς τὰς κηρήθρας, ποία νὰ τὴν θωπεύσῃ μετὰ κέρατά της, ποία νὰ τῆς προσφέρῃ τροφήν.

Χωρὶς Βασίλισσαν τὸ μελίσιον δὲν ἡμπορεῖ νὰ διατηρηθῆ, ἀλλὰ σκορπίζεται καὶ χάνεται. Αἱ μέλισσαι ἐννοοῦν τοῦτο καὶ ἅμα χάσουν τὴν ἀγαπημένην μητέρα των φανερώνουν μετὰ τρόπον πολὺ ζωηρὸν τὴν λύπην, τὴν ταραχὴν καὶ τὴν ἀπελπισίαν των.

Γυρίζουν ἐπάνω καὶ κάτω, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ τὴν ζητοῦν παντοῦ μετὰ παραπονετικὸν βόῦσμα τῶν πτερῶν. Εἰς Ἀμερικανὸς μελισσοκόμος λέγει ὅτι αἱ φωναὶ αὐταὶ ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ συγκινήσουν ἄνθρωπον ἀνατρέφοντα μετὰ ἀγάπην μελίσσας. Γνωρίζονται δὲ τόσο εὐκόλα καὶ διαφέρουν τόσο

ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν μελισσῶν, ὅσον διαφέρει ὁ θρῆνος παιδίου ἀρρώστου ἀπὸ τὰ χαροπὰ παιδικὰ τραγούδια.

Ἡ Βασίλισσα ἔχει κέντρον καὶ μάλιστα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἐργάτιδα καὶ φαρμακερόν· ἀλλ' εἶναι λοξὸν καὶ ὄχι τόσον δυνατόν, ὥστε νὰ τρυπᾷ καὶ σκληρὰ ἀντικείμενα.

Ἐὰν εἰπῆ κανεὶς τοῦτο εἰς ἀπλοῦκὸν μελισσοτρόφον, θὰ τὸν κάμῃ νὰ γελάσῃ, διότι ἔχει πλήρη πεποίθησιν ὅτι ἡ Βασίλισσα δὲν ἔχει κέντρον.

Τὴν πεποίθησιν αὐτὴν ἐσχημάτισε δικαίως, ἀφοῦ ἐγγίζει μὲ τὰς χεῖράς του, ὁσάκις τύχῃ ἀνάγκη, τὰς Βασίλισσας τῶν μελισσῶν χωρὶς νὰ κεντρωθῇ.

Καὶ οὔτε θὰ κεντρωθῇ ποτε, ὅσον καὶ ἂν τὴν σφίξῃ μὲ τὰ δάκτυλά του καὶ ἂν τὴν βασάνισῃ, ἀκόμη καὶ ἂν τῆς κόψῃ τοὺς πόδας καὶ τὰ πτερά,

Καὶ ὅμως ἡ Βασίλισσα ἔχει κέντρον. Ἐχει, ἀλλὰ δὲν ἤξεύρει ἢ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ ὡς ὄπλον, παρὰ μόνον εἰς μίαν περίστασιν: ὁσάκις πρόκειται νὰ κτυπήσῃ ἄλλην Βασίλισσαν.

Μίσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κυφέλῃν δύο Βασίλισσαι δὲν ἠμποροῦν νὰ ζήσουν καὶ ἅμα τύχῃ νὰ συναντηθοῦν ὁρμοῦν ἢ μία ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ ἀρχίζει ἀγὼν φοβερός, ὁ ὁποῖος τελειώνει μὲ τὸν θάνατον τῆς ὀλιγώτερον δυνατῆς ἢ τῆς ὀλιγώτερον πονηρᾶς Βασίλισσης.

Εἰς τὰς μονομαχίας αὐτὰς συμβαίνει κάτι πολὺ περίεργον. Αἱ δύο Βασίλισσαι ἀρπάζονται μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, σφίγγονται στήθος μὲ στήθος καὶ προσπαθοῦν ἢ μία νὰ κεντρώσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Ἀλλὰ μόλις προβάλουν τὰ φαρμακερὰ κέντρα ἀφίνονται καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω· ἔπειτα ὁρμοῦν πάλιν καὶ

συμπλέκονται. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἕως νὰ εὕρη ἡ μία κατάλληλον στιγμήν, ὅταν ἡ ἀντίπαλός της εἶναι ἀπροφύλακτος, καὶ τότε ὀρμᾷ ἔξαφνα, τὴν κτυπᾷ μὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν θανατώνει. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ μία ἀπὸ τὰς Βασιλίσσας θὰ ζήσῃ καὶ τὸ μελίσιον δὲν μένει ὀρφανόν, ἐνῶ, ἂν ἐκτυπῶντο καὶ αἱ δύο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, θὰ ἔμενε χωρὶς Βασιλίσσαν καὶ θὰ ἐχάνατο. Ὅτι λοιπὸν γίνεται δὲν εἶναι οὔτε τυχαῖον οὔτε ἀσήμαντον γεγονός, ἀλλ' ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως διὰ τὴν συντήρησιν τῶν πλασμάτων της.

Κάποτε συμβαίνει νὰ εὕρεθῶν δύο Βασιλίσσαι εἰς τὴν αὐτὴν κυψέλην, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι σπάνιον καὶ ἐξαιρετικόν. Ὅσάκις τύχη, σημαίνει ὅτι ἡ μία ἀπὸ τὰς Βασιλίσσας εἶναι γραία καὶ ἄγονος, ἐπομένως ἄχρηστος εἰς τὴν κυψέλην, ὄχι πλέον Βασιλίσα, ἀλλ' εἶδος Βασιλομήτορος.

Ὅπωςδήποτε ἡ ἀνώμαλος αὕτη κατάστασις δὲν ἔμπορεῖ νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺν καιρὸν καὶ ἂν ἡ μία Βασιλίσα δὲν φονεύσῃ τὴν ἄλλην, αἱ Ἐργάτιδες θὰ ἐκτελέσουν τὴν θανατικὴν ἀπόφασιν, ἡ ὁποῖα πηγάζει ἀπὸ αὐτὸ τὸ πολίτευμα τοῦ κράτους τῶν μελισσῶν, πολίτευμα μοναρχικὸν μὲ ἓνα μόνον ἀνώτατον ἄρχοντα.

Αἱ Ἐργάτιδες, ὅταν θέλουν νὰ θανατώσουν Βασιλίσσαν, τὴν συλλαμβάνουν εἰς μίαν γωνίαν τῆς κυψέλης, ὅπου τὴν σφίγγουν μαζευμέναι πολλαὶ γύρω της, καὶ δὲν τὴν ἀφίνουν οὔτε νὰ κινηθῇ οὔτε νὰ φάγῃ. Ἀποθνήσκει λοιπὸν ἀπὸ τὴν νηστείαν ἢ ἀπὸ ἀσφυξίαν καὶ τὸ πτώμα της σύρεται ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην.

Γ. Δροσίνης.

Ο ΠΑΠΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν, ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκάς των φουστανέλλας, ἐχάϊδευσε τὰς μαύρας κόμας των, ἀπήστραφεν εἰς τοὺς φλογερούς των ὀφθαλμούς, κατωπτρίσθη εἰς τὸν χάλυθα τῶν σπαθιῶν των, ἐχρύσωσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβάς. Καὶ τώρα δύων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος, νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα, καὶ χάνεται, ἀργὰ ἀργά, ὡς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σῶνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους. Ὅλην τὴν ἡμέραν, ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων, ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς ῥομφαίας καὶ τῆς λόγχης τὴν βίαν. Καὶ ἀφοῦ ἔφαγον τὴν μπαρούτην μὲ τὴν χουφταν, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔσχατον σπειρὶ τῆς ἐσώθη μέσα εἰς τίς παλάσκες των, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὄπλου των ἡ κάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των, ἔπεσαν χαμαί, ἄψυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι. Κ' ἐν τῷ μέσῳ των, ὁ Παππαφλέσσας, πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ξαπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμήμα, αἰμοστάζον, μὲ σφικτὰ τὰ δάκτυλα, ἐν σπασμῷ ἀγάπης καὶ λύσσης. Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται, ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἡχῷ τυμπάνων καὶ σαλπύγγων βοῆ, ἐνῷ τὰ μπαϊράκια του, ἀνα-

πεπταμένα, φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἑσπέρας, καὶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὀρίζοντος τῆς δύσεως. Μυρμηκιᾶ, ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πρανή, ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τοῦ λύθρου (*) γῆς οἱ Ἄραβες βαδίζουσι ἐπιμόχθως, τῶν ἀλόγων τὰ πέταλα γλιστροῦν. Ἄλλ' ἢ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀνεπίστῳ νίκῃ εἶναι τόση, τόση εἶναι ἢ μετὰ τὸν φόβον ἡδονῆς ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ῥάχιν. Ἦδη δ' ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου, ἀνέβη, κ' ἐπ' αὐτῆς ἐστάθη, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκύτταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, ὄπερ πίνει λαμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκοπήσε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλω τοὺς πεσόντας. Καὶ μ' ἀνοικτὸν ὄμμα, ἐκπληκτον, ἀναμετρᾷ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των καὶ τοὺς βραχιονιάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ωραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ὄψιν του ὡς νέφος τι διέρχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται ἐλαφρῶς, ἀδιόρατος παλμὸς οὐσπᾶ τὰ χεῖλη του.

— Κρίμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες !

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, ἀπορῶν, ὡσὰν νὰ μὴν πιστεύῃ πῶς ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες, οἱ κοίτονται ἀναίσθητοι, καὶ δὲν κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ξυπνήσουν πάλιν φοβερῶτεροι, πῶς καὶ ὁ ἴδιος θάνατος ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος αὐτῶν.

— Ποιὸς εἶναι ὁ Παππαφλέσσας ;

Οἱ ὀδηγοὶ του ἔσπευσαν, προσέδραμον, ἔδειξαν τὸ πτώμα, λάσιον, διάβροχον, περιρρεόμενον ἐκ τοῦ ἰδρώτος τοῦ ἀγῶνος, κατερρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τοῦ καπνοῦ.

(*) Πηγμένον αἵματος.

ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

Η ΓΑΤΑ

— Σηκώστε τον, μωρέ· πάρτε τον! . . . . Πάρτε τον, πλύντε τον! . . . Πλύντε το τὸ παλληκάρι! . . . .

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του κ' ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγὴν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρῶτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κοινοριοῦ καὶ τῆς ἀσβόλης, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἰδρῶτος, τὸν ἐσπόγγισαν, διευθέτησαν τὰ ξεσχισμένα του ἐνδύματα κ' ἐγύρισαν ὀπίσω, ὀπίσω, φέροντές τον.

— Στήστε τον ἐκεῖ ἀποκάτω!

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες ἐκατέρωθεν αὐτόν, ὤδευσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ῥίζαν του, τὸν ὑψωσαν καὶ τὸν ἀκκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν ἐπὶ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν ἰσορρόπησαν, ὡσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφήσαν μόνον, βασταζόμενον διὰ τῆς ἰδίας του δυνάμεως. Τὸ πτώμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ῥάχιν, μὲ τὸν θώρακα προτεταμένον καὶ κρεμάμενα τὰ χέρια, μὲ ἀναπόσπαστον τὸ τμήμα τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη διεστώτα, ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν. Τότε ὁ Ἱμπραΐμης πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον, ἴσταται καὶ προσβλέπει σιγηλὸς ἐπὶ μακρὸν τὸ ἄπνον πτώμα τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἣτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὡσεὶ βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λύθρου τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σειομένους κλάδους, οἷτινες ἀνέφρισσον πενθίμως, φιλεῖ, παρατεταμένον φίλημα, τὸν ὄρθιον νεκρόν.

Μ. Μητσάκης

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφὲς ὁ ἥλιος βασιλεύει
 Καὶ τοῦρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφὲς ἀλλάζουν,
 Πράσινες, κόκκινες, ξανθές, δλόχρυσες, γαλάζες,
 Κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἄποσπερίτης.
 Τὴν πύρη τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβυεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
 Ποῦ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποῦ φέρνουν τὰ κρογιαλία.
 Ἄνάρηα τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρω πεῦκος
 Καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογáει καὶ τρίζει.
 Ἡ βρῦση ἡ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
 Καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανοურიζει.
 Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τὰ ἄξιζοβούνια ἡσκιώνουν,
 Τὰ ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι
 Κ' οἱ κάμποι οἱ γύρου ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Κ. Κρυστάλλης.

Η ΓΑΤΑ

Ἡ οἰκιακὴ μας γάτα, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν πολλῶν
 καὶ αἰλουρος καὶ γαλή, συγκαταριθμεῖται μετὰ τῶν ἰσχυ-
 ροτέρων ζώων τοῦ βασιλείου τῶν τετραπόδων, ἤτοι μετὰ
 τῆς τίγριδος καὶ τοῦ λέοντος. Ἡ μορφή αὐτῆς εἶναι τόσον
 ὁμοία πρὸς τὴν τῆς τίγριδος, ὥστε δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ
 τὴν γάταν μικρὰν τίγριδα ἢ τὴν τίγριδα μεγάλην γάταν.

Ἡ γάτα σχετικῶς πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα ἔχει σῶμα κομ-
 ψὸν καὶ χαρῖεν, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχη τοιοῦτον, ἀφοῦ
 εἶναι στενὴ συγγενὴς τοῦ βασιλέως τῶν τετραπόδων καὶ εἰς

τὰς φλέβας τῆς ῥέει αἷμα βασιλικόν. Ὅπως δὲ τὸ σῶμα αὐτῆς εἶναι χαρῖεν, οὕτω καὶ αἱ κινήσεις εἶναι κομφαὶ καὶ ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀξιοθαύμαστον τοῦ σώματός τῆς εὐλυγιστίαν. Παρατηρήσατε τὴν γάταν βαδίζουσαν· πατεῖ τοὺς πόδας περισκεμμένως, τὸ δὲ βάδισμα διὰ τῶν βελουδίνων αὐτῆς ποδῶν εἶναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε οὐδὲ ἄκουσται. Καθ' ἕκαστον αὐτῆς βῆμα ἢ γάτα ἐπιδεικνύει ἡμῖν τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην τοῦ σώματος εὐλυγιστίαν, τὴν πλήρη χάριτος καὶ κομψότητος. Ἡ γάτα τότε μόνον ἐπισπεύδει τὸ βῆμά τῆς, ὅταν καταδιώκεται ὑπ' ἄλλου ζῴου ἢ τρομάξῃ ἐξαίφνης· τότε πηδᾷ ταχέως καὶ ἀλληλοδιαδόχως μέχρις οὗ κρυβῆ ἔν τινι γωνίᾳ ἢ ἀναρριχηθῆ ἐπὶ τοίχου ἢ δένδρου καὶ ἀποφύγη τὸν κίνδυνον. Ἀναρριχᾶται δὲ εὐχερῶς καὶ ἐπιτηδείως ἐπὶ τοίχων ἀνωμάτων καὶ δένδρων διὰ τῶν ἀγκιστροειδῶν αὐτῆς ὀνύχων καὶ δύναται δι' ἐνὸς καὶ μόνου πηδήματος νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος δύο ἢ καὶ τριῶν μέτρων. Ἡ γάτα δὲν τρέχει ταχέως ἐπὶ τῆς γῆς, καθόσον ὁ κύων τρέχων καταφθάνει αὐτήν. Ἡ εὐλυγιστία δὲ τῆς γάτας δεικνύεται κυρίως κατὰ τὰ ἑκούσια ἢ ἀκούσια αὐτῆς ἄλματα. Ριπτομένη ἀπὸ ὕψους ἵσταται πάντοτε ὀρθία ἐπὶ τῶν τεσσάρων ποδῶν, οἷανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εἶχε πρὸ τῆς πτώσεως, ἐγγίζει δὲ τὸ ἔδαφος σχετικῶς ἡσυχῶς καὶ ἄνευ κρότου ἕνεκα τῶν μαλθακῶν σφαιρωμάτων τῶν κάτωθεν τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν τῆς. Εἶναι δὲ ὄντως περίεργον πῶς ριπτομένη ὑπτία ὄχι μόνον ἀφ' ὕψηλοῦ μέρους, διότι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔχει καιρὸν καὶ διάστημα ὅπως στραφῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μικροῦ ὕψους, ἀναστρέφεται ἀστραπηδὸν καὶ εὐρίσκεται ὀρθία ἐπὶ τῶν τεσσάρων ποδῶν. Ἀλλὰ καὶ κολυμβᾷ καλῶς ἢ γάτα δσάκις πρόκειται νὰ σωθῆ, ἂν καὶ δὲν ἀρέσκειται πολὺ εἰς τὴν διασκέδασιν ταύτην. Ἐκουσίως τοῦλάχιστον οὐδέποτε εἰσέρ-

χεται εἰς τὸ ὕδωρ, ἀποφεύγει μάλιστα καὶ αὐτὴν τὴν βροχὴν.

Ἡ γάτα κάθεται συνήθως ἀκκουμβῶσα ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, ὅπως καὶ ὁ κύων, κοιμωμένη δὲ κατακλίνεται ἐπὶ τοῦ πλαγίου μέρους τοῦ σώματος καὶ συσφαιροῦται. Ἀρέσκεται νὰ κοιμᾶται ἐπὶ μαλθακῆς καὶ θερμῆς στρωμνῆς, ὀλίγαι δὲ γάται εἶναι τόσῳ θηλυπρεπῶς ἀναθετραμμένοι, ὥστε νὰ δέχονται καὶ σκέπασμα ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἐξ ὄλων τῶν κλινῶν προτιμᾷ τὴν ἀχυρίνην ἢ τὴν ἐπὶ χόρτου, ἴσως διότι ἀρέσκεται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν τούτων ὁσμὴν· ὅταν δὲ κοιμηθῇ ἐπὶ κλίνης τοιαύτης ἀποκτᾷ τὸ δέρμα τῆς ὁσμῆν λίαν εὐάρεστον.

Ἡ φωνὴ τῆς γάτας εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὴν ὀξεῖα ἀλλ' εὐστροφος καὶ ἀνάλογος τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ψυχικῶν αὐτῆς διαθέσεων. Νιαουρίζουσα κατὰ διαφόρους τρόπους ἔχει ἄλλην μὲν φωνὴν ὅταν ζητῇ τροφήν, ἄλλην ὅταν θωπεύηται, ἄλλην ὅταν ἐρίζῃ ἢ ἐτοιμάζεται πρὸς ἔριδα. Οὐδόλως ὁ κύων δύναται νὰ ἐκφράσῃ διὰ τῆς φωνῆς ὅσα ἡ γάτα. Τὸ νιάου αὐτῆς εἶναι ποικιλώτατον, ὅτε μὲν παρατεταμένον, ὅτε δὲ βραχὺ ἢ διακεκομμένον καὶ παρακλητικόν, ἐκφράζον ἀπάπονον, ἐπιθυμίαν ἢ ἀπειλήν.

Πλὴν ὅμως τοῦ νιαουρίσματος ἔχει ἡ γάτα καὶ ἰδιάζουσαν τινα φωνὴν, ἣν τότε μόνον ἀκούομεν εὐκρινέστερον, ὅταν ἐπιθέσωμεν τὸ οὖς ἡμῶν ἐπὶ τοῦ θώρακος τῆς, ἀφοῦ πρῶτον θωπεύσωμεν αὐτὴν διὰ τῆς χειρὸς. Ἡ φωνὴ αὕτη, ἣν ὀνομάζομεν μορμύρισμα, εἶναι ἰδιάζουσα μόνον εἰς τὸ γένος τῶν γάτων καὶ παράγεται ἔνεκα τῆς ἰδιαζούσης κατασκευῆς τοῦ λάρυγγός των, ὅστις, ὅμοιος ὦν ἄλλως πρὸς τὸν τοῦ κυνός, φέρει παρ' αὐταῖς δύο ἔτι λεπτοφρεῖς μεμβρανῶδεις πτυχὰς δι' ὧν παράγεται ὁ ἰδιᾶζων μορμυρισμός. Ὅσοι

ἡ Γάτα εἶναι νεαρωτέρα τόσῳ καὶ τὸ μορμύρισμα ἐντονώτερον. Γάται γηραιαὶ ἢ παχεῖαι μόλις ἀκούονται μορμυρίζουσαι ἕνεκα χαλαρότητος τῶν μεμβρανῶν τούτων ἢ ἕνεκα συσσωρεύσεως ἐπ' αὐτῶν λίπους.

Ἐξαιρετοὶ ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ αἰσθήσεις τῆς γάτας, ἰδίως δὲ ἡ ἀφή, ἡ ὄρασις καὶ ἡ ἀκοή. Χειροτέρα πασῶν τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἡ ὄσφρησις, ὅπως δυνατὰ τις νὰ πεισθῆ εὐχερῶς παραθέτων εἰς τὴν γάταν ἀγαπητόν τι φαγητόν κεκαλυμμένον, τὸ ὁποῖον νὰ διακρίνῃ αὕτη μόνον διὰ τῆς ὀσμῆς, μὴ ἐνεργούσης ἄλλης αἰσθήσεως. Ἐὰν κρατήσωμεν ἐντὸς τῆς παλάμης ποντικόν, πρέπει νὰ πλησιάσωμεν τὴν χεῖρά μας πρὸ τῆς ῥινός της, ὅπως ἡ γάτα αἰσθανθῆ ὅτι ἐντὸς ὑπάρχει προσφιλὲς εἰς αὐτὴν φαγητόν. Ποσάκις δὲ δὲν βλέπομεν αὐτὴν ἰσταμένην ἐν μέσῳ τοῦ θωματίου, προτείνουσιν τοὺς συστελλομένους καὶ διαστελλομένους ῥώθωνας καὶ κινουσαν βραδέως τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐνῶ συγχρόνως σείει ἡσύχως τὴν οὐρὰν ὅπως ἀνακαλύψῃ πῶθεν ἔρχεται ἡ ὀσμὴ τοῦ φαγητοῦ, ἣν ἡμεῖς πρὸ πολλοῦ ἔχομεν αἰσθανθῆ.

Λεπτοτέρα τῆς ὄσφρήσεως εἶναι εἰς τὴν γάταν ἡ ἀφή. Ἐὰν θίξωμεν ἐλαφρότατα μίαν καὶ μόνην τρίχα τοῦ μακροῦ καὶ ὀλιγοτρίχου αὐτῆς μύστακος, εὐθὺς αὕτη συσπᾶ σπασμωδῶς τὸ δέρμα τοῦ μεταξὺ ῥινός καὶ παρεῖων ὑποστρογγύλου ῥύγχους, διότι οἱ μύστακες αὐτῆς, ἀποτελούμενοι ἐκ δέκα καὶ πέντε περίπου ἰσχυρῶν καὶ ἐλαστικῶν τριχῶν, σμηρίγγων, ἐκατέρωθεν, ἐκφύονται ἀπὸ ἰστοῦ λίαν νευροπληθοῦς καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ἐλαχίστη προσαφή γίνεται αἰσθητὴ ὑπὸ τοῦ ζῦου. Οἱ μύστακες λοιπὸν τῆς γάτας θεωρητέοι ὡς ὄργανα ἀφῆς ἰδιάζοντα εἰς τὸ ζῦον τοῦτο καὶ τὰ πρὸς αὐτὸ συγγενῆ. Ἐκ τῶν λοιπῶν τελειοτέρων

Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Τάξις Α'.

ζώων μόνη ἢ φώκη φέρει ὁμοίας ἀπτικὰς τρίχας. Τὴν αὐτὴν περίπου λειτουργίαν ἐκτελοῦσι καὶ αἱ τρίχες τῶν ὀφρύων καὶ μακρὰι τινες τρίχες ὀπισθεν τῶν χειρῶν τῶν γάτων εὐρισκόμεναι.

Πόσον αἱ τρίχες τῶν μυστάκων εἶναι χρήσιμοι εἰς τὸ ζῶον συμπεραίνομεν ἀφ' ἑτέρου παρατηροῦντες γάτας ὧν κακοήθεις καὶ ἀναίσθητοι παῖδες ἀπέκοψαν τὰς τρίχας. Αἱ γάται αὗται περιπίπτουσιν εἰς βαρυθυμίαν καὶ ἐπὶ μικρὸν χρόνον αἰσθάνονται ἀβεβαιότητά τινα εἰς τὰς κινήσεις αὐτῶν μέχρις οὗ αὗται αὐξηθῶσι καὶ πάλιν.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον αἱ ἰσχυραὶ αὗται τρίχες, αἱ χρησιμεύουσαι εἰς τὴν γάταν ὡς ὄργανα ἀφῆς, ἀλλὰ καὶ εἶναι αἱ μαλθακαὶ τρίχες τοῦ σώματος δι' ὧν γίνεται αἰσθητὴ ἢ προσέγγισις νήματος π. χ. καὶ συσπᾶται τὸ δέρμα, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ ὦτα, ἅτινα αἱ γάται κινουσι καὶ εἰς τὸν ἐλαφρὸν ἐρεθισμόν, τὸν προκαλούμενον ὑπὸ τῆς πνεύσεως αὔρας.

Δίαν ἀνεπτυγμένη καὶ ὀξεῖα εἶναι ἡ ὄρασις τῆς γάτας, ἀνάλογος πρὸς τοὺς μεγάλους αὐτῆς καὶ λαμπροὺς ὀφθαλμούς, τοὺς ὑπενθυμίζοντας εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς γλαυκός. Αἱ γάται βλέπουσι καλῶς ὄχι μόνον ἐν καιρῷ ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ἐν ὥρᾳ νυκτός, διότι ἡ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, ἥτοι ἡ μελανὴ στρογγύλη κηλὶς εἰς τὸ μέσον τῆς ἱριδος, στενοῦται ἢ εὐρύνεται ἀναλόγως τοῦ ἀφθόνου ἢ ὀλίγου φωτός. Εὐρισκομένης τῆς γάτας ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας πρὸ ἀφθόνου ἡλιακοῦ φωτός, βλέπομεν τὴν κόρην αὐτῆς ὡς λεπτὴν γραμμὴν μόλις πλατυνομένην ἐν μέσῳ. Μίαν ὥραν βραδύτερον ἢ γραμμὴ αὕτη εἶναι πλατυτέρα, εὐρύνεται δὲ ἀδιαλείπτως ὅσῳ ὁ ἥλιος προχωρεῖ εἰς τὴν δύσιν του· ὅταν δὲ ἐπέλθῃ ἐντελῶς σκότος εἶναι ἐντελῶς στρογγύλη.

Ἄξιοσημείωτον εἶναι ἐπίσης ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς γάτας λάμπουσι τὴν νύκτα, ἰδίως δὲ ὅταν αὐτὴ εὐρίσκειται ἐν ὄργῃ. Ἡ ἰδιότης αὕτη, ἣν ἔχουσι καὶ ἄλλα ἄρπακτικὰ ζῷα καὶ αἱ γλαῦκες ἐκ τῶν πτηνῶν, ἔδωκεν ἴσως ἀφορμὴν νὰ πλασθῶσι διάφοροι δεισιδαίμονες προλήψεις παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς.

Σπυρ. Μηλιαράκης.

ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

- Χελιδόνι μου καϊμένο,
 πές μου, πές μου διατί
 ἔχεις στῆθος ματωμένο
 καὶ νορὰ ψαλιδιστή ;
- Ἐπερνοῦσ' ἀπὸ τὴν Πόλη,
 ἀπὸ τὴν Ἀγιά—Σοφιά,
 μ' ὄλη τὴν χαρὰ καὶ μ' ὄλη
 τὴν ἀρχαία μ' εὐμορφιά.

Καλοκαῖρι νὰ μηνύσω
 στὸν Γραικὸ τὸν βασιλιά
 καὶ στὸ σπίτι του νὰ κτίσω
 τὴν μικρὴ μου τὴν φωλιά.

Δὲν τὸν ἡῦρα ξενοιασμένο
 στὸ χρυσό του τὸ θρονί·
 δὲν τὸν εὔρηκα σκυμμένο
 σ' ἐκκλησιά νὰ προσκυνῆ.

Δὲν τὸν ἡῦρα σὲ παλάτι
 μὲ μιὰ ἀγάπη μυστικιά,
 μόν' τὸν ἡῦρα πάνου σ' τᾶτι
 ποῦ 'πολέμα τὴν Τουρκιά.

Στό να χέρι τὸ κοντάρι,
 στ' ἄλλο χέρι τὸ σπαθί,
 ἢ τὴ νίκη θενὰ πάρη,
 ἢ τὸ Γένος θὰ χαθῆ.

Γιατὶ εἶν' ὀλίγ' οἱ φίλοι,
 κ' οἱ ἐχθροὶ του μυρμηγκιά
 καὶ δὲν ἔχει ποιὸν νὰ στείλῃ
 νὰ μηνύσῃ στὴν Φραγκιά.

Ἄχ! Φραγκιά, χριστιανεμμένη
 μ' εὐαγγέλιο γραικικό,
 πῶς ὑπόφερες νὰ γένη
 τέτοιο ἀπίστευτο κακό!

Πῶς παράτησες νὰ πλήξῃ
 τῆς σκλαβιάς ἢ μαχαιριά
 τὸν λαό, ποῦ σ' ἔχει δείξει
 τί θὰ πῆ ἐλευθεριά.

Ταῦτα σκέφθη πῶς δὲν ἔχει
ποιὸν νὰ στείλῃ νὰ τὰ πῆ,
καὶ σὰν θύελλα διατρέχει
καὶ χτυπᾷ σὰν ἀστραπή.

Τότ' ἀπὸ τὸ λάβαρό του
ἐσηκώθηκα γοργό,
τὸ πικρὸ παράπονό του
νὰ κηρύξω κἄν ἐγώ.

Χάμου πέταξα, μὲ βλέμμα
ἀπὸ φρίκη νεκρικό,
μοῦ ἐβάφηκε στὸ αἷμα
τὸ στηθάκι τὸ λευκό.

Ψηλοπέταξα, ἀπὸ χάμου,
μέσ' στὴν μάχη τὴν βαθειά,
ψαλιδίσαν τὴν νουρά μου
τάναρίθμητα σπαθιά.

Δι' αὐτὸ λαλῶ θλιμμένα
ἀπὸ τὴν ἡμέρ' αὐτή,
κ' ἔχω στήθη ματωμένα
καὶ νουρὰ ψαλιδιστή.

Γ. Μ. Βιζυηνός

ΤΕΛΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό. Η οικονομία της είναι βασισμένη στον τουρισμό, την γεωργία και την βιομηχανία. Η κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την ανάπτυξη της οικονομίας και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

2. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό. Η οικονομία της είναι βασισμένη στον τουρισμό, την γεωργία και την βιομηχανία. Η κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την ανάπτυξη της οικονομίας και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

3. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό. Η οικονομία της είναι βασισμένη στον τουρισμό, την γεωργία και την βιομηχανία. Η κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την ανάπτυξη της οικονομίας και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

4. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό. Η οικονομία της είναι βασισμένη στον τουρισμό, την γεωργία και την βιομηχανία. Η κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την ανάπτυξη της οικονομίας και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

5. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό. Η οικονομία της είναι βασισμένη στον τουρισμό, την γεωργία και την βιομηχανία. Η κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την ανάπτυξη της οικονομίας και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

Τ. Μ. Β. 1997

1997

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θούριον (Ῥήγας Φεραῖος)	Σελ.	5
Αὐτοβιογραφία Κοραῆ (Ἄδαμάντιος Κοραῆς)	»	7
Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (Διον. Σολωμῶς)	»	22
Εἰς τὴν Ἄνοιξι (Ἰω. Βηλαροῦς)	»	26
Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Δημῶδες ἄσμα)	»	27
Τὸ ναυτόπουλο (Ἡλίας Τανταλίδης)	»	28
* Ἀρματοῦλοι καὶ Κλέφται (Κ. Παπαρηγόπουλος)	»	30
Γεώργιος Γεννάδιος (Ἄλεξ. Ῥαγκαβῆς)	»	55
Ἡ ἄφιξις τοῦ Ὀθωνος εἰς Ναύπλιον (Ἄλ. Ῥαγκαβῆς)	»	61
Βιογραφία τοῦ Ἐρεχθίδου (Ἄλεξ. Ῥαγκαβῆς)	»	64
Τὸ Ἐωθινὸν (Γεώργιος Παράσχος)	»	89
Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι (Σπ. Τρικούπης)	»	91
Τῷ Μιαούλῃ (Παναγ. Σοῦτσος)	»	97
Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς (Γ. Χ. Ζαλοκώστας)	»	100
Κανάρης (Ἀχιλλεὺς Παράσχος)	»	112
Τὸ Μεσολόγγι (Δημ. Βικέλας)	»	114
Πατρὶς (Ἀναστ. Βυζάντιος)	»	122

Ἡ Σημαία (Ἐμμ. Ε. Λυκούδης).....	» 126
Στὰ Ξένα (Γεώργιος Δροσίνης).....	» 131
Τὸ Ναυτόπουλο (Ἄθρ. Κουρτίδης).....	» 132
Ἡ Βασίλισσα τῶν μελισσῶν (Γ. Δροσίνης).....	» 135
Ὁ Παππαφλέσσας (Μ. Μητσάκης).....	» 138
Τὸ Ἡλιοβασίλεμμα (Κ. Κρυστάλλης).....	» 142
Ἡ Γάτα (Σπ. Μηλιαράκης).....	» 142
Τὸ Χελιδόνι (Γ. Μ. Βιζυηνός).....	» 147

4/82

024000019992

